

G R E T A

Group of Experts on Action
against Trafficking in Human Beings

GRETA(2018)26_POL

Reply from Poland to the Questionnaire for the evaluation of the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the Parties

Third evaluation round

**Thematic focus: Access to justice and effective remedies for
victims of trafficking in human beings**

(Reply submitted on 15 February 2021)

Secretariat of the Council of Europe Convention
on Action against Trafficking in Human Beings
(GRETA and Committee of the Parties)
Council of Europe
F-67075 Strasbourg Cedex
France

trafficking@coe.int

www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking

December 2018

Introduction

In accordance with Article 38, paragraph 1, of the Convention on Action against Trafficking in Human Beings ("the Convention"), GRETA evaluates the implementation of the Convention following a procedure divided into rounds. At the beginning of each round, GRETA selects the specific provisions on which the evaluation procedure is based.

The first round of monitoring of the Convention provided an overview of its implementation by State Parties. The second evaluation round of the Convention examined the impact of legislative, policy and practical measures on the prevention of trafficking in human beings (THB), the protection of the rights of victims of trafficking, and the prosecution of traffickers, paying particular attention to measures taken to address new trends in human trafficking and the vulnerability of children to trafficking.

GRETA has decided that the third evaluation round of the Convention will focus on trafficking victims' **access to justice and effective remedies**, which is essential for victims' rehabilitation and reinstatement of rights and reflects a victim-centred and human-rights based approach to the fight against human trafficking. A number of provisions of the Convention establishing substantive and procedural obligations are relevant to this topic. Moreover, victims of trafficking, by virtue of their status as victims of human rights violations, are entitled to effective remedies under the European Convention on Human Rights. Access to justice and effective remedies must be guaranteed, in a gender- and age-sensitive manner, to all victims of trafficking subject to the jurisdiction of State Parties, irrespective of their immigration status or presence on the national territory and notwithstanding their capacity or willingness to co-operate in any criminal investigation.

Access to justice and effective remedies is contingent on the fulfilment of a number of preconditions, including prompt and accurate identification of victims of trafficking, the provision of a recovery and reflection period, the availability of material, psychological, medical and legal assistance, regularisation of the victim's stay, the right to seek and enjoy asylum, and the application of the principle of *non-refoulement*. These preconditions, corresponding to different provisions of the Convention, have been examined at length during the first and second evaluation rounds of monitoring of the Convention. Consequently, GRETA has decided to ask each State Party for an update on the implementation of GRETA's previous recommendations on selected topics, through a separate country-specific part of the questionnaire, rather than including once again questions related to the same provisions in the general questionnaire for the third evaluation round.

States Parties are requested to transmit to GRETA a reply to this questionnaire **within four months** from the date it was sent. The reply to the questionnaire should be submitted in one of the official languages of the Council of Europe (English and French), and preferably also in the original language. Where appropriate, in order to avoid unnecessary repetition, the reply may refer to information contained in the report submitted by the national authorities on measures taken to comply with the Committee of the Parties' recommendation concerning the implementation of the proposals made in GRETA's second evaluation report. States Parties should provide links, copies or extracts of relevant legislation, regulations, national action plans and case law mentioned in the reply to the questionnaire, in the original language and, wherever possible, also in one of the official languages of the Council of Europe.

A variety of stakeholders and civil society representatives should be effectively consulted in the preparation of the reply to the questionnaire, to ensure that the information provided is as comprehensive as possible.

Part I - Access to justice and effective remedies

1. Right to information (Articles 12 and 15)

1.1 How, at what stage and by whom are presumed victims and victims of THB informed of their rights, the relevant judicial and administrative proceedings, and the legal possibilities for obtaining compensation and other remedies, in a language that they can understand? Please provide copies of any information materials developed to inform victims of THB, including any materials specifically developed for child victims, in the languages in which they exist.

Osoba, co do której zachodzi domniemanie, że jest ofiarą handlu ludźmi jest informowana o przysługujących jej prawach w momencie stwierdzenia przez funkcjonariusza organu ścigania tego domniemania. Powyższe następuje w momencie tzw. "identyfikacji", to jest procesu polegającego na ustaleniu, czy dana osoba może być ofiarą handlu ludźmi. Pouczenia o prawach dokonuje, w formie ustnej funkcjonariusz organów ścigania, realizujący czynność służbową identyfikacji. Jeżeli ofiara jest cudzoziemcem, nie władającym językiem polskim, czynności realizuje się w obecności tłumacza. W przypadku wydania zaświadczenia cudzoziemcowi o domniemaniu bycia ofiarą (w trybie art. 170 ustawy o cudzoziemcach), zgodnie z którym przez okres 3 miesiące pobyt cudzoziemca uznaje się za legalny w Polsce (4 miesiące dla małoletniego) cudzoziemiec otrzymuje (za pokwitowaniem) stosowne pouczenie na piśmie, w języku którym się posługuje (dla niego zrozumiałym). Na etapie czynności procesowych postępowania przygotowawczego, ofiara handlu ludźmi informowana jest o swoich uprawnieniach także przez realizującego czynność procesową przesłuchania zarówno ustnie, jak i poprzez wręczenie za podpisem pouczenia o prawach pokrzywdzonego. Dobra praktyką jest to, że pouczenie o prawach pozakodeksowych (np. o pomocy Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego KCIK, prawie do uzyskania pomocy społecznej, legalizacji pobytu itd.) zamieszczone jest pisemnie w treści protokołu przesłuchania. Czynność przesłuchania osoby nie władającej językiem polskim odbywa się przy udziale tłumacza. Protokół przesłuchania przed podpisaniem przez cudzoziemca podlega tłumaczeniu ustemu, którego dokonuje uczestniczący w postępowaniu tłumacz. Po przetłumaczeniu protokół jest podpisywany przez osobę przesłuchiwaną (ofiara, która uzyskuje procesowy status pokrzywdzonego).

Tłumaczenie pouczeń (w wielu językach) zostały przygotowane przez MSWiA i rozesłane do organów ścigania (pouczenia do zaświadczenia w trybie art. 170 ustawy o cudzoziemcach) oraz Prokuratury Krajowej i Ministerstwa Sprawiedliwości (prawa pokrzywdzonego).

Ponadto w ramach pracy Międzyresortowego Zespołu ds. Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi powstał dokument „Prawa ofiar handlu ludźmi oraz prawa i obowiązki pokrzywdzonego przestępstwem handlu ludźmi”, który jest zbiorem wszystkich przepisów zarówno krajowych jak i zagranicznych dotyczących praw ofiar handlu ludźmi.

Należy wskazać, że ofiary przestępstw handlu ludźmi, które zostaną zidentyfikowane jako pokrzywdzeni stają się stroną postępowania przygotowawczego z mocy prawa (art. 49 k.p.k.). Pokrzywdzony z racji swojego statusu otrzymuje pouczenia o prawach i obowiązkach stosowanie do treści art. 300 § 2 k.p.k. Wzór pouczenia określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości wydane na podstawie delegacji ustawowej zawartej w dyspozycji art. 300 § 4 k.p.k.

Zgodnie ze wskazaną normą **przed pierwszym przesłuchaniem albo niezwłocznie po ustaleniu pokrzywdzonego, jeżeli odstępuje się od jego przesłuchania**, poucza się pokrzywdzonego o posiadaniu statusu strony procesowej w postępowaniu przygotowawczym oraz o wynikających z tego uprawnieniach, w szczególności: do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia i warunkach uczestniczenia w tych czynnościach, określonych w art. 51, art. 52 i art. 315-318, do

korzystania z pomocy pełnomocnika, w tym do złożenia wniosku o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu w okolicznościach wskazanych w art. 78, jak również o uprawnieniach określonych w art. 23a § 1, art. 156, art. 204, art. 306 i art. 315a oraz o obowiązkach i konsekwencjach wskazanych w art. 138 i art. 139. Pouczenie obejmuje również informację o: możliwościach naprawienia szkody przez oskarżonego lub uzyskania kompensaty państwowej, dostępie do pomocy prawnej, dostępnych środkach ochrony i pomocy, o których mowa w ustawie z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz. U. z 2015 r. poz. 21), pomocy przewidzianej w art. 43 § 8 Kodeksu karnego wykonawczego, możliwości wydania europejskiego nakazu ochrony, organizacjach wsparcia pokrzywdzonych, treści art. 337a oraz możliwości zwrotu kosztów poniesionych w związku z udziałem w postępowaniu. Pouczenie należy wręczyć pokrzywdzonemu na piśmie; pokrzywdzony otrzymanie pouczenia potwierdza podpisem. W razie odstąpienia od przesłuchania pokrzywdzonego pouczenie podlega doręczeniu.

Art. 300 kpk [Pouczenie pokrzywdzonego]

§ 2. Przed pierwszym przesłuchaniem albo niezwłocznie po ustaleniu pokrzywdzonego, jeżeli odstępuje się od jego przesłuchania, poucza się pokrzywdzonego o posiadaniu statusu strony procesowej w postępowaniu przygotowawczym oraz o wynikających z tego uprawnieniach, w szczególności: do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia i warunkach uczestniczenia w tych czynnościach, określonych w art. 51, art. 52 i art. 315-318, do korzystania z pomocy pełnomocnika, w tym do złożenia wniosku o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu w okolicznościach wskazanych w art. 78, jak również o uprawnieniach określonych w art. 23a § 1, art. 156, art. 204, art. 306 i art. 315a oraz o obowiązkach i konsekwencjach wskazanych w art. 138 i art. 139. Pouczenie obejmuje również informację o: możliwościach naprawienia szkody przez oskarżonego lub uzyskania kompensaty państwowej, dostępie do pomocy prawnej, dostępnych środkach ochrony i pomocy, o których mowa w ustawie z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r. poz. 21), pomocy przewidzianej w art. 43 § 8 Kodeksu karnego wykonawczego, możliwości wydania europejskiego nakazu ochrony, organizacjach wsparcia pokrzywdzonych, treści art. 337a oraz możliwości zwrotu kosztów poniesionych w związku z udziałem w postępowaniu. Pouczenie należy wręczyć pokrzywdzonemu na piśmie; pokrzywdzony otrzymanie pouczenia potwierdza podpisem. W razie odstąpienia od przesłuchania pokrzywdzonego pouczenie podlega doręczeniu.

§ 3. Przed pierwszym przesłuchaniem poucza się świadka o jego uprawnieniach i obowiązkach określonych w art. 177-192a oraz dostępnych środkach ochrony i pomocy, o których mowa w ustawie z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka.

§ 4. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, wzory pisemnych pouczeń, o których mowa w § 1-3, mając na względzie konieczność zrozumienia pouczenia także przez osoby niekorzystające z pomocy obrońcy lub pełnomocnika.

1.2 How is the obligation to provide translation and interpretation services, when appropriate, met at different stages of the legal and administrative proceedings by different agencies?

Na każdym etapie postępowania, czy to administracyjnego czy karnego, zapewnione jest osobie nie władającej językiem polskim tłumaczenie toku przebiegu czynności. W toku realizacji czynności procesowych, w ramach postępowania przygotowawczego powoływany jest postanowieniem biegły tłumacz języka, którym posługuje się ofiara handlu ludźmi. Tłumacz dokonuje ustnego tłumaczenia toku przebiegu czynności procesowych z języka polskiego na język, którym władają cudzoziemiec i odwrotnie, a także pisemnego tłumaczenia dokumentów. Tłumaczem może być osoba, która jest wpisana na listę tłumaczy przysięgłych, jak i osoba przybrana do tej czynności (spoza listy tłumaczy przysięgłych) z uwagi na posiadaną wiedzę specjalną (posługiwanie się danym językiem obcym).

W trakcie czynności identyfikacji, realizowanej przed czynnościami procesowymi tłumacz zapewniany jest przez organ realizujący czynność lub przez organizację pozarządową, np. realizującą KCIK.

W ramach postępowania administracyjnego udział tłumacza zapewniony jest przez organ realizujący przedmiotowe czynności.

W ramach postępowania o udzielenie ochrony międzynarodowej, organ przyjmujący wniosek (Straż Graniczna), a także organ wniosek rozpatrujący (Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców) zapewnia bezpłatną pomoc tłumacza zarówno podczas przesłuchań, jak i tłumaczenie na język polski dokumentów sporządzonych w języku obcym, dopuszczonych jako dowód w sprawie (art. 11 ust. 1, 30 ust. 1 pkt 6, art. 44 ust. 4 pkt 3 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP).

Pokrzywdzony ma prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza przy przesłuchaniu lub zapoznaniu z treścią dowodu, jeżeli nie włada językiem polskim, a także - w razie potrzeby - jeżeli jest osobą głuchą lub niemą (art. 204 § 1 i 2 kpk).

Art. 204 kpk

§ 1. Należy wezwać tłumacza, jeżeli zachodzi potrzeba przesłuchania:

- 1) głuchego lub niemego, a nie wystarczy porozumienie się z nim za pomocą pisma;
- 2) osoby niewładającej językiem polskim.

§ 2. Należy również wezwać tłumacza, jeżeli zachodzi potrzeba przełożenia na język polski pisma sporządzonego w języku obcym lub odwrotnie albo zapoznania strony z treścią przeprowadzanego dowodu.

§ 3. Do tłumacza stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące biegłych.

2. Legal assistance and free legal aid (Article 15)

2.1 How, by whom and from what moment is legal assistance provided to victims of trafficking? How is legal assistance provided to children?

Pomoc prawna ofiarom handlu ludźmi uruchamiana jest z momentem identyfikacji domniemanej ofiary handlu ludźmi. Jeżeli osoba korzysta z pomocy w ramach Krajowego Centrum Interwencyjno - Konsultacyjnego KCIK realizacja pomocy prawnej organizowana jest przez organizację pozarządową, realizującą zadanie KCIK. W toku procesu karnego, ofiara może na każdym jego etapie ustanowić pełnomocnika i korzystać z jego pomocy prawnej (adwokat lub radcy prawny) z urzędu z uwzględnieniem wniosku o niemożności poniesienia kosztów reprezentacji.

Dzieciom zidentyfikowanym jako ofiary handlu ludźmi, czy też dzieciom podróżującym bez opieki ustanawiany jest drogą sądową kurator. Dobrą praktyką jest to, że dla małoletnich ofiar handlu ludźmi kuratorem takim jest przedstawiciel organizacji pozarządowej, realizującej program KCIK.

Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi zapewnia kompleksową pomoc ofiarom handlu ludźmi. od poniedziałku do piątku zespół osób przygotowanych i doświadczonych w zakresie przeciwdziałania handlowi ludźmi udziela porad, prowadzi konsultacje, a także organizuje pomoc dla ofiar handlu ludźmi. W pozostałym czasie działa telefon komórkowy i podejmowane są jedynie sprawy nie cierpiące zwłoki. Oferta poradnictwa dotyczy także osób rozważających wyjazd za granicę w celach nieturystycznych, w sytuacji, kiedy osoby te chcą zmniejszyć ryzyko związane z tego rodzaju decyzją. KCIK zapewnia **konsultacje prawne** w zakresie procedury karnej, prawa pobytowego (w przypadku cudzoziemców) i prawa rodzinnego. Konsultacje te pozwalają ofierze na zrozumienie sytuacji prawnej w której się znalazła, świadome podejmowanie decyzji i egzekwowanie swoich praw.

Niezwłocznie po ustaleniu pokrzywdzonego organy ścigania mają obowiązek pouczyć go prawach i obowiązkach zgodnie z art. 300 kpk.

Istotną rolę w polskim systemie dostępu do wymiaru sprawiedliwości oraz pomocy osobom pokrzywdzonym pełni Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej – Fundusz Sprawiedliwości. Imigranci, uchodźcy, czy też ofiary handlu ludźmi stanowią grupy podatne na zagrożenia (vulnerable populations). Osobie pokrzywdzonej przestępstwem jest udzielana pomoc finansowana ze środków Funduszu przez organizacje pozarządowe, niezwłocznie po zgłoszeniu się do ośrodka, bez zbędnych przeszkód biurokratycznych. Pomoc cechuje się kompleksowością i gwarantuje dostęp do bezpłatnej pomocy prawnej świadczonej co do zasady przez adwokatów i radców prawnych, psychologicznej oferowanej przez psychologów oraz terapeutów. Istnieje także możliwość pokrycia kosztów tłumacza dla osoby nie władającej językiem polskim. Pokrzywdzony może skorzystać też z pomocy materialnej przybierającej postać m.in. pokrycia kosztów zakwaterowania, niezbędnych wydatków związanych z bieżącym utrzymaniem. Aktualnie na obszarze kraju pomoc jest świadczona w 370 miejscach na terenie całego kraju. Wsparcie przez ośrodek jest udzielane każdemu pokrzywdzonemu przestępstwem, który faktycznie przebywa na terytorium RP. Pomoc jest oferowana zarówno na etapie przed wszczęciem postępowania karnego jak i w jego trakcie.

Tym samym osoby, które zgłaszają się po pomoc uzyskują informację co do swoich uprawnień, przebiegu postępowania, możliwych decyzji organów procesowych.

Nadto ze środków Funduszu Sprawiedliwości sfinansowano istnienie platformy internetowej zapewniającej dostęp do pomocy poprzez infolinię oraz komunikację internetową: mail, komuniktor. Platforma jest założona pod adresem: <https://www.funduszsprawiedliwosci.gov.pl/> i jest dostępna w języku angielskim oraz ukraińskim.

2.2 Do all presumed victims of THB have access to legal assistance, irrespective of immigration status or type of exploitation?

Wszystkie ofiary mają dostęp do pomocy prawnej niezależnie od statusu imigracyjnego lub rodzaju wykorzystania. Pomoc taka realizowana jest w ramach KCIK.

2.3 What are the conditions for access to free legal aid for victims of THB, including children? For which types of proceedings is free legal aid available? Is free legal aid available to help victims claim compensation and execute compensation orders? Please provide the text of the relevant provisions.

Przed rozpoczęciem postępowania przygotowawczego bezpłatna pomoc prawna jest zapewniana domniemanej ofierze handlu ludźmi w przypadku chęci skorzystania przez nią z oferty KCIK.

W trakcie postępowania przygotowawczego (i dalej sądowego) ofiara handlu ludźmi ma status pokrzywdzonego. Zgodnie z art. 49. § 1. Kodeksu postępowania karnego: „Pokrzywdzonym jest osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo”.

Z kolei zgodnie z art. 49a. pokrzywdzony, a także prokurator, może aż do zamknięcia przewodu sądowego na rozprawie głównej złożyć wniosek, o którym mowa w art. 46 § 1 Kodeksu karnego, który stanowi, że „W razie skazania sąd może orzec, a na wniosek pokrzywdzonego lub innej osoby uprawnionej orzeka, stosując przepisy prawa cywilnego, obowiązek naprawienia, w całości albo w części, wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; przepisów prawa cywilnego o możliwości zasądzenia renty nie stosuje się”.

Zgodnie z art. 87 kpk „Strona inna niż oskarżony (przypis: a więc pokrzywdzony) może ustanowić pełnomocnika”. Z kolei zgodnie z art. 88 § 1 pełnomocnikiem może być w szczególności adwokat lub radca prawny. Stosuje się tu także przepisy m.in. art. 77 i 78 kpk dotyczące obrońców. I tak, pokrzywdzony może mieć nie więcej niż 3 pełnomocników, a także pokrzywdzony może żądać, aby mu wyznaczono pełnomocnika z urzędu, jeżeli w sposób należyty wykaże, że nie jest w stanie ponieść kosztów reprezentacji bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny.

W przypadku kiedy pokrzywdzony wykaże, że nie stać go na pełnomocnika, sąd może na jego wniosek wyznaczyć pełnomocnika z urzędu, również w celu dokonania określonej czynności procesowej (art. 78 i art. 88). Wniosek można złożyć także za pośrednictwem prokuratora, który przekaze go do sądu (art. 116 kpk i art. 118 § 3kpk).

Art. 77 kpk [Liczba obrońców] Oskarżony może mieć jednocześnie nie więcej niż trzech obrońców.

Art. 78 kpk [Obrońca z urzędu]

§ 1. Oskarżony, który nie ma obrońcy z wyboru, może żądać, aby mu wyznaczono obrońcę z urzędu, jeżeli w sposób należyty wykaże, że nie jest w stanie ponieść kosztów obrony bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny. Podstawą odmowy wyznaczenia obrońcy z urzędu nie może być skorzystanie przez oskarżonego z nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego, o których mowa w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej (Dz.U. z 2019 r. poz. 294).

§ 1a. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio, jeżeli oskarżony żąda wyznaczenia obrońcy z urzędu w celu dokonania określonej czynności procesowej.

§ 2. Sąd może cofnąć wyznaczenie obrońcy, jeżeli okaże się, że nie istnieją okoliczności, na podstawie których go wyznaczono. Na postanowienie o cofnięciu wyznaczenia obrońcy przysługuje zażalenie do innego równorzędnego składu tego sądu.

Art. 87 kpk [Pełnomocnik]

§ 1. Strona inna niż oskarżony może ustanowić pełnomocnika.

§ 2. Osoba niebędąca stroną może ustanowić pełnomocnika, jeżeli wymagają tego jej interesy w toczącym się postępowaniu.

§ 3. Sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, może odmówić dopuszczenia do udziału w postępowaniu pełnomocnika, o którym mowa w § 2, jeżeli uzna, że nie wymaga tego obrona interesów osoby niebędącej stroną.

Art. 88 kpk [Odpowiednie stosowanie przepisów o obrońcy; uprawnieni]

§ 1. Pełnomocnikiem może być adwokat, radca prawny lub radca Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej. Pełnomocnika z urzędu wyznacza prezes lub referendarz sądowy sądu właściwego do rozpoznania sprawy. Do pełnomocnika stosuje się odpowiednio przepisy art. 77, art. 78, art. 81 § 1a-2, art. 81a § 1-3, art. 83, art. 84, art. 86 § 2 oraz przepisy wydane na podstawie art. 81a § 4.

§ 2. Na zasadach określonych w odrębnej ustawie czynności zastępstwa wykonuje Prokuratura Generalna Rzeczypospolitej Polskiej.

Zgodnie z treścią **ustawy z dnia 05 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej** (Dz.U. z 2019 r., poz. 294 tj.) obywatelom przysługuje prawo do nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnego poradnictwa oraz edukacji.

Zgodnie z art. 4 ust. 1 i 2 ww. ustawy, nieodpłatna pomoc prawna i nieodpłatne poradnictwo obywatelskie przysługują osobie uprawnionej, która nie jest w stanie ponieść kosztów odpłatnej pomocy prawnej, w tym osobie fizycznej prowadzącej jednoosobową działalność gospodarczą niezatrudniającą innych osób w ciągu ostatniego roku. Osoba uprawniona, przed uzyskaniem nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego, składa pisemne oświadczenie, że nie jest w stanie ponieść kosztów odpłatnej pomocy prawnej. Osoba korzystająca z nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej dodatkowo składa

oświadczenie o niezatrudnianiu innych osób w ciągu ostatniego roku. Oświadczenie składa się osobie udzielającej nieodpłatnej pomocy prawnej lub świadczącej nieodpłatne poradnictwo obywatelskie.

Zakres przedmiotowy nieodpłatnej pomocy określony został w art. 3 ww. ustawy, zgodnie z którym:

„1. Nieodpłatna pomoc prawna obejmuje:

- 1) poinformowanie osoby fizycznej, zwanej dalej „osobą uprawnioną”, o obowiązującym stanie prawnym oraz przysługujących jej uprawnieniach lub spoczywających na niej obowiązkach, w tym w związku z toczącym się postępowaniem przygotowawczym, administracyjnym, sądowym lub sądownoadministracyjnym lub
- 2) wskazanie osobie uprawnionej sposobu rozwiązania jej problemu prawnego, lub
- 3) sporządzenie projektu pisma w sprawach, o których mowa w pkt 1 i 2, z wyłączeniem pism procesowych w toczącym się postępowaniu przygotowawczym lub sądowym i pism w toczącym się postępowaniu sądownoadministracyjnym, lub
- 3a) nieodpłatną mediację, lub
- 4) sporządzenie projektu pisma o zwolnienie od kosztów sądowych lub ustanowienie pełnomocnika z urzędu w postępowaniu sądowym lub ustanowienie adwokata, radcy prawnego, doradcy podatkowego lub rzecznika patentowego w postępowaniu sądownoadministracyjnym oraz poinformowanie o kosztach postępowania i ryzyku finansowym związanym ze skierowaniem sprawy na drogę sądową.”

Natomiast, nieodpłatne poradnictwo obywatelskie, w myśl art. 3a ww. ustawy, obejmuje działania dostosowane do indywidualnej sytuacji osoby uprawnionej, zmierzające do podniesienia świadomości tej osoby o przysługujących jej uprawnieniach lub spoczywających na niej obowiązkach oraz wsparcia w samodzielnym rozwiązywaniu problemu, w tym, w razie potrzeby, sporządzenie wspólnie z osobą uprawnioną planu działania i pomoc w jego realizacji. Nieodpłatne poradnictwo obywatelskie obejmuje w szczególności porady dla osób zadłużonych i porady z zakresu spraw mieszkaniowych oraz zabezpieczenia społecznego. Nieodpłatne poradnictwo obywatelskie obejmuje również nieodpłatną mediację.

Edukacja prawna, zgodnie z art. 3 b ww. ustawy, obejmuje działania edukacyjne zmierzające do zwiększenia świadomości prawnej społeczeństwa, dotyczące w szczególności upowszechniania wiedzy o:

- 1) prawach i obowiązkach obywatelskich;
  - 2) działalności krajowych i międzynarodowych organów ochrony prawnej;
  - 3) mediacji oraz sposobach polubownego rozwiązywania sporów;
  - 4) możliwościach udziału obywateli w konsultacjach publicznych oraz procesie stanowienia prawa;
  - 5) dostępie do nieodpłatnej pomocy prawnej i nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego.
2. Zadania, o których mowa w ust. 1, mogą być realizowane w formach, które w szczególności polegają na opracowaniu informatorów i poradników, prowadzeniu otwartych wykładów i warsztatów oraz rozpowszechnianiu informacji za pośrednictwem środków masowego przekazu i innych zwyczajowo przyjętych form komunikacji, w tym prowadzeniu kampanii społecznych.
- Niezależnie od powyższego, w sprawie cywilnej toczącej się przed sądem (np. o odszkodowanie czy zadośćuczynienie) stronie także przysługuje prawo uzyskania nieodpłatnej pomocy prawnej z urzędu.

Zgodnie z art. 117 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r., poz. 1575 tj., dalej: k.p.c.):

„§ 1. Strona zwolniona przez sąd od kosztów sądowych w całości lub części, może domagać się ustanowienia adwokata lub radcy prawnego.

§ 2. Osoba fizyczna, niezwolniona przez sąd od kosztów sądowych, może się domagać ustanowienia adwokata lub radcy prawnego, jeżeli złoży oświadczenie, z którego wynika, że nie jest w stanie ponieść kosztów wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny.

§ 3. Osoba prawna lub inna jednostka organizacyjna, której ustawa przyznaje zdolność sądową, niezwolniona przez sąd od kosztów sądowych, może się domagać ustanowienia adwokata lub radcy

prawnego, jeżeli wykaże, że nie ma dostatecznych środków na poniesienie kosztów wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego.

§ 4. Wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego strona zgłasza wraz z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych lub osobno, na piśmie lub ustnie do protokołu, w sądzie, w którym sprawa ma być wytoczona lub już się toczy. Osoba fizyczna, która nie ma miejsca zamieszkania w siedzibie tego sądu, może złożyć wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego w sądzie rejonowym właściwym ze względu na miejsce swego zamieszkania, który niezwłocznie przesyła ten wniosek sądowi właściwemu.

§ 5. Sąd uwzględni wniosek, jeżeli udział adwokata lub radcy prawnego w sprawie uzna za potrzebny. Podstawą oddalenia wniosku nie może być skorzystanie przez osobę fizyczną z nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego, o których mowa w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej (Dz.U. z 2019 r. poz. 294 oraz z 2020 r. poz. 875 i 1086).

§ 6. Wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego zgłoszony po raz pierwszy w postępowaniu kasacyjnym lub postępowaniu ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia sąd przekazuje do rozpoznania sądowi pierwszej instancji, chyba że uzna wniosek za oczywiście uzasadniony.

2.4 Are there lawyers specialised to provide legal aid and represent victims of THB in court? What regulations, if any, are applicable to the provision of such legal aid/representation?

Nie istnieją szczególne regulacje dotyczące specjalizacji pełnomocników ani świadczenia przez nich pomocy prawnej i reprezentowania ofiar handlu ludźmi w sądzie. Adwokaci i radcowie prawni uczestniczą w szkoleniach o takiej tematyce, jeżeli zostaną zorganizowane. Kwestia organizacji i przeprowadzenia szkoleń pozostaje we właściwości samorządów adwokackiego i radcowskiego.

2.5 How is the provision of legal assistance and free legal aid for victims of THB funded? Do victims have to pay a fee to obtain legal assistance or start a procedure, or are there other financial barriers in place? If yes, please specify the amount(s).

Postępowania karne w sprawach o handel ludźmi są prowadzone z urzędu.

Pokrzywdzony może uzyskać zwrot kosztów poniesionych w związku z postępowaniem karnym. Taki wniosek może być złożony do sądu o zwrot wydatków, które pokrzywdzony poniósł w związku z postępowaniem karnym, w tym wydatków związanych z ustanowieniem pełnomocnika lub ze stawiennictwem w sądzie (art. 618j kpk i art. 627 kpk).

3. Compensation from the perpetrators (Article 15)

3.1 What measures are in place to enable courts to award compensation to victims of THB, including children, from the perpetrators as part of criminal proceedings? What is the role of prosecutors in this respect?

W Polsce istnieją cztery sposoby uzyskania przez ofiary handlu ludźmi odszkodowania:

- (i) w trakcie postępowania karnego, na podstawie art. 46 Kodeksu karnego;
- (ii) w postępowaniu cywilnym, jeżeli orzeczenie sądu karnego nie zapewniło sprawiedliwej rekompensaty;
- (iii) w postępowaniu cywilnym, niezależnie od postępowania karnego, zgodnie z zasadami ogólnymi;
- (iv) na podstawie ustawy o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw.

Pokrzywdzony i prokurator może złożyć wniosek o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie za doznaną krzywdę aż do zamknięcia przewodu sądowego (art. 49a kpk). Wniosek można złożyć na piśmie lub ustnie do protokołu. Prokuratorzy zobowiązani są zgodnie z regulaminem wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości Dz.U. 2016.508) do ustalania składników majątkowych podejrzanych, w celu dokonania zabezpieczenia m.in. obowiązku naprawienia szkody.

Sąd jest uprawniony do zasądzenia odszkodowania lub zadośćuczynienia także z urzędu, w razie skazania za każde przestępstwo, którego skutkiem była szkoda lub krzywda.

Art. 49a kpk [Wniosek o orzeczenie obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienie]

Pokrzywdzony, a także prokurator, może aż do zamknięcia przewodu sądowego na rozprawie głównej złożyć wniosek, o którym mowa w art. 46 § 1 Kodeksu karnego.

Materialną podstawą orzeczenia obowiązku naprawienia szkody musi być zawsze istnienie szkody w chwili orzekania. Rozmiary odszkodowania w znaczeniu cywilnoprawnym wyznaczają granice obowiązku naprawienia szkody, gdyż wszystko, co wykracza poza nie, byłoby zyskiem z przestępstwa uzyskanego przez pokrzywdzonego. W ramach zasądzanego obowiązku naprawienia szkody w oparciu o art. 46 § 1 kk zwrotowi podlegają, także uzasadnione wydatki, poniesione po dokonaniu przestępstwa, jeżeli nie zostały już zwrócone osobie uprawnionej w innej drodze. Szkoda jako przesłanka karnoprawnego obowiązku jej naprawienia obejmuje zarówno poniesione straty (*damnum emergens*), jak i utracone korzyści (*lucrum cessans*), jeżeli *in concreto* są one normalnym następstwem przestępnego działania lub zaniechania. Obowiązek naprawienia szkody dotyczy tylko szkody, której nie naprawiono, a sąd orzekając na podstawie art. 46 § 1 kk, uwzględnić musi rozmiar już naprawionej szkody. Orzeczenie obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia jest fakultatywne z urzędu, a obligatoryjne na wniosek.

Art. 46 kk [Naprawienie szkody, zadośćuczynienie]

§ 1. W razie skazania sąd może orzec, a na wniosek pokrzywdzonego lub innej osoby uprawnionej orzeka, stosując przepisy prawa cywilnego, obowiązek naprawienia, w całości albo w części, wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; przepisów prawa cywilnego o możliwości zasądzenia renty nie stosuje się.

§ 2. Jeżeli orzeczenie obowiązku określonego w § 1 jest znacznie utrudnione, sąd może orzec zamiast tego obowiązku nawiązkę w wysokości do 200 000 złotych na rzecz pokrzywdzonego, a w razie jego śmierci w wyniku popełnionego przez skazanego przestępstwa nawiązkę na rzecz osoby najbliższej, której sytuacja życiowa wskutek śmierci pokrzywdzonego uległa znacznemu pogorszeniu. W razie gdy ustalono więcej niż jedną taką osobę, nawiązki orzeka się na rzecz każdej z nich.

§ 3. Orzeczenie odszkodowania lub zadośćuczynienia na podstawie § 1 albo nawiązki na podstawie § 2 nie stoi na przeszkodzie dochodzeniu niezaspokojonej części roszczenia w drodze postępowania cywilnego.

Omawiany środek występuje w dwóch postaciach: obowiązku naprawienia szkody oraz zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Możliwe jest jednocześnie orzeczenie wobec skazanego obowiązku naprawienia szkody majątkowej (odszkodowania) i wynagrodzenia za szkodę niemajątkową (krzywdę) w postaci zadośćuczynienia.

Orzeczenie zadośćuczynienia za krzywdę wyrządzoną przez przestępstwo jest możliwe jedynie wtedy, gdy prawo cywilne dopuszcza zadośćuczynienie za daną krzywdę. Ustalenie rozmiaru krzywdy opiera się na zasadach wynikających z prawa cywilnego. Zadośćuczynienie ma na celu złagodzenie cierpienia psychicznego.

Należy również zaznaczyć, że na podstawie art. 415 § 2 Kodeksu postępowania karnego, jeżeli zasądzone odszkodowanie w postępowaniu karnym nie pokrywa całej szkody, pokrzywdzony może dochodzić dodatkowych roszczeń w postępowaniu cywilnym.

3.2 How is the amount of compensation calculated and are there specific criteria or models for calculating it? What types of injury/damage and costs are covered? Are there any circumstances/conditions that would lead to a reduction of the amount of compensation?

Polski ustawodawca przewidział dwie instytucje, a mianowicie odszkodowanie oraz zadośćuczynienie. Na wartość odszkodowania z tytułu odniesionej szkody składa się kwota tytułem tzw. straty rzeczywistej (*damnum emergens*) oraz kwoty utraconych korzyści (*lucrum cessans*). Przesłanką do obniżenia odszkodowania może być przyczynienie się poszkodowanego do powstania lub zwiększenia rozmiaru szkody.

Natomiast z tytułu doznanej krzywdy i cierpień moralnych może zostać zasądzone zadośćuczynienie.

O ile wartość odniesionej szkody powinna zostać wykazana, o tyle wysokość zadośćuczynienia jest wartością ocenną, adekwatną do rozmiaru doznanego bólu, cierpienia i strat moralnych. Okoliczności te podlegają ocenie dokonywanej przez sąd *ad casu*.

Należy wskazać, że ogólne dyrektywy wymiaru kary i środków karnych są wskazane w art. 53 kk.

Art. 53 kk [Ogólne dyrektywy]

§ 1. Sąd wymierza karę według swojego uznania, w granicach przewidzianych przez ustawę, bacząc, by jej dolegliwość nie przekraczała stopnia winy, uwzględniając stopień społecznej szkodliwości czynu oraz biorąc pod uwagę cele zapobiegawcze i wychowawcze, które ma osiągnąć w stosunku do skazanego, a także potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa.

§ 2. Wymierzając karę, sąd uwzględnia w szczególności motywację i sposób zachowania się sprawcy, zwłaszcza w razie popełnienia przestępstwa na szkodę osoby nieporadnej ze względu na wiek lub stan zdrowia, popełnienie przestępstwa wspólnie z nieletnim, rodzaj i stopień naruszenia ciężących na sprawcy obowiązków, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa, właściwości i warunki osobiste sprawcy, sposób życia przed popełnieniem przestępstwa i zachowanie się po jego popełnieniu, a zwłaszcza staranie o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości, a także zachowanie się pokrzywdzonego.

§ 3. Wymierzając karę sąd bierze także pod uwagę pozytywne wyniki przeprowadzonej mediacji pomiędzy pokrzywdzonym a sprawcą albo ugodę pomiędzy nimi osiągniętą w postępowaniu przed sądem lub prokuratorem.

3.3 How are compensation orders/verdicts enforced? What measures are in place to guarantee and ensure effective payment of compensation?

W razie, gdy zobowiązany nie wykonuje dobrowolnie wyroku zasądzonego odszkodowanie lub zadośćuczynienie, poszkodowany powinien zwrócić się do sądu o nadanie orzeczeniu klauzuli wykonalności. Zgodnie z art. 781¹ k.p.c., wniosek o nadanie klauzuli wykonalności sąd rozpoznaje niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie 3 dni od dnia jego złożenia.

Orzeczenie wraz z klauzulą wykonalności stanowi tytuł wykonawczy, na podstawie którego możliwa jest przymusowa egzekucja świadczenia przez komornika sądowego. Egzekucja może być prowadzona ze świadczeń uzyskiwanych przez dłużnika- sprawcę przestępstwa, z jego mienia ruchomego, nieruchomości bądź innych, przysługujących mu praw majątkowych.

Artykuł 75 § 2 kk określa podstawy fakultatywnego odwołania warunkowego zawieszenia wykonania kary. Jeżeli jednak w toku wykonywania tego środka probacyjnego sądowy kurator zawodowy udzielił skazanemu wcześniej pisemnego upomnienia, to według art. 75 § 2a zarządzenie wykonania kary z fakultatywnego staje się obligatoryjnym.

Art. 75 kk [Wykonanie kary]

§ 1. Sąd zarządza wykonanie kary, jeżeli skazany w okresie próby popełnił podobne przestępstwo umyślne, za które orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania.

§ 1a. Sąd zarządza wykonanie kary jeżeli skazany za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, ponownie używając przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą.

§ 2. Sąd może zarządzić wykonanie kary, jeżeli skazany w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, w szczególności gdy popełnił inne przestępstwo niż określone w § 1, albo jeżeli uchyla się od uiszczenia grzywny, od dozoru, wykonania nałożonych obowiązków lub orzeczonych środków karnych, środków kompensacyjnych lub przepadku.

§ 2a. Sąd zarządza wykonanie kary, jeżeli okoliczności, o których mowa w § 2, zaistnieją po udzieleniu skazanemu pisemnego upomnienia przez sądowego kuratora zawodowego, chyba że przemawiają przeciwko temu szczególne względy.

§ 3. Sąd może zarządzić wykonanie kary, jeżeli skazany po wydaniu wyroku, lecz przed jego uprawomocnieniem się, rażąco narusza porządek prawny, a w szczególności gdy w tym czasie popełnił przestępstwo.

§ 3a. Zarządzając wykonanie kary w wypadkach, o których mowa w § 2 i 3, sąd może, uwzględniając dotychczasowy przebieg próby, a w szczególności wykonanie nałożonych obowiązków, skrócić orzeczoną karę, nie więcej jednak niż o połowę.

§ 4. Zarządzenie wykonania kary nie może nastąpić później niż w ciągu 6 miesięcy od zakończenia okresu próby.

3.4 When foreign victims of THB are removed from or choose to leave the country where the exploitation took place, what measures are in place to enable them to obtain compensation and other remedies?

Cudzoziemca, który jest obywatelem kraju trzeciego i wobec którego stwierdzono, że posiada status ofiary handlu ludźmi nie wydała się. Pobył na terytorium RP cudzoziemca, będącego domniemaną ofiarą handlu ludźmi, i jednocześnie przebywającego w Polsce nielegalnie uważa się za legalny od momentu wydania przez organ uprawniony do prowadzenia spraw o handel ludźmi (SG, Policja, Prokurator) zaświadczenia w trybie art. 170 ustawy o cudzoziemcach.

Pomimo wyjazdu z kraju cudzoziemca pokrzywdzonego w Polsce przestępstwem handlu ludźmi uzyskanie odszkodowania oraz realizacja innych środków prawnych jest w dalszym ciągu możliwa w drodze działań podejmowanych przez pełnomocnika lub prokuratora działającego na rzecz osoby pokrzywdzonej.

3.5 What procedures are in place to ensure effective access to compensation for victims of THB for the purpose of labour exploitation? Can such victims bring civil claims for compensation and/or recovery of unpaid wages and social contributions on the basis of tort, labour, employment or other laws? Please specify the relevant measures. Can victims of THB working in irregular employment or without a contract claim unpaid wages and other compensation and if yes, how is the amount of unpaid wages and other compensation established?

Ofiara handlu ludźmi w razie wyzysku pracy może dochodzić odszkodowania m.in. na gruncie powództwa cywilnego. Osoba poszkodowana może dochodzić roszczeń także w przypadku wykonywania czynności w ramach nielegalnego zatrudnienia lub bez umowy, o ile za pomocą środków dowodowych zdoła wykazać, że wykonywała określoną pracę przez wskazany czas.

Kwota należnego odszkodowania będzie każdorazowo określana przez sąd rozpoznający sprawę, przy uwzględnieniu rodzaju wykonywanej pracy, czasu jej wykonywania oraz stawek obowiązujących na rynku pracy za czynności określonego rodzaju.

Należy podkreślić, że w Polsce obowiązuje ustawa z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę (Dz.U. z 2017 r., poz. 2177 tj.), na podstawie której Rada Ministrów ustala, w drodze rozporządzenia, w terminie do dnia 15 września każdego roku, wysokość minimalnego wynagrodzenia w roku następnym, a także wysokość minimalnej stawki godzinowej w roku następnym wraz z terminem zmiany tych wysokości.

W 2020 r. stawki określone rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 10 września 2019 r., w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę oraz wysokości minimalnej stawki godzinowej (Dz.U. z 2019 r., poz. 1778) wynoszą: w zakresie minimalnego wynagrodzenia za pracę: 2600 zł miesięcznie; w zł za zakresie minimalnej stawki godzinowej: 17 zł. za 1 godzinę pracy.

3.6 What training is provided to build the capacity of relevant professionals, such as lawyers, law enforcement officers, prosecutors and judges, to enable victims of THB to obtain compensation and other remedies?

Na mocy **Decyzji nr 222 Komendanta Głównego Policji z dnia 12 lipca 2018 r. w sprawie programu nauczania na kursie specjalistycznym z zakresu zapobiegania przestępstwom handlu ludźmi i ich zwalczania** został stworzony kurs specjalistyczny, którego celem jest przygotowanie funkcjonariuszy Policji do wykonywania zadań służbowych związanych z zapobieganiem przestępstwom handlu ludźmi, pedofilii i pornografii dziecięcej i ich zwalczaniem. Na kurs kierowani są funkcjonariusze Policji, którzy realizują zadania w etatowych komórkach organizacyjnych Policji do walki z handlem ludźmi oraz prowadzą zajęcia dydaktyczne z zakresu zwalczania przestępstw handlu ludźmi i zapobiegania tym przestępstwom. Ponadto, na podstawie Zarządzenia nr 14 KGP z 22 września 2016 r. w każdej z komend wojewódzkich, miejskich i powiatowych Policji wyznaczony jest **koordynator zajmujący się prewencją dotyczącą zagadnienia handlu ludźmi**. Policja uczestniczy także cyklicznie we **Wspólnych Warsztatach Szkoleniowych Koordynatorów Straży Granicznej, Policji i Prokuratury**. Policja uczestniczy również w kampaniach informacyjnych i prowadzi działania prewencyjne mające na celu uświadamianie potencjalnych ofiar handlu ludźmi. Ponadto co roku w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Walki z Handlem Ludźmi w Szkołach Policyjnych odbywają się szkolenia/prelekcje prowadzone przez ekspertów dw. z handlem ludźmi dla funkcjonariuszy kursów podstawowych i specjalistycznych.

Zgodnie z art. 98 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze (Dz. U. z 2019 r. poz. 740 ze zm.) prokurator jest obowiązany stale podnosić kwalifikacje zawodowe, w tym uczestniczyć w szkoleniach i innych formach doskonalenia zawodowego. Oznacza to, że może brać zarówno udział w **szkoleniach organizowanych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury, jak i szkoleniach organizowanych przez Prokuratora Krajowego, jednostki prokuratury lub podmioty zewnętrzne.**

Zgodnie z art. 82a § 1 i 3 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 2072) sędzia jest obowiązany stale podnosić kwalifikacje zawodowe. Sędzia jest obowiązany uczestniczyć, w miarę możliwości corocznie, w szkoleniu i doskonaleniu zawodowym organizowanym przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury lub innych formach doskonalenia zawodowego, w celu uzupełnienia specjalistycznej wiedzy i umiejętności zawodowych. Oznacza to, że sędziowie są zobligowani do podnoszenia kwalifikacji zawodowych, ale co do zasady nie są objęci obowiązkowymi szkoleniami. Uczestnictwo w szkoleniach organizowanych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury jest dobrowolne, a sędziowie mogą zgłaszać chęć udziału w tych szkoleniach stosownie do swoich potrzeb zawodowych.

Sędziowie mogą również uczestniczyć w szkoleniach organizowanych bezpośrednio przez prezesów właściwych sądów lub podmioty komercyjne, jednak Ministerstwo Sprawiedliwości nie gromadzi informacji o takich szkoleniach.

Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury (Dz. U. z 2020 r. poz. 1366; dalej: u.k.s.s.p.) celem działania Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury jest kształcenie i doskonalenie kadr sądów powszechnych i prokuratury. Krajowa Szkoła posiada osobowość prawną, zaś Minister Sprawiedliwości sprawuje nad nią nadzór w zakresie zgodności jej działania z przepisami ustawowymi i statutem. Zadaniem Krajowej Szkoły są przede wszystkim:

- 1) prowadzenie aplikacji sędziowskiej i aplikacji prokuratorskiej, których celem jest uzyskanie przez aplikantów niezbędnej wiedzy i praktycznego przygotowania do zajmowania stanowisk sędziego i asesora sądowego, prokuratora i asesora prokuratury;
- 2) szkolenie i doskonalenie zawodowe sędziów, asesorów sądowych, prokuratorów i asesorów prokuratury w celu uzupełnienia ich specjalistycznej wiedzy i umiejętności zawodowych;
- 3) szkolenie i doskonalenie zawodowe referendarzy sądowych, asystentów sędziów, asystentów prokuratorów, kuratorów zawodowych oraz urzędników sądów i prokuratury w celu podniesienia ich kwalifikacji zawodowych; (art. 2 ust. 1 pkt 1-3 u.k.s.s.p).

W latach 2018-2020 Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury zorganizowała następujące szkolenia:

- w 2018 r. szkolenie pt.: „Problematyka handlu ludźmi”, sygn. K10/18. Jego zagadnienia szczegółowe obejmowały m. in. analizę zjawisk handlu ludźmi w Polsce, w Europie i na świecie; materialnoprawne ujęcia przestępstwa handlu ludźmi w aspekcie prawa krajowego i międzynarodowego; formy wykorzystywania ofiar handlu ludźmi; sytuację prawną ofiar handlu ludźmi w polskim prawie karnym na tle standardów międzynarodowych; metodykę prowadzenia postępowań przygotowawczych w sprawach dotyczących handlu ludźmi; współpracę międzynarodową o charakterze operacyjnym i procesowym w prowadzonych postępowaniach karnych, bariery uniemożliwiające skuteczne ściganie handlu ludźmi; handel ludźmi w orzecznictwie sądów krajowych i międzynarodowych. Szkolenie adresowane było do: sędziów, asesorów sądowych, prokuratorów, asesorów prokuratury. W szkoleniu udział wzięło 65 osób;
- 2019 r. szkolenie pt.: „Problematyka handlu ludźmi”, sygn. K17/19, które dotyczyło materialnoprawnych ujęć przestępstwa handlu ludźmi w aspekcie prawa krajowego i międzynarodowego; form wykorzystywania ofiar handlu ludźmi, prawidłowej kwalifikacji stanów

faktycznych; pokrzywdzonego jako ofiary handlu ludźmi, jego sytuacji w polskim prawie karnym na tle standardów międzynarodowych; metodyki przesłuchania pokrzywdzonego ofiary handlu ludźmi; metodyki prowadzenia postępowań przygotowawczych w sprawach dotyczących handlu ludźmi, sprawnego zarządzania sprawą; pomocy międzynarodowej w sprawach handlu ludźmi. Szkolenie adresowane było do: sędziów sądów okręgowych, prokuratorów prokuratur okręgowych – koordynatorów do spraw handlu ludźmi. W szkoleniu wzięło udział 61 osób;

- w 2020 r. szkolenie pt.: „Problematyka handlu ludźmi – pokrzywdzony jako osobowe źródło dowodowe”, sygn. K17/20. W trakcie szkolenia omówiono m. in.: metodykę przesłuchania ofiary handlu ludźmi; ocenę wiarygodności zeznań ofiary handlu ludźmi; kompetencje i zaplecze kulturowe przesłuchującego, postawę równościową i umiejętność przyjmowania perspektywy jako ważne zasoby interpersonalne przesłuchującego; konsekwencje różnic kulturowych w komunikacji werbalnej i niewerbalnej w trakcie przesłuchania. Szkolenie zostało adresowane do: sędziów sądów okręgowych orzekających w wydziałach karnych, prokuratorów prokuratur okręgowych – koordynatorów do spraw handlu ludźmi. W szkoleniu wzięło udział 26 osób.

W ramach współpracy międzynarodowej Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury w okresie od 2018 r. do chwili obecnej umożliwiła udział polskim sędziom, asesorum sądowym, prokuratorom oraz asystentom sędziego i asystentom prokuratora w następujących szkoleniach międzynarodowych dotyczących problematyki handlu ludźmi:

- szkolenie pt.: „International Judicial Cooperation in Criminal Matters: Practical Case-Based Simulation on the Fight against THB and Sexual Exploitation”, sygn. M9/A20/19, które odbyło się w dniach 20-22 listopada 2019 r. w Wilnie. W szkoleniu wzięło udział 9 osób;
- szkolenie pt.: „Training on Financial Investigations and Asset Recovery for the THB Crimes”, sygn. M9/A9/19, które odbyło się w dniach 3-7 czerwca 2019 r. w Hoofddorp. W szkoleniu wzięły udział 3 osoby;
- szkolenie pt.: „Trafficking of human beings”, sygn. M9/B2/18, które odbyło się 17 maja 2018 r. w Pradze. W szkoleniu wzięły udział 2 osoby;
- szkolenie pt.: „Trafficking human beings”, sygn. M9/B14/18, które odbyło się w dniach 19-20 listopada 2018 r. w Utrechcie. W szkoleniu wzięła udział 1 osoba.

W ramach Programu PL16 realizowane były również szkolenia dla kadry sądów z zakresu praw człowieka. W ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej odbywały się wizyty studyjne i seminaria dla polskich i norweskich sędziów z zakresu praw człowieka w siedzibie Rady Europy oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Celem wizyt studyjnych było zwiększenie świadomości sędziów uczestniczących w projekcie w zakresie standardów wynikających z Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka oraz orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, co do kwestii pojawiających się najczęściej w orzecznictwie sądów krajowych, w zakresie prawa do rzetelnego procesu, prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego, prawa do życia prywatnego i rodzinnego oraz swobody wypowiedzi.

Problematyka handlu ludźmi jest przedmiotem kształcenia wstępnego aplikantów KSSiP prowadzonego w formie aplikacji sędziowskiej i aplikacji prokuratorskiej:

1. zgodnie z programem aplikacji sędziowskiej, stanowiącym załącznik do uchwały nr 49/2015 Rady Programowej KSSiP z dnia 20 marca 2015 r., na III zjeździe VIII rocznika aplikacji sędziowskiej w dniach 4–8 czerwca 2018 r. prowadzone były zajęcia typu G – rozwiązywanie kasusów z części szczególnej kodeksu karnego dotyczące przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji, przeciwko wolności i wolności seksualnej oraz zajęcia typu F – repetytorium – omówienie podstawowych zagadnień prawa materialnego objętych zakresem tematycznym zjazdu (przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji, przeciwko wolności i wolności seksualnej);

2. zgodnie z programem aplikacji sędziowskiej, do którego załączenia zawarto w załączniku do uchwały nr 10/2017 Rady Programowej KSSiP z dnia 13 października 2017 r., na:

- VI zjeździe IX rocznika aplikacji sędziowskiej w dniach 10-14 września 2018 r. prowadzone były zajęcia typu G – rozwiązywanie kasusów z części szczególnej kodeksu karnego dotyczące przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, czci i nietykalności cielesnej, przeciwko rodzinie i opiece;
- VIII zjeździe IX rocznika aplikacji sędziowskiej w dniach 5-9 listopada 2018 r. prowadzone były zajęcia typu G – rozwiązywanie kasusów z części szczególnej kodeksu karnego dotyczące przestępstw przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności;

3. zgodnie z programem aplikacji sędziowskiej, do którego załączenia zawarto w załączniku do uchwały nr 10/2017 Rady Programowej KSSiP z dnia 13 października 2017 r., w roku 2019 na:

- VI zjeździe, prowadzone były zajęcia typu G – rozwiązywanie kasusów z części szczególnej kodeksu karnego dotyczące przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, czci i nietykalności cielesnej, przeciwko rodzinie i opiece;
- VIII zjeździe, prowadzone były zajęcia typu G – rozwiązywanie kasusów z części szczególnej kodeksu karnego dotyczące przestępstw przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności;
- XII zjeździe, prowadzone były zajęcia typu C – wykład dotyczący problematyki handlu ludźmi z perspektywy materialnoprawnej i procesowej.

W ramach aplikacji prokuratorskiej problematyka zwalczania handlu ludźmi oraz praw ofiar handlu ludźmi była lub będzie poruszona:

1. zgodnie z programem VI rocznika aplikacji prokuratorskiej w 2017 r. w ramach zajęć na zjazdach:

- XVI w dniach 25-29 września 2017 r., którego przedmiotem były zagadnienia dotyczące przestępstw przeciwko wolności, wolności seksualnej i obyczajności, podczas których metodą typu A (case method) omówiono m. in. wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 7 maja 2013 r., sygn. akt II AKa 42/13 (lex 1316231) związany z problematyką czynnościowych znamion przestępstwa handlu ludźmi, a także metodą typu G (rozwiązywanie kasusów) zobrazowano, na podstawie przykładowych kasusów, wymienioną problematykę;
- XIX w dniach 11-15 grudnia 2017 r., którego przedmiotem były zagadnienia związane z prawem międzynarodowym, w tym z tematem wspólnych zespołów śledczych, podczas których metodą typu C (wykład) omówiona została Konwencja Narodów Zjednoczonych z dnia 15 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu międzynarodowej przestępczości zorganizowanej (Dz. U. z 2005 r. Nr 18, poz. 158 z późn. zm.) wraz z uzupełniającym ją Protokołem o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 18, poz. 160);

2. zgodnie z programem VII rocznika aplikacji prokuratorskiej w 2018 r. w ramach zajęć na zjazdach:

- XVI w dniach 17-21 września 2018 r., którego przedmiotem były zagadnienia dotyczące przestępstw przeciwko wolności, wolności seksualnej i obyczajności, podczas których metodą typu A (case method) omówiono m.in. wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 7 maja 2013 r., sygn. akt II AKa 42/13 związany z problematyką czynnościowych znamion przestępstwa handlu ludźmi, a metodą typu G (rozwiązywanie kasusów) zobrazowano wymienioną problematykę, na podstawie przykładowych kasusów;
- XIX zjeździe, który odbył się w dniach 17-21 grudnia 2018 r. Przedmiotem tego zjazdu były zagadnienia związane z prawem międzynarodowym, w tym z tematem wspólnych zespołów śledczych, podczas których metodą typu C (wykład) omówiona została Konwencja Narodów Zjednoczonych z dnia 15 listopada 2000

r. o przeciwdziałaniu międzynarodowej przestępczości zorganizowanej (Dz. U. z 2005 r. Nr 18, poz. 158 z późn. zm.) wraz z uzupełniającym ją Protokołem o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, przyjętym przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, dnia 15 listopada 2000 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 18, poz. 160);

3. na wyżej przedstawionych zasadach szkolenie odbywał VIII rocznik aplikacji prokuratorskiej, który problematykę handlu ludźmi omawiał w ramach zajęć na zjazdach XVI i XIX w 2019 r.

4. IX rocznik aplikacji prokuratorskiej odbywa szkolenie zgodnie z programem aplikacji prokuratorskiej przyjętym uchwałą Rady Programowej Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury nr 11/2017 z dnia 13 października 2017 r., zgodnie z którym:

- przedmiotowe zagadnienia były poruszane na VI zjeździe w dniach 10-14 września 2018 r., dotyczącym m. in. orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z uwzględnieniem spraw polskich w zakresie problematyki karnej oraz zasad proporcjonalności i rzeczywistej ochrony praw człowieka: prawa do życia, zakazu tortur, prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego, prawa do rzetelnego procesu;
- na zjeździe XVII w dniach od 30 września do 4 października 2019 r. poruszone zostały zagadnienia związane z przestępstwami przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności;
- na zjeździe XIX w dniach 25-29 listopada 2019 r. omawiane były zagadnienia związane z postępowaniem w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych, międzynarodową pomocą prawną i doręczeniami w sprawach karnych, tematyką wspólnych zespołów śledczych, stosowania zasady *ne bis in idem* i rozwiązywania konfliktów jurysdykcyjnych w państwach członkowskich UE.

W analogicznym układzie tematyka ta była poruszana w 2020 r.

4. State compensation (Article 15)

4.1 Do the eligibility criteria for State compensation schemes for victims of crimes exclude some victims of THB (e.g. due to irregular residence status, nationality, nature of the offence)? Does access to State compensation depend on the outcome of the criminal case and on failure to obtain compensation from the offenders?

Pokrzywdzony w toku postępowania karnego może składać wniosek o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie. Oprócz tego pokrzywdzony ma prawo wystąpienia z powództwem zgodnie z przepisami prawa cywilnego.

4.2 How is the amount of State compensation calculated so as to address the gravity of the harm endured by the victim?

Art. 417 Kodeksu cywilnego [Odpowiedzialność Skarbu Państwa]

§ 1. Za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej ponosi odpowiedzialność Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego lub inna osoba prawna wykonująca tę władzę z mocy prawa.

§ 2. Jeżeli wykonywanie zadań z zakresu władzy publicznej zlecono, na podstawie porozumienia, jednostce samorządu terytorialnego albo innej osobie prawnej, solidarną odpowiedzialność za wyrządzoną szkodę ponosi ich wykonawca oraz zlecająca je jednostka samorządu terytorialnego albo Skarb Państwa.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 29.10.2004 r. III CK 485/03 zwrócił uwagę, że przesłanką odpowiedzialności Skarbu Państwa jest bezprawne działanie funkcjonariusza publicznego (na podstawie art. 417 k.c.), ale *szkoda winna pozostać w adekwatnym związku przyczynowym ze zdarzeniem ją wywołującym i być normalnym, typowym następstwem takiego bezprawnego działania.*

Na wartość odszkodowania z tytułu odniesionej szkody składa się kwota tytułem tzw. straty rzeczywistej (damnum emergens) oraz kwoty utraconych korzyści (lucrum cessans). Przesłanką do obniżenia odszkodowania może być przyczynienie się poszkodowanego do powstania lub zwiększenia rozmiaru szkody. Natomiast z tytułu doznanej krzywdy i cierpień moralnych może zostać zasądzone zadośćuczynienie. O ile wartość odniesionej szkody powinna zostać wykazana, o tyle wysokość zadośćuczynienia jest wartością oceną, adekwatną do rozmiaru doznanego bólu, cierpienia i strat moralnych. Okoliczności te podlegają ocenie dokonywanej przez sąd ad casu.

Kompensata państwowa

Pokrzywdzony może złożyć do sądu wnioski o kompensatę, gdy jest obywatelem polskim lub obywatelem innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej.

W polskim porządku prawnym obowiązuje *ustawa z dnia 7 lipca 2005 roku o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw* (tekst jedn. Dz.U. z 2016r. poz. 325 z późn. zm.), która określa zasady i tryb przyznawania kompensaty oraz warunki współpracy organów w Polsce z organami innych państw członkowskich Unii Europejskiej właściwymi w sprawach postępowania o uzyskanie tego świadczenia.

Na mocy tej ustawy osoby fizyczne, które na skutek czynu zabronionego, doznały ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia, trwających dłużej niż 7 dni lub ich najbliżsi (gdy pokrzywdzony na skutek przestępstwa poniósł śmierć) mogą ubiegać się o przyznanie kompensaty, pokrywającej utracone zarobki lub inne środki utrzymania, koszty związane z leczeniem i rehabilitacją, koszty pogrzebu, będące skutkiem popełnienia przestępstwa. Kompensata nie może przekroczyć 25 000 zł, a gdy ofiara poniosła śmierć - kwoty 60 000 zł.

Zgodnie z art. 4 ww. ustawy kompensatę przyznaje się, jeżeli czyn zabroniony został popełniony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na szkodę osoby mającej miejsce stałego pobytu na tym terytorium lub na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej. Beneficjentami kompensaty mogą być zarówno obywatele Rzeczypospolitej Polskiej, jak i obywatele państw członkowskich UE oraz obywatele państw trzecich mających prawo stałego pobytu na terytorium UE. W związku z tym należy wskazać, że katalog osób, które mogą skutecznie ubiegać się o przyznanie świadczenia w oparciu o powoływane przepisy, jest ograniczony i przysługuje wyłącznie obywatelom Polski lub innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej. Warunkiem przyznania kompensaty i jej wysokości jest brak możliwości uzyskania przez osobę uprawnioną pokrycia utraconych zarobków, innych środków utrzymania lub kosztów związanych z leczeniem lub rehabilitacją albo kosztów pogrzebu, od sprawcy lub sprawców przestępstwa, z tytułu ubezpieczenia, ze środków pomocy społecznej niezależnie od tego, czy sprawca lub sprawcy przestępstwa zostali ustaleni (art. 5 ww. ustawy).

W sprawach kompensaty orzeka sąd rejonowy stosując przepisy kodeksu postępowania cywilnego, w trybie nieprocesowym. Czynności w sprawach o przyznanie kompensaty mogą wykonywać również referendarze sądowi. Na orzeczenie referendarza przysługuje skarga do sądu. Zaznaczenia wymaga, że przepisy ustawy mają zastosowanie do przestępstw popełnionych od dnia 1 lipca 2005 r.

4.3 Is it possible for foreign victims of trafficking to submit claims for State compensation in your country after being returned or repatriated to their countries of origin? Please provide examples of any such cases and indicate the measures stipulating such a possibility.

Zgodnie z art. 86 w związku z art. 13 § 2 k.p.c., strony i ich organy lub przedstawiciele ustawowi mogą działać przed sądem osobiście lub przez pełnomocników. Pełnomocnikiem może być adwokat lub radca prawny, współuczestnik sporu, małżonek, rodzeństwo, zstępni lub wstępni strony oraz osoby pozostające ze stroną w stosunku przysposobienia. Artykuł 87 § 1 k.p.c. przewiduje nadto, że pełnomocnikiem może być osoba sprawująca zarząd majątkiem lub interesami strony oraz osoba pozostająca ze stroną w stałym stosunku zlecenia, jeżeli przedmiot sprawy wchodzi w zakres tego zlecenia.

W zakresie kompensaty państwowej, zgodnie z art. 8 ust. 4 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych, kompensatę przyznaje się na wniosek osoby uprawnionej lub prokuratora.

Niegromadzone są dane dotyczące takich spraw.

4.4 Are victims seeking State compensation liable for lawyers' costs and fees? Are State compensation awards subject to taxation? Does the receipt of compensation have consequences for access to social security or other benefits?

Kwestie honorariów pełnomocników uregulowane są w ustawie z dnia 26 maja 1982 r. Prawo adwokaturze (Dz. U. z 2020 r., poz. 1651) i ustawie z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2020 r., poz. 75) oraz w rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości: z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. z 2019 r. poz. 18), z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1800 ze zm.), z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (Dz. U. z 2019 r. poz. 68) i z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 265).

Natomiast zgodnie z ustawą z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 1575), **strona może zostać na wniosek zwolniona przez sąd od kosztów sądowych w całości lub części**, a następnie może domagać się ustanowienia adwokata lub radcy prawnego. Także osoba niezwolniona przez sąd od kosztów sądowych, może się domagać ustanowienia adwokata lub radcy prawnego, jeżeli złoży oświadczenie, z którego wynika, że nie jest w stanie ponieść kosztów wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. **W przypadku ustanowienia adwokata lub radcy prawnego z urzędu, strona nie ponosi kosztów honorarium.**

5. Sanctions and measures (Article 23)

5.1 Please describe the legislative and other measures adopted by your country which allow to: i) confiscate or otherwise deprive perpetrators of the proceeds of criminal offences, or property of an equivalent value to those proceeds; and ii) identify, trace, freeze or seize rapidly property which is liable to confiscation, in order to facilitate the enforcement of a later confiscation. Do these measures allow the identification, tracing and seizure of property into which the proceeds of illicit activities have been converted?

Straż Graniczna, w ramach działań służbowych, dokonuje ustaleń składników majątkowych sprawców. Powyższe realizowane jest już na etapie niejawnych czynności operacyjno-rozpoznawczych, często przed formalnym wszczęciem postępowania przygotowawczego.

Z kolei, w trakcie trwania postępowania karnego, zgodnie z art. 291 § 1 kpk:

„W razie zarzucenia oskarżonemu popełnienia przestępstwa, za które lub w związku z którym można orzec:

- 1) grzywnę,
  - 2) świadczenie pieniężne,
  - 3) przepadek,
  - 4) środek kompensacyjny,
  - 5) zwrot pokrzywdzonemu lub innemu uprawnionemu podmiotowi korzyści majątkowej, jaką sprawca osiągnął z popełnionego przestępstwa, albo jej równowartości
- może z urzędu nastąpić zabezpieczenie wykonania tego orzeczenia na mieniu oskarżonego lub na mieniu, o którym mowa w art. 45 § 2 Kodeksu karnego, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że bez takiego zabezpieczenia wykonanie orzeczenia będzie niemożliwe albo znacznie utrudnione”.

W ciągu kilku ostatnich lat zmiany w prawie zaowocowały możliwością szybszego uzyskiwania i weryfikowania danych (zmiany w Ustawie z 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Ustawie Prawo Bankowe) oraz możliwości zastosowania konfiskaty rozszerzonej, przepadku przedsiębiorstwa oraz szeregu domniemań prawnych, skutkujących odwróconym ciężarem dowodowym, co przełożyło się na zwiększenie potencjału prokuratury i sądów w zaimowaniu mienia sprawców przestępstw.

1. Ustawą z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw prawodawca wprowadził instytucję tzw. rozszerzonej konfiskaty majątku. Wprowadzenie ww. instytucji stanowiło implementację do krajowego porządku prawnego rozwiązań przewidzianych w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2014/42/UE z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie zabezpieczenia i konfiskaty narzędzi służących do popełnienia przestępstwa i korzyści pochodzących z przestępstwa w Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE L 127 z dnia 29 kwietnia 2014 r.).

Z dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej wprowadzono domniemanie, zgodnie z którym w przypadku skazania za przestępstwo, z którego osiągnięto lub można by osiągnąć chociażby pośrednio korzyść majątkową znacznej wartości, zagrożone karą pozbawienia wolności przekraczającą 5 lat lub popełnione w zorganizowanej grupie przestępczej przyjmowano, iż mienie objęte we władanie lub co do którego sprawca uzyskał jakikolwiek tytuł prawny w okresie 5 lat przed popełnieniem przestępstwa uznaje się za korzyść odniesioną z przestępstwa.

Ciężar dowodu w zakresie udowodnienia legalności pochodzenia mienia lub środków na jego nabycie przerzucony został na właściciela rzeczy. Oskarżyciel publiczny może zastosować również zabezpieczenie na mieniu osoby trzeciej i będzie musiał wyłącznie wykazać, że było ono w posiadaniu sprawcy czynu w ciągu ostatnich 5 lat i nie będzie musiał nawet uprawdopodobnić tego, że mienie to nabyte zostało wskutek przestępstwa lub za pomocą nielegalnie uzyskanych środków. Obalenie tego domniemania wymaga dowodu przeciwnego od podejrzanego/oskarżonego lub osoby która posiada mienie i wykazania,

iż wszelki majątek nabyty w 5-letnim okresie poprzedzającym popełnienie przestępstwa pochodził z legalnych źródeł.

Ponadto zgodnie z przepisami znowelizowanej ustawy, przepadkowi może ulec również służące popełnieniu przestępstwa lub ukryciu korzyści majątkowej przedsiębiorstwo (art. 44a k.k.) należące do sprawcy lub jego równowartość, a także przedsiębiorstwo innej niż sprawca osoby fizycznej, pod warunkiem że osoba ta godziła się lub chciała aby przedsiębiorstwo posłużyło do popełnieniu przestępstwa lub ukryciu korzyści majątkowej z niego.

Co niezwykle ważne nowelizacją wprowadzono również możliwość orzeczenia przepadku bez wyroku skazującego (art. 45a k.k.) – m.in. w przypadku śmierci sprawcy, umorzenia postępowania w przypadku jego niewykrycia lub zawieszenia postępowania.

W celu realizacji powyższego, zgodnie z art. 295 kpk organy ścigania mogą dokonać tymczasowego zajęcia mienia podejrzanego.

2. Ponadto w Ustawie z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, dodano regulację art. 20 ust 5a, pozwalającą na weryfikację hit/no hit, celem ustalenia u podmiotów zobowiązanych do obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej wynikającej z ustawy, do udzielania podstawowej informacji dot. faktu, iż osoba której dotyczy wnioski jest klientem. Taki sposób weryfikacji daje w zakresie pracy operacyjno-rozpoznawczej wykonywanej przez Policję w ramach czynności ustawowych, możliwość wykonania szybkich ustaleń oraz zaplanowania dalszych, bardziej ukierunkowanych działań związanych np. z procedurą zwolnienia danego podmiotu z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej opisanej w procedurze art. 20 ust. 3 ww. ustawy. Zamysłem ustawodawcy było usprawnienie uzyskiwania podstawowych informacji przez organy ścigania, celem możliwości podjęcia dynamiczniejszych i bardziej kierunkowych przedsięwzięć zmierzających do ustalenia i zabezpieczenia składników majątkowych. Procedura uzyskania informacji nie wymaga ingerencji sądu, a jedynie organu Policji.

3. W 2016 r. w związku z Ustawą z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.15.1864), wprowadzono instytucję Centralnej Informacji o rachunkach bankowych, na podstawie nowego art. 92 ba, wprowadzono zbór informacji o:

- 1) rachunkach bankowych posiadacza, w tym rachunkach wspólnych - bez wskazania danych współposiadacza;
- 2) umowach rachunku bankowego posiadacza rozwiązanych albo wygasłych z przyczyn, o których mowa w art. 59a ust. 1-3;
- 3) rachunkach posiadacza rachunku bankowego prowadzonych w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej, w tym rachunkach wspólnych - bez wskazania danych współposiadacza;
- 4) umowach rachunków posiadacza rachunku bankowego prowadzonych w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej rozwiązanych albo wygasłych z przyczyn, o których mowa w art. 13a ust. 1-3 ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz. U. z 2013 r. poz. 1450, z późn. zm.).

W związku z ww. bazą, w chwili obecnej Policja (oraz inne wymienione w ustawie organy) może zyskać informację w związku z wykonywanymi obowiązkami ustawowymi, zwracając się za pośrednictwem dowolnego banku o informację z Centralnej Informacji o rachunkach bankowych, o rachunkach bankowych osób fizycznych.

4. W dniu 1 marca 2018 r. uchwalono nową Ustawę o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, jej nowe założenia, spowodowały większy dostęp dla Policji i innych jednostek współpracujących do informacji znajdujących się w bazach Generalnego Inspektora Informacji Finansowej,

w związku w podejrzeniu prania pieniędzy, czy też finansowania terroryzmu, co może stanowić źródło wiedzy do poszukiwania majątku sprawców.

Nowa ustawa rozszerzyła katalog instytucji obowiązanych, do których zaliczono również, podmioty takie jak:

- kantory/giełdy wymiany walut wirtualnych;
  - przedsiębiorcy (polscy i zagraniczni) prowadzący działalność polegającą na udostępnianiu skrytek sejfowych;
  - adwokaci, radcowie prawni, prawnicy zagraniczni, doradcy podatkowi w zakresie, w jakim świadczą na rzecz klienta pomoc prawną lub czynności doradztwa podatkowego dotyczące: kupna lub sprzedaży nieruchomości, zarządzania aktywami, zawierania umowy o prowadzenie lub wykonywanie czynności związanych z prowadzeniem rachunku, wnoszenia wkładu do spółki kapitałowej lub podwyższenia kapitału zakładowego spółki kapitałowej, tworzenia, prowadzenia działalności lub zarządzania spółkami kapitałowymi lub trustami;
  - instytucje pożyczkowe w rozumieniu ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim
- Nowelizacja ustawy spowodowała, iż Policja uzyskuje obecnie informacje zwracając się bezpośrednio do GIIF o transakcjach podejrzanych oraz ponad progowych.

W poprzedniej wersji aktu prawnego z 2000 r., dostęp do ww. informacji był ograniczony. Obecne zapisy, umożliwiając szerszą weryfikację i uzyskiwanie informacji od GIIF.

Na podstawie art. 291 § 2 zabezpieczenie może nastąpić na mieniu:

- osoby fizycznej, właściciela przedsiębiorstwa, jeżeli przedsiębiorstwo służyło do popełnienia tego przestępstwa lub ukrycia osiągniętej z niego korzyści, a jego właściciel chciał, aby przedsiębiorstwo służyło do popełnienia tego przestępstwa lub ukrycia osiągniętej z niego korzyści albo, przewidując taką możliwość, na to się godził, a sprawca czynu zabronionego osiągnął, chociażby pośrednio, korzyść majątkową znacznej wartości - art. 44a k.k.;

- osoby fizycznej, prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, na którą zostało przeniesione, faktycznie lub pod jakimkolwiek tytułem prawnym, mienie stanowiące korzyść znacznej wartości uzyskaną z popełnienia przestępstwa albo z przestępstwa, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica jest nie niższa niż 5 lat, lub popełnionego w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa (art. 45 § 3 k.k.);

- osoby fizycznej, prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, które podlegałyby przepadkowi w sytuacji, gdy: społeczna szkodliwość czynu jest znikoma, w razie warunkowego umorzenia postępowania lub stwierdzenia, że sprawca dopuścił się czynu zabronionego w stanie niepoczytalności, o której mowa w art. 31 § 1 k.k., albo jeżeli zachodzi okoliczność wyłączająca ukaranie sprawcy czynu zabronionego, a także gdy zebrane dowody wskazują, że w razie skazania zostałyby orzeczone przepadek, w razie śmierci sprawcy, umorzenia postępowania z powodu jego niewykrycia, a także w przypadku zawieszenia postępowania w sprawie, w której nie można ująć oskarżonego albo oskarżony nie może brać udziału w postępowaniu z powodu choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby (art. 45a § 1 i 2 k.k.);

- osoby fizycznej, prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, na którą zostało przeniesione, faktycznie lub pod jakimkolwiek tytułem prawnym, mienie stanowiące korzyść uzyskaną z popełnienia przestępstwa skarbowego lub która osiągnęła, chociażby pośrednio, korzyść majątkową dużej wartości albo osiągnęła lub mogła osiągnąć, chociażby pośrednio, korzyść majątkową z przestępstwa skarbowego zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica jest wyższa niż 3 lata, lub popełnionego w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa skarbowego art. 33 § 2 k.k.s.;

- niezależnie od podmiotu posiadającego w wypadku przewidywania orzeczenia przepadku tytułem środka zabezpieczającego art. 43 § 1 i 2 k.k.s.;

- niezależnie od podmiotu posiadającego w wypadku przewidywania orzeczenia przepadku w razie śmierci sprawcy, umorzenia postępowania z powodu niewykrycia sprawcy, zawieszenia postępowania w sprawie, w której nie można ująć oskarżonego albo oskarżony nie może brać udziału w postępowaniu z powodu choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby – art. 43a k.k.s.

Dodatkowo zgodnie z § 202. *Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury* (Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości Dz.U. 2016.508) już na początkowym etapie postępowania przygotowawczego należy ustalać mienie stanowiące korzyść majątkową osiągniętą z popełnienia przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, podlegające przepadkowi lub zwrotowi pokrzywdzonemu lub innemu podmiotowi.

Rozdział Va. Przepadek i środki kompensacyjne. Kodeks karny

Art. 44 [Przepadek przedmiotów]

§ 1. Sąd orzeka przepadek przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa.

§ 2. Sąd może orzec, a w wypadkach wskazanych w ustawie orzeka, przepadek przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstwa.

§ 3. Jeżeli orzeczenie przepadku określonego w § 2 byłoby niewspółmierne do wagi popełnionego czynu, sąd zamiast przepadku może orzec nawiązkę na rzecz Skarbu Państwa.

§ 4. Jeżeli orzeczenie przepadku określonego w § 1 lub 2 nie jest możliwe, sąd może orzec przepadek równowartości przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa lub przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstwa.

§ 5. Przepadku przedmiotów określonych w § 1 lub 2 nie orzeka się, jeżeli podlegają one zwrotowi pokrzywdzonemu lub innemu uprawnionemu podmiotowi.

§ 6. W razie skazania za przestępstwo polegające na naruszeniu zakazu wytwarzania, posiadania, obrotu, przesyłania, przenoszenia lub przewozu określonych przedmiotów, sąd może orzec, a w wypadkach przewidzianych w ustawie orzeka, ich przepadek.

§ 7. Jeżeli przedmioty wymienione w § 2 lub 6 nie stanowią własności sprawcy, ich przepadek można orzec tylko w wypadkach przewidzianych w ustawie; w razie współwłasności orzeka się przepadek udziału należącego do sprawcy lub przepadek równowartości tego udziału.

§ 8. *(uchylony)*

Art. 44a [Przepadek przedsiębiorstwa]

§ 1. W razie skazania za przestępstwo, z którego popełnienia sprawca osiągnął, chociażby pośrednio, korzyść majątkową znacznej wartości, sąd może orzec przepadek przedsiębiorstwa stanowiącego własność sprawcy albo jego równowartości, jeżeli przedsiębiorstwo służyło do popełnienia tego przestępstwa lub ukrycia osiągniętej z niego korzyści.

§ 2. W razie skazania za przestępstwo, z którego popełnienia sprawca osiągnął, chociażby pośrednio, korzyść majątkową znacznej wartości, sąd może orzec przepadek niestanowiącego własności sprawcy przedsiębiorstwa osoby fizycznej albo jego równowartości, jeżeli przedsiębiorstwo służyło do popełnienia tego przestępstwa lub ukrycia osiągniętej z niego korzyści, a jego właściciel chciał, aby przedsiębiorstwo służyło do popełnienia tego przestępstwa lub ukrycia osiągniętej z niego korzyści albo, przewidując taką możliwość, na to się godził.

§ 3. W razie współwłasności przepadek, o którym mowa w § 1 i 2, orzeka się z uwzględnieniem woli i świadomości każdego ze współwłaścicieli i w ich granicach.

§ 4. Przepadku, o którym mowa w § 1 i 2, nie orzeka się, jeżeli byłoby to niewspółmierne do wagi popełnionego przestępstwa, stopnia zawinienia oskarżonego lub motywacji i sposobu zachowania się właściciela przedsiębiorstwa.

§ 5. Przepadku, o którym mowa w § 1 i 2, nie orzeka się, jeżeli szkoda wyrządzona przestępstwem lub wartość ukrytej korzyści nie jest znaczna wobec rozmiaru działalności przedsiębiorstwa.

§ 6. Sąd może odstąpić od orzeczenia przepadku, o którym mowa w § 2, także w innych, szczególnie uzasadnionych przypadkach, kiedy byłby on niewspółmiernie dolegliwy dla właściciela przedsiębiorstwa.

Art. 45 [Przepadek korzyści]

§ 1. Jeżeli sprawca osiągnął z popełnienia przestępstwa, chociażby pośrednio, korzyść majątkową niepodlegającą przepadkowi przedmiotów wymienionych w art. 44 § 1 lub 6, sąd orzeka przepadek takiej korzyści albo jej równowartości. Przepadku nie orzeka się w całości lub w części, jeżeli korzyść lub jej równowartość podlega zwrotowi pokrzywdzonemu lub innemu podmiotowi.

§ 1a. Za korzyść majątkową osiągniętą z popełnienia przestępstwa uważa się także pożytki z rzeczy lub praw stanowiących tę korzyść.

§ 2. W razie skazania za przestępstwo, z którego popełnienia została osiągnięta, chociażby pośrednio, korzyść majątkowa znacznej wartości, albo przestępstwo, z którego została lub mogła zostać osiągnięta, chociażby pośrednio, korzyść majątkowa, zagrożone karą pozbawienia wolności, której górna granica jest nie niższa niż 5 lat, lub popełnione w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa za korzyść uzyskaną z popełnienia przestępstwa uważa się mienie, które sprawca objął we władanie lub do którego uzyskał jakikolwiek tytuł w okresie 5 lat przed popełnieniem przestępstwa do chwili wydania chociażby nieprawomocnego wyroku, chyba że sprawca lub inna zainteresowana osoba przedstawi dowód przeciwny.

§ 3. Jeżeli mienie stanowiące korzyść uzyskaną z popełnienia przestępstwa, o którym mowa w § 2, zostało przeniesione na osobę fizyczną, prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, faktycznie lub pod jakimkolwiek tytułem prawnym, uważa się, że rzeczy będące w samoistnym posiadaniu tej osoby lub jednostki oraz przysługujące jej prawa majątkowe należą do sprawcy, chyba że na podstawie okoliczności towarzyszących ich nabyciu nie można było przypuszczać, że mienie to, chociażby pośrednio, pochodziło z czynu zabronionego.

§ 4. *(uchylony)*

§ 5. W razie współwłasności orzeka się przepadek udziału należącego do sprawcy lub przepadek równowartości tego udziału.

§ 6. *(uchylony)*

Art. 45a [Przepadek]

§ 1. Sąd może orzec przepadek, jeżeli społeczna szkodliwość czynu jest znikoma, a także w razie warunkowego umorzenia postępowania lub stwierdzenia, że sprawca dopuścił się czynu zabronionego w stanie niepoczytalności, o której mowa w art. 31 § 1, albo jeżeli zachodzi okoliczność wyłączająca ukaranie sprawcy czynu zabronionego.

§ 2. Jeżeli zebrane dowody wskazują, że w razie skazania zostałyby orzeczone przepadek, sąd może go orzec także w razie śmierci sprawcy, umorzenia postępowania z powodu jego niewykrycia, a także w przypadku zawieszenia postępowania w sprawie, w której nie można ująć oskarżonego albo oskarżony nie może brać udziału w postępowaniu z powodu choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby.

Art. 46 [Naprawienie szkody, zadośćuczynienie]

§ 1. W razie skazania sąd może orzec, a na wniosek pokrzywdzonego lub innej osoby uprawnionej orzeka, stosując przepisy prawa cywilnego, obowiązek naprawienia, w całości albo w części, wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; przepisów prawa cywilnego o możliwości zasądzenia renty nie stosuje się.

§ 2. Jeżeli orzeczenie obowiązku określonego w § 1 jest znacznie utrudnione, sąd może orzec zamiast tego obowiązku nawiązkę w wysokości do 200 000 złotych na rzecz pokrzywdzonego, a w razie jego śmierci w wyniku popełnionego przez skazanego przestępstwa nawiązkę na rzecz osoby najbliższej, której sytuacja życiowa wskutek śmierci pokrzywdzonego uległa znacznemu pogorszeniu. W razie gdy ustalono więcej niż jedną taką osobę, nawiązki orzeka się na rzecz każdej z nich.

§ 3. Orzeczenie odszkodowania lub zadośćuczynienia na podstawie § 1 albo nawiązki na podstawie § 2 nie stoi na przeszkodzie dochodzeniu niezaspokojonej części roszczenia w drodze postępowania cywilnego.

Art. 47 [Nawiązka]

§ 1. W razie skazania sprawcy za umyślne przestępstwo przeciwko życiu lub zdrowiu albo za inne przestępstwo umyślne, którego skutkiem jest śmierć człowieka, ciężki uszczerbek na zdrowiu, naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia, sąd może orzec nawiązkę na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej.

§ 2. W razie skazania sprawcy za przestępstwo przeciwko środowisku sąd może orzec nawiązkę na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, o którym mowa w art. 400 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2020 r. poz. 1219).

§ 2a. W przypadkach, o których mowa w art. 44a § 4-6, sąd może orzec nawiązkę w wysokości do 1 000 000 złotych na rzecz pokrzywdzonego lub Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej.

§ 3. W razie skazania sprawcy za przestępstwo określone w art. 173, art. 174, art. 177 lub w art. 355, jeżeli sprawca był w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego lub zbiegł z miejsca zdarzenia, sąd orzeka nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego, a w razie jego śmierci w wyniku popełnionego przez skazanego przestępstwa nawiązkę na rzecz osoby najbliższej, której sytuacja życiowa wskutek śmierci pokrzywdzonego uległa znacznemu pogorszeniu. W razie gdy ustalono więcej niż jedną taką osobę, nawiązki orzeka się na rzecz każdej z nich. Jeśli ustalenie takiej osoby nie jest możliwe, sąd orzeka nawiązkę na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej. Sąd orzeka nawiązkę w wysokości co najmniej 10 000 złotych.

§ 4. W szczególnie uzasadnionych okolicznościach, gdy wymierzona nawiązka powodowałaby dla sprawcy uszczerbek dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny lub gdy pokrzywdzony pojednał się ze sprawcą, sąd może ją wymierzyć w wysokości niższej niż wskazana w § 3.

§ 5. Przepisu § 3 nie stosuje się, jeżeli sąd orzekł obowiązek naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę w wysokości wyższej niż 10 000 złotych.

Przepisy dotyczące zabezpieczenia majątkowego są ujęte w Rozdziale 32. ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 1444) pod nazwą „Zabezpieczenie majątkowe”.

Zabezpieczenie majątkowe stanowi ważny instrument zwalczania przestępczości albowiem umożliwia tymczasowe zajęcie m.in. korzyści majątkowych osiągniętych przez sprawcę chociażby pośrednio z popełnionego przestępstwa, celem orzeczenia ich przepadku, przyczynia się do pozbawienia sprawcy korzyści bezprawnie osiągniętych z przestępstwa.

Art. 291 [Podstawa]

§ 1. W razie zarzucenia oskarżonemu popełnienia przestępstwa, za które lub w związku z którym można orzec:

- 1) grzywnę,
- 2) świadczenie pieniężne,
- 3) przepadek,
- 4) środek kompensacyjny,
- 5) zwrot pokrzywdzonemu lub innemu uprawnionemu podmiotowi korzyści majątkowej, jaką sprawca osiągnął z popełnionego przestępstwa, albo jej równowartości

- może z urzędu nastąpić zabezpieczenie wykonania tego orzeczenia na mieniu oskarżonego lub na mieniu, o którym mowa w art. 45 § 2 Kodeksu karnego, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że bez takiego zabezpieczenia wykonanie orzeczenia będzie niemożliwe albo znacznie utrudnione.

§ 2. Zabezpieczenie wykonania orzeczenia określonego w § 1 pkt 3 lub 5 może nastąpić również na mieniu osoby fizycznej, o której mowa w art. 44a Kodeksu karnego, lub osoby fizycznej, prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, o której mowa w art. 45 § 3 Kodeksu karnego, lub na mieniu, które podlegałyby przepadkowi na podstawie art. 45a § 1 lub 2 Kodeksu karnego oraz art. 33 § 3, art. 43 § 1 lub 2 lub art. 43a Kodeksu karnego skarbowego.

§ 2a. Zabezpieczenie wykonania orzeczenia zwrotu korzyści majątkowej albo jej równowartości lub orzeczenia przepadku świadczenia albo jego równowartości wobec podmiotu zobowiązanego określonego w art. 91a może z urzędu nastąpić na mieniu tego podmiotu.

§ 3. Z urzędu może także nastąpić na mieniu oskarżonego zabezpieczenie wykonania orzeczenia o kosztach sądowych, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że bez takiego zabezpieczenia wykonanie orzeczenia w tym zakresie będzie niemożliwe albo znacznie utrudnione.

§ 4. Zabezpieczenie majątkowe należy niezwłocznie uchylić w całości lub w części, jeżeli ustaną przyczyny, wskutek których zostało ono zastosowane w określonym rozmiarze, lub powstaną przyczyny uzasadniające jego uchylenie choćby w części.

Art. 292 [Sposób zabezpieczenia]

§ 1. Zabezpieczenie następuje w sposób wskazany w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego, chyba że ustawa stanowi inaczej.

§ 2. Zabezpieczenie grożącego przepadku następuje przez zajęcie ruchomości, wierzytelności i innych praw majątkowych oraz przez ustanowienie zakazu zbywania i obciążania nieruchomości. Zakaz ten podlega ujawnieniu w księdze wieczystej, a w jej braku, w zbiorze złożonych dokumentów. W miarę potrzeby może być ustanowiony zarząd nieruchomości oskarżonego.

§ 3. Przepis art. 232 stosuje się odpowiednio.

Art. 292a [Postanowienie o zabezpieczeniu przez ustanowienie przymusowego zarządu]

§ 1. Zabezpieczenie wykonania orzeczenia, o którym mowa w art. 291 § 1, może nastąpić również przez ustanowienie przymusowego zarządu przedsiębiorstwa i wyznaczenie zarządcy. W postanowieniu określa się przedsiębiorstwo lub jego zorganizowaną część oraz wskazuje się zarządcę spośród osób posiadających licencję doradcy restrukturyzacyjnego, o której mowa w ustawie z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 883 oraz z 2019 r. poz. 55, 730, 912, 1495 i 1802).

§ 2. W postępowaniu przygotowawczym postanowienie o zabezpieczeniu przez ustanowienie przymusowego zarządu wydaje prokurator. Postanowienie podlega zatwierdzeniu przez sąd.

§ 3. Po wydaniu postanowienia, o którym mowa w § 2, prokurator najpóźniej w ciągu 7 dni występuje do sądu o jego zatwierdzenie. W przedmiocie zatwierdzenia sąd rozstrzyga w ciągu 7 dni od dnia przekazania mu postanowienia.

§ 4. Zabezpieczenie upada z chwilą uprawomocnienia się postanowienia sądu o odmowie zatwierdzenia postanowienia, o którym mowa w § 2.

§ 5. W przedmiocie zatwierdzenia postanowienia prokuratora o zabezpieczeniu orzeka na wniosek prokuratora w postępowaniu przygotowawczym sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie, a po wniesieniu aktu oskarżenia w przedmiocie zatwierdzenia orzeka sąd, przed którym sprawa się toczy.

§ 6. Po wniesieniu aktu oskarżenia postanowienie o zabezpieczeniu przez ustanowienie przymusowego zarządu wydaje sąd, przed którym sprawa się toczy.

§ 7. Na postanowienie sądu w przedmiocie zatwierdzenia postanowienia o zabezpieczeniu lub w przedmiocie zabezpieczenia stronom, pokrzywdzonemu oraz właścicielowi lub osobie kierującej przedsiębiorstwem w jego imieniu przysługuje zażalenie.

§ 8. Zarządca zapewnia ciągłość pracy zabezpieczonego przedsiębiorstwa oraz przekazuje sądowi lub prokuratorowi posiadane informacje mające znaczenie dla toczącego się postępowania, w szczególności o sposobie i okolicznościach wykorzystania tego przedsiębiorstwa do popełnienia przestępstwa lub ukrycia osiągniętej z niego korzyści oraz o rzeczach i dokumentach mogących stanowić dowód w sprawie.

§ 9. Zarządca sporządza spis składników majątku i praw majątkowych przedsiębiorstwa i przekazuje go prokuratorowi lub sądowi, który wydał postanowienie o zabezpieczeniu. Właściciel lub inna osoba kierująca przedsiębiorstwem w jego imieniu może wnosić do prokuratora lub sądu, który wydał postanowienie o zabezpieczeniu, o wyłączenie określonych składników majątku lub praw majątkowych z zabezpieczenia.

§ 10. Na postanowienie w przedmiocie wyłączenia określonych składników majątku lub praw majątkowych z zabezpieczenia stronom, pokrzywdzonemu oraz właścicielowi lub innej osobie kierującej przedsiębiorstwem w jego imieniu przysługuje zażalenie.

Art. 292b [Zabezpieczenie w stosunku do przedsiębiorstwa podmiotu zbiorowego] Zabezpieczenie, o którym mowa w art. 292a § 1, może nastąpić również w stosunku do przedsiębiorstwa podmiotu zbiorowego w rozumieniu ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz.U. z 2019 r. poz. 628 i 1214), jeśli zebrane dowody wskazują na wysokie prawdopodobieństwo, że podmiot ten może podlegać odpowiedzialności na podstawie tej ustawy.

Art. 293 [Postanowienie; zażalenie]

§ 1. Postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym wydaje sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator.

§ 2. W postanowieniu określa się kwotowo zakres i sposób zabezpieczenia, uwzględniając rozmiar możliwej do orzeczenia w okolicznościach danej sprawy grzywny, środków karnych, przepadku lub środków kompensacyjnych. Rozmiar zabezpieczenia powinien odpowiadać jedynie potrzebom tego, co ma

zabezpieczać. Wymóg kwotowego określenia zabezpieczenia nie dotyczy zabezpieczenia na zajęтым przedmiocie podlegającym przepadkowi, jako pochodzącym bezpośrednio z przestępstwa lub służącym albo przeznaczonym do jego popełnienia.

§ 3. Na postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia przysługuje zażalenie. Przepis art. 254 § 2 stosuje się odpowiednio.

§ 4. Jeżeli postanowienie wydał prokurator, a postępowanie przygotowawcze prowadzone jest w okręgu innego sądu niż sąd miejscowo i rzeczowo właściwy, zażalenie przysługuje do sądu rzeczowo właściwego do rozpoznania tej sprawy w pierwszej instancji, w którego okręgu prowadzone jest postępowanie przygotowawcze.

§ 5. Postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym z chwilą wydania stanowi tytuł wykonawczy.

§ 6. Jeżeli zabezpieczenie nastąpiło na rzeczach, które uprzednio oskarżony wydał organowi procesowemu lub które zatrzymano w wyniku czynności, o których mowa w rozdziale 25, nie podejmuje się czynności egzekucyjnych dla wykonania postanowienia o zabezpieczeniu.

§ 7. Osoba fizyczna, prawna lub jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, o której mowa w art. 45 § 3 Kodeksu karnego, może wystąpić z powództwem przeciwko Skarbowi Państwa o ustalenie, że mienie lub jego część nie podlega przepadkowi. Do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy postępowanie egzekucyjne ulega zawieszeniu.

Art. 294 [Upadek zabezpieczenia]

§ 1. Zabezpieczenie upada, gdy nie zostaną prawomocnie orzeczone: grzywna, przepadek, nawiązka, świadczenie pieniężne lub nie zostanie nałożony obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, a powództwo o te roszczenia nie zostanie wytoczone przed upływem 3 miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia.

§ 2. W razie wytoczenia powództwa w terminie wskazanym w § 1 zabezpieczenie pozostaje w mocy, jeżeli w postępowaniu cywilnym sąd nie orzeknie inaczej.

Art. 295 [Tymczasowe zajęcie]

§ 1. W razie popełnienia przestępstwa, o którym mowa w art. 291, Policja może dokonać tymczasowego zajęcia mienia ruchomego osoby podejrzanej, jeżeli zachodzi obawa usunięcia tego mienia.

§ 2. Przepisy art. 217-235 stosuje się odpowiednio.

§ 3. Tymczasowe zajęcie nie może dotyczyć przedmiotów, które nie podlegają egzekucji.

§ 4. Tymczasowe zajęcie upada, jeżeli w ciągu 7 dni od daty jego dokonania nie zostanie wydane postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym.

Przepadek i środki kompensacyjne są określone w rozdziale Va Kodeksu karnego.

5.2 In what way do victims of THB benefit from seized and confiscated assets of perpetrators of THB? Do the confiscated assets go directly to victims, to a compensation fund or scheme for victims of trafficking or to other programmes for the assistance or support of victims of THB? Please provide information on seizures and confiscations of assets in THB cases and how they were used.

Nowelizacja ustawy z dnia 07.07.2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw (Dziennik Ustaw z 2016 r. poz. 325) umożliwia wypłatę kompensacji pokrzywdzonym w przypadku jeżeli czyn zabroniony został popełniony na terytorium RP na szkodę osoby fizycznej bez względu na obywatelstwo. Warunkiem jest jedynie miejsce stałego pobytu na terytorium RP lub innego państwa członkowskiego EU.

Polskie prawo nie zna możliwości przekazywania skonfiskowanych aktywów bezpośrednio na potrzeby pokrzywdzonych przestępstwem. Stanowią one dochód Skarbu Państwa. W toku śledztwa o handel ludźmi policja dokonuje zabezpieczenia mienia, które na wniosek prokuratury może być przeznaczone na poczet przyszłych rekompensat dla ofiar handlu ludźmi, jednakże o przyznaniu ewentualnych roszczeń decyduje sąd w procesie karnym. W latach 2016-2019 polska Policja w postępowaniach o HL zabezpieczyła mienie o łącznej wartości 11 523 548 PLN.

Natomiast nawiązki mogą być przekazywane na Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Penitencjarnej – Fundusz Sprawiedliwości – który finansuje różne przedsięwzięcia, ukierunkowane na pomoc pokrzywdzonym.

5.3 Is it possible to use plea bargaining or some other form of settlement in cases of THB? If yes, please provide the relevant provisions. What protections are in place for victims of THB to ensure that their right of access to justice and effective remedies is not compromised by the plea bargaining or settlement in the legal process?

Zgodnie z art. 387 kpk oskarżony ma prawo złożyć wniosek o dobrowolne poddanie się karze. Wniosek taki może być uwzględniony za zgodą prokuratora i pokrzywdzonego. Nadmienić należy, iż przestępstwo handlu ludźmi jest zbrodnią i choć formalnie możliwe są negocjacje, to jedynie w zakresie wymiaru kary w przedziale od 3 do 15 lat pozbawienia wolności. Pokrzywdzony ma wpływ na proponowaną karę i inne środki, albowiem jego sprzeciw uniemożliwia zawarcie ugody.

Art. 387 [Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności karnej]

§ 1. Do chwili zakończenia pierwszego przesłuchania wszystkich oskarżonych na rozprawie głównej oskarżony, któremu zarzucono przestępstwo zagrożone karą nieprzekraczającą 15 lat pozbawienia wolności, może złożyć wniosek o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie mu określonej kary lub środka karnego, orzeczenie przepadku lub środka kompensacyjnego bez przeprowadzania postępowania dowodowego. Wniosek może również dotyczyć wydania określonego rozstrzygnięcia w przedmiocie poniesienia kosztów procesu. Jeżeli oskarżony nie ma obrońcy z wyboru, sąd może, na jego wniosek, wyznaczyć mu obrońcę z urzędu.

§ 1a. Przed uwzględnieniem wniosku o wydanie wyroku skazującego sąd poucza obecnego oskarżonego o treści art. 447 § 5.

§ 2. Sąd może uwzględnić wniosek o wydanie wyroku skazującego, gdy okoliczności popełnienia przestępstwa i wina nie budzą wątpliwości, a cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia rozprawy w całości; uwzględnienie wniosku jest możliwe jedynie wówczas, **gdy nie sprzeciwia się temu prokurator, a także pokrzywdzony należycie powiadomiony o terminie rozprawy oraz pouczony o możliwości zgłoszenia przez oskarżonego takiego wniosku.**

§ 3. Sąd może uzależnić uwzględnienie wniosku oskarżonego od dokonania w nim wskazanej przez siebie zmiany. Przepis art. 341 § 3 stosuje się odpowiednio.

§ 4. (uchylony)

§ 5. Przychylając się do wniosku, sąd może uznać za ujawnione dowody wymienione w akcie oskarżenia lub dokumenty przedłożone przez stronę.

5.4 What is the average duration of court proceedings in THB cases? In which circumstances are such cases given priority? Do you have a system to fast-track human trafficking-related prosecutions in order to improve the trial process and reduce the burden on victims and witnesses, including children? What safeguards are in place to ensure that judges deal with cases of THB without undue delay?

Ministerstwo Sprawiedliwości nie prowadzi analiz wyodrębniających czas trwania postępowań w sprawach o handel ludźmi.

Należy zaznaczyć, że Ministerstwo Sprawiedliwości gromadzi dane statystyczne na temat funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości za pośrednictwem różnych systemów i narzędzi, w oparciu o ustawę z dnia 29 czerwca 1995 roku o statystyce publicznej. Wyselekcjonowane informacje w postaci tablic statystycznych pozyskiwanych w cyklach rocznych z elektronicznej bazy danych systemu teleinformatycznego Krajowego Rejestru Karnego dostarczają danych na temat prawomocnie skazanych osób dorosłych za przestępstwa stypizowane w Kodeksie karnym i ustawach szczególnych. Informacje z KRK pozwalają na wyodrębnienie

danych z bardzo szerokiego zakresu m.in. rodzaju przestępstw, szczegółowego wymiaru kary, płci, wieku, obywatelstwa osób prawomocnie skazanych, miejsca popełnienia przestępstwa (województwo, miasto, wieś). Drugim głównym źródłem danych są sprawozdania statystyczne wypełniane przez pracowników sądów powszechnych w cyklach półrocznych i rocznych w sposób narastający, kumulatywnie poprzez system informatyczny dedykowany dla potrzeb sprawozdawczości statystycznej. W ten sposób pozyskiwane są informacje na temat osób osądzonych i skazanych w pierwszej instancji przed sądami powszechnymi (są to informacje gromadzone za pośrednictwem wzoru formularza MS-S6 w sprawie osób osądzonych i skazanych w pierwszej instancji).

Mając na uwadze powyżej scharakteryzowane źródła pozyskiwania danych przez Ministerstwo Sprawiedliwości na temat przestępstwa handlu ludźmi wskazać należy, że nie ma możliwości udzielenia odpowiedzi na to pytanie. Spowodowane jest to ograniczeniami, jakie narzuca zarówno budowa tablic statystycznych KRK jak i formularzy statystycznych, co za tym idzie nie ma możliwości wyodrębnienia wszystkich informacji na temat spraw toczących się w sądach w danych okresie sprawozdawczym w sposób szczegółowy. Co za tym idzie tablice KRK oraz sprawozdania MS-S6, które są źródłem informacji o przestępstwach handlu ludźmi nie dostarczają informacji, które pozwoliłyby na obliczenie wskaźnika czasu trwania postępowania sądowego w tym zakresie.

Obowiązujące przepisy postępowania karnego przewidują szereg rozwiązań, które prowadzą do przyspieszenia toczących się postępowań. Nowelizacja Kodeksu postępowania karnego z dnia 4 września 2019 r. (ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1694)) wprowadziła mechanizmy przeciwdziałające obstrukcji procesowej m.in. poprzez możliwość prowadzenia postępowania pod nieobecność oskarżonego, zrezygnowała z niepotrzebnych przesłuchań oraz odczytywania na rozprawach wszystkich protokołów i dokumentów będących dowodami, a także wprowadziła sporządzanie uzasadnień wyroków na formularzu, według ściśle określonych zasad, dzięki czemu stały się przejrzyste i zrozumiałe. Jednakże zwrócić należy uwagę, iż czas trwania postępowań sądowych jest wypadkową wielu czynników. Przede wszystkim wyznacza go rodzaj, charakter i stopień złożoności danej sprawy, zakres prowadzonego postępowania dowodowego, obszerność materiału dowodowego, który należy poddać ocenie, trudności związane z przeprowadzeniem poszczególnych dowodów, w tym długotrwałe oczekiwanie na sporządzenie opinii przez biegłych sądowych, niestawiennictwo świadków. Na sprawny przebieg procesów sądowych wpływ mają także kwestie organizacyjne, techniczne, kadrowe i finansowe związane z funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości. Odnosi się to również do obsady etatowej sekretariatów sądowych, wsparcia asystentami sędziów, jak również obciążenia sędziów sprawami.

Jednocześnie obowiązujące przepisy procedury karnej służą ochronie pokrzywdzonych ofiar handlu ludźmi przewidując liczne uprawnienia procesowe m.in. prawo do udziału w charakterze strony, prawo do pełnomocnika, tłumacza, a także zapobiegają ich wtórnej wiktyimizacji m.in. przesłuchanie w trybie art. 185a-c k.p.k. czy w trybie art. 316 § 3 k.p.k.

5.5 How do you ensure that sanctions for THB offences are effective, proportionate and dissuasive?

Sąd kieruje się dyrektywami wymiaru kary wskazanymi w art. 53 kodeksu karnego.

Art. 53 [Ogólne dyrektywy]

§ 1. Sąd wymierza karę według swojego uznania, w granicach przewidzianych przez ustawę, bacząc, by jej dolegliwość nie przekraczała stopnia winy, uwzględniając stopień społecznej szkodliwości czynu oraz biorąc pod uwagę cele zapobiegawcze i wychowawcze, które ma osiągnąć w stosunku do skazanego, a także potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa.

§ 2. Wymierzając karę, sąd uwzględnia w szczególności motywację i sposób zachowania się sprawcy, zwłaszcza w razie popełnienia przestępstwa na szkodę osoby nieporadnej ze względu na wiek lub stan zdrowia, popełnienie przestępstwa wspólnie z nieletnim, rodzaj i stopień naruszenia ciążących na sprawcy

obowiązków, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa, właściwości i warunki osobiste sprawcy, sposób życia przed popełnieniem przestępstwa i zachowanie się po jego popełnieniu, a zwłaszcza staranie o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości, a także zachowanie się pokrzywdzonego.

§ 3. Wymierzając karę sąd bierze także pod uwagę pozytywne wyniki przeprowadzonej mediacji pomiędzy pokrzywdzonym a sprawcą albo ugodę pomiędzy nimi osiągniętą w postępowaniu przed sądem lub prokuratorem.

6. Ex parte and ex officio applications (Article 27)

6.1 What is the procedural position of a victim of THB in criminal proceedings? What steps are taken to assist victims of THB, including children, to enable their rights, interests and views to be presented and considered during the criminal proceedings against offenders? Who is entitled to assist victims of THB in court? Can victims of THB be represented by NGOs in criminal proceedings?

Potencjalna ofiara handlu ludźmi w postępowaniu karnym posiada status pokrzywdzonego i jak wspomniano w pkt. 1 przed pierwszym przesłuchaniem wręczane jest jej pouczenie o prawach pokrzywdzonego (dla cudzoziemca przetłumaczone na język, którym się posługuje), a przed każdą czynnością następuje ponowne przypomnienie o przysługujących prawach ofiary. **Dobłą praktyką jest, że pouczenie o prawach pozakodeksowych zamieszczane jest do protokołu.** W stosunku do dzieci ustanawiany jest kurator, który uczestniczy w czynnościach procesowych, reprezentuje je oraz zabezpiecza ich prawa. Dobłą praktyką jest, że kuratorem tym jest przedstawiciel organizacji pozarządowej wyspecjalizowanej w zagadnieniach z obszaru handlu ludźmi (z reguły realizującej KCIK). W przypadku kiedy osoba pokrzywdzona wskazała do udziału osobę trzecią np. osobę z organizacji pozarządowej, może ona uczestniczyć w procesie karnym i odbywa się to na podstawie art. 299a k.p.k. - „podczas czynności z udziałem pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym może być obecna osoba przez niego wskazana, jeżeli nie uniemożliwia to przeprowadzenia czynności albo nie utrudnia jej w istotny sposób”. Reprezentacja w sądzie odbywa się na tej samej zasadzie. Na każdym etapie procesu karnego, jak wskazano wyżej ofiara może korzystać z pomocy pełnomocnika (adwokata lub radcy prawnego).

6.2 If the authorities fail to discharge their obligation to effectively investigate and prosecute suspected cases of trafficking, what possibilities for redress exist for victims of THB and their families? To what extent have victims of trafficking, including children, access to complaint mechanisms, such as Ombudsman institutions and other national human rights institutions?

Zgodnie z zasadą legalizmu organy są zobowiązane do ścigania przestępstw z oskarżenia publicznego. Nie istnieje zatem prawna możliwość nie dochowania wskazanego obowiązku.

Należy zwrócić uwagę na kompetencje Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka w postępowaniu karnym.

Zgodnie z art. 521 kpk:

Art. 521. § 1. Prokurator Generalny, a także **Rzecznik Praw Obywatelskich** może wnieść kasację od każdego prawomocnego orzeczenia sądu kończącego postępowanie.

§ 2. **Rzecznik Praw Dziecka** może wnieść kasację od każdego prawomocnego orzeczenia sądu kończącego postępowanie, jeżeli przez wydanie orzeczenia doszło do naruszenia praw dziecka.

§ 3. Organy, o których mowa w § 1 i 2, mają prawo żądać do wglądu akt sądowych i prokuratorskich oraz akt innych organów ścigania po zakończeniu postępowania i zapadnięciu rozstrzygnięcia.

6.3 What reporting and complaint mechanisms are in place for victims of trafficking who are in an irregular migration situation and/or in detention?

Powyzsze podlega kontroli sądowej. Zgodnie z art. 246 KPK § 1. „Zatrzymanemu przysługuje zażalenie do sądu. W zażaleniu zatrzymany może się domagać zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości jego zatrzymania”. Osoby o nieuregulowanej migracji, w sytuacji gdy zostały umieszczone w ośrodku detencyjnym za nielegalny pobyt, czy nielegalne przekroczenie granicy państwowej RP, w sytuacji stwierdzenia domniemania bycia ofiarą handlu ludźmi są z tego ośrodka bezzwłocznie zwalniane. W takiej sytuacji wydawane jest zaświadczenie w trybie art. 170 ustawy o cudzoziemcach o domniemaniu bycia ofiarą, a na podstawie art. 406 ust. 1 pkt 4 cytowanej ustawy, w sytuacji wystawienia takiego zaświadczenia wydaje się niezwłocznie lub na wniosek cudzoziemca postanowienie o jego zwolnieniu z aresztu lub strzeżonego ośrodka.

6.4 Can victims of THB bring claims against the State or its officials for: i) direct involvement in THB; ii) failure to prevent THB or protect them from THB? Have there been cases where State agents or persons acting on behalf, or at the direction, of the State were found responsible for engagement in THB and/or failure to prevent it or protect victims from THB by third parties? Please provide information on any prosecutions against diplomatic and consular staff for alleged involvement in THB.

Zgodnie z art. 77 ust. 1 Konstytucji RP każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej.

Każdej osobie uznającej się za ofiarę deliktu wyrządzonego przez organ państwowy – w tym działającego w jego imieniu funkcjonariusza publicznego (także przez zaniechanie dopełnienia prawnych obowiązków służbowych) – przysługuje w trybie cywilnym roszczenie o odszkodowanie przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez właściwą stacją fiskalną, po wykazaniu spełnienia wszystkich przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej (art. 417 i nast. Kodeksu cywilnego).

Nie zostały odnotowane jakiegokolwiek przypadki udziału polskich pracowników dyplomatyczno-konsularnych w procederze handlu ludźmi, wobec których dokonane zostałyby stosowne zawiadomienia do organów ścigania.

W odniesieniu do przypadków handlu ludźmi w ramach korpusu dyplomatycznego w RP, w celu przeciwdziałania pracy niewolniczej pomocy domowych zatrudnionych w gospodarstwach domowych członków misji dyplomatycznych, urzędów konsularnych oraz organizacji międzynarodowych, z dniem 1 kwietnia 2014 roku MSZ wprowadziło nowe procedury dot. zatrudniania tej kategorii pracowników. Obecnie zatrudnianie pomocy domowych, które nie są obywatelami polskimi lub nie mają w Polsce stałego pobytu odbywa się z uwzględnieniem zaleceń i rekomendacji wypracowanych w ramach OBWE.

Informacja o trybie zatrudniania m. in. w Polsce pomocy domowych znajduje się w publikacji Specjalnego Przedstawiciela OBWE ds. Zwalczania Handlu Ludźmi: *Handbook, How to prevent human trafficking for domestic servitude in diplomatic households and protect private domestic workers* (<http://www.osce.org/handbook/domesticservitude?download=true>). W ocenie MSZ aktualnie obowiązujące mechanizmy zatrudniania pomocy domowych w zdecydowanym stopniu przyczyniają się do ochrony wspomnianej kategorii pracowników oraz poprawy warunków życia i pracy a także pozwalają na możliwie wczesne wykrycie ewentualnych nieprawidłowości i podjęcie stosownych działań.

Na przestrzeni ostatnich lat MSZ odnotowało dwa przypadki mogące mieć znamiona zjawisk znajdujących się w zakresie zainteresowań GRETA. Pierwszy dotyczył dwóch obywaterek Republiki Filipin zatrudnionych w charakterze pomocy domowych u dyplomatów pochodzących z Państwa Kuwejt (rok 2014), a drugi dot. obywatelki Syryjskiej Republiki Arabskiej u dyplomaty z Królestwa Arabii Saudyjskiej (2017 rok). W obu przypadkach MSZ wywierało istotną presję dyplomatyczną, aby wymusić na ww. ambasadach zaprzestania

tego typu praktyk oraz podejmowało działania we współpracy z organizacjami pozarządowymi na rzecz zapewnienia opieki poszkodowanym osobom.

6.5 What steps have been taken to strengthen and maintain the capacity of prosecutors to effectively prosecute trafficking cases?

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury w okresie od 2018 r. do 2020 r. zorganizowała następujące szkolenia wzmacniające i utrzymujące kompetencje, m.in. prokuratorów, w zakresie skutecznego prowadzenia oskarżenia w sprawach o handel ludźmi:

- w 2018 r.: Problematyka handlu ludźmi, sygn. K10/18
Adresaci: sędziowie, asesory sądowi, prokuratorzy, asesory prokuratury
Przeszkolono 65 osób.
Zagadnienia szczegółowe: analiza zjawiska handlu ludźmi w Polsce, w Europie i na świecie; materialnoprawne ujęcie przestępstwa handlu ludźmi w aspekcie prawa krajowego i międzynarodowego; formy wykorzystywania ofiar handlu ludźmi; sytuacja prawna ofiary handlu ludźmi w polskim prawie karnym na tle standardów międzynarodowych; metodyka prowadzenia postępowań przygotowawczych w sprawach dotyczących handlu ludźmi; współpraca międzynarodowa o charakterze operacyjnym i procesowym w prowadzonych postępowaniach karnych, bariery uniemożliwiające skuteczne ściganie handlu ludźmi; handel ludźmi w orzecznictwie sądów krajowych i międzynarodowych.
- w 2019 r.: Problematyka handlu ludźmi, sygn. K17/19
Adresaci: sędziowie sądów okręgowych, prokuratorzy prokuratur okręgowych - koordynatorzy do spraw handlu ludźmi
Przeszkolono 61 osób.
Zagadnienia szczegółowe: materialnoprawne ujęcie przestępstwa handlu ludźmi w aspekcie prawa krajowego i międzynarodowego; formy wykorzystywania ofiar handlu ludźmi, prawidłowa kwalifikacja stanów faktycznych; pokrzywdzony jako ofiara handlu ludźmi, jego sytuacja w polskim prawie karnym na tle standardów międzynarodowych; metodyka przesłuchania pokrzywdzonego ofiary handlu ludźmi; metodyka prowadzenia postępowań przygotowawczych w sprawach dotyczących handlu ludźmi, sprawne zarządzanie sprawą; pomoc międzynarodowa w sprawach handlu ludźmi.
- w 2020 r.: Problematyka handlu ludźmi – pokrzywdzony jako osobowe źródło dowodowe, sygn. K17/20
Adresaci: sędziowie sądów okręgowych orzekający w wydziałach karnych, prokuratorzy prokuratur okręgowych - koordynatorzy do spraw handlu ludźmi
Przeszkolono 26 osób
Zagadnienia szczegółowe: metodyka przesłuchania ofiary handlu ludźmi; ocena wiarygodności zeznań ofiary handlu ludźmi; kompetencje i zaplecze kulturowe przesłuchującego, postawa równościowa i umiejętność przyjmowania perspektywy jako ważne zasoby interpersonalne przesłuchującego; konsekwencje różnic kulturowych w komunikacji werbalnej i niewerbalnej w trakcie przesłuchania.

W ramach współpracy międzynarodowej Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury w okresie od 2018 r. do chwili obecnej umożliwiła polskim prokuratorom udział w następujących szkoleniach międzynarodowych dotyczących problematyki handlu ludźmi:

- szkolenie pt.: „International Judicial Cooperation in Criminal Matters: Practical Case-Based Simulation on the Fight against THB and Sexual Exploitation”, sygn. M9/A20/19, które odbyło się w dniach 20-22 listopada 2019 r. w Wilnie; w szkoleniu wzięło udział 9 osób z Polski, w tym 1 prokurator.

- szkolenie pt.: „Training on Financial Investigations and Asset Recovery for the THB Crimes”, sygn. M9/A9/19, które odbyło się w dniach 3-7 czerwca 2019 r. w Hoofddorp; w szkoleniu wzięły udział 3 osoby z Polski, w tym 2 prokuratorów.
- szkolenie pt.: „Trafficking of human beings”, sygn. M9/B2/18, które odbyło się 17 maja 2018 r. w Pradze; w szkoleniu wzięły udział 2 osoby z Polski, w tym 1 prokurator.

7. Non-punishment provision (Article 26)

7.1 Please indicate what measures are taken to ensure that victims of THB, including children, are not punished for their involvement in unlawful activities (criminal, civil, administrative offences), to the extent they were compelled to do so, providing any concrete examples of their implementation.

Problematyka niekaralności ofiar handlu ludźmi jest monitorowana w pragmatyce działań służbowych Straży Granicznej. W szczególności w roku 2015 skierowano do jednostek organizacyjnych SG pismo traktujące o postępowaniu z ofiarami handlu ludźmi, które jednocześnie mogły dopuścić się czynu zabronionego. Z tego też względu, funkcjonariusze SG wykonując czynności służbowe i dalej procesowe z udziałem ofiary handlu ludźmi obowiązani są do ustalania wszystkich okoliczności zdarzenia, a w sytuacji gdy osoba popełniła czyn zabroniony do ustalenia, czy czyn ten ma bezpośredni związek z jej wykorzystaniem.

Problematykę postępowania z ofiarą handlu ludźmi usystematyzowano w dokumencie pn. **„Algorytm postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia domniemanej ofiary handlu ludźmi”**, opracowanym pod przewodnictwem MSWiA (w załączeniu). W szczególności, odnośnie tematyki niekaralności ofiar znalazł się zapis:

„W przypadku ustalenia okoliczności, że ofiara handlu ludźmi dopuściła się czynu zabronionego ustal, czy czyn ten miał bezpośredni związek z jej wykorzystaniem i czy sprawcy tego wykorzystania zmusili ofiarę do popełnienia tego czynu. Miej na względzie następujące przepisy:

art. 26 Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, sporządzonej w Warszawie dnia 16 maja 2005 r. (Dz. U. z dnia 9 lutego 2009 r.): „Strony muszą zapewnić możliwość niekarania ofiar handlu ludźmi za ich udział w czynach bezprawnych w zakresie, w jakim były do tego zmuszone”

art. 8 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 05.04.2011r. „Państwa członkowskie, zgodnie z podstawowymi zasadami swoich systemów prawnych, podejmują niezbędne środki w celu zapewnienia, by właściwe organy krajowe były uprawnione do odstąpienia od ścigania lub nakładania sankcji na ofiary handlu ludźmi za ich udział w działalności przestępczej, do której zostały zmuszone w bezpośredniej konsekwencji tego, iż stały się ofiarami czynów, o których mowa w art. 2” (przestępstwa handlu ludźmi).”

W Polsce nie istnieje generalna klauzula niekaralności. Czyny takie rozpatrywane są indywidualnie w zakresie oceny możliwości zachowania zgodnego z prawem, w ramach kontratypu stanu wyższej konieczności oraz w ramach społecznej szkodliwości czynu.

7.2 Can persons who have breached national laws in the course, or as a consequence, of being trafficked have access to remedies for victims of trafficking, including State compensation?

Ofiary handlu ludźmi, które dopuściły się naruszenia krajowych przepisów prawa w czasie, gdy były podmiotem lub w konsekwencji przestępstwa z art. 189a § 1 k.k. nie są wyłączone z możliwości dochodzenia odszkodowań od sprawców przestępstwa, jak i też nie są pozbawione możliwości uznania ich za osoby pokrzywdzone.

W zakresie kompensaty państwowej, warunki przyznania oraz jej odmowy reguluje ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych. Zgodnie z art. 7a ww. ustawy kompensaty nie przyznaje się lub przyznaje w zmniejszonej wysokości, proporcjonalnie do stopnia przyczynienia się ofiary do popełnienia czynu zabronionego, o którym mowa w art. 2 pkt 1 ww. ustawy. Kompensaty nie przyznaje się, jeżeli ofiara była współsprawcą czynu zabronionego, z którego skutku wywodzi swoje prawo do kompensaty, lub godziła się na ryzyko doznania skutków czynu zabronionego, o którym mowa w art. 2 pkt 1 ww. ustawy.

8. Protection of victims and witnesses (Articles 28 and 30)

8.1 How are victims of THB protected in practice against potential retaliation or intimidation before, during and after legal proceedings? How is the assessment of the needs for protection performed and who recommends the application of the protection measures? Who is responsible of the implementation of the protection measures?

Ofiara handlu ludźmi, korzystająca z oferty pomocowej KCIK w szczególności ma zagwarantowane bezpieczne miejsce schronienia. Lokalizacja schroniska jest nieznana organom ścigania i organom wymiaru sprawiedliwości. Korespondencja kierowana do ofiar, dostarczana jest za pośrednictwem organizacji pozarządowej realizującej KCIK.

W Polsce obowiązuje ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r., poz. 21). **Stanowi ona kompleksową regulację poświęconą ochronie pokrzywdzonych i świadków biorących udział w postępowaniu karnym i karnym skarbowym.**

Ustawa określa zasady, warunki i zakres stosowania środków ochrony i pomocy kierowanej do pokrzywdzonego i świadka oraz osób im najbliższych w sytuacji toczącego się lub zakończonego postępowania karnego (postępowania karnego skarbowego), jeśli istnieje zagrożenie dla ich życia lub zdrowia. Regulacje ustawowe dotyczą także osób pokrzywdzonych handlem ludźmi.

Decyzja o udzieleniu ochrony podejmowana jest na wniosek osoby zainteresowanej bądź, za zgodą pokrzywdzonego lub świadka, na wniosek sądu bądź prokuratury.

Ustawa wprowadziła instrumenty ochrony i pomocy pokrzywdzonemu i świadkowi w związku z postępowaniem karnym. Są nimi:

- ochrona na czas czynności procesowej;
- ochrona osobista;
- pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu oraz związana z nią pomoc finansowa na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych, potrzeb mieszkaniowych lub na uzyskanie świadczeń opieki zdrowotnej.

Środków ochrony i pomocy udziela komendant wojewódzki (Stołeczny) Policji, w którego okręgu mają miejsce pobytu pokrzywdzony, świadek lub osoby im najbliższe, wobec których ma być stosowany środek ochrony lub pomocy. Straż Graniczna nie realizuje środków ochrony świadków. W tym zakresie składany jest stosowny wniosek do właściwej miejscowo Komendy Wojewódzkiej Policji.

Zastosowanie poszczególnych środków ochrony i pomocy jest możliwe odpowiednio do stopnia zagrożenia życia lub zdrowia pokrzywdzonego lub świadka, po uzyskaniu jego zgody.

Ustawa ułatwiła dostęp do pomocy psychologicznej dla pokrzywdzonych, świadczonej z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej. Przy komendach wojewódzkich Policji powołano koordynatorów działań Policji w zakresie ochrony pokrzywdzonych i świadków, do zadań których należy m.in. zapewnianie współdziałania jednostek Policji w kwestii udzielania ochrony i zapewnianie pomocy psychologicznej.

W ramach zmian w obrębie Kodeksu postępowania karnego ustawa wprowadziła dodatkowe środki o charakterze procesowym, służące ochronie pokrzywdzonych i świadków, w tym anonimizację danych adresowych tych osób. Polega ona na niezamieszczaniu danych dotyczących miejsca zamieszkania oraz miejsca pracy osób biorących udział w czynności. Dane te są zamieszczane w załączniku do wyłącznej wiadomości organu prowadzącego postępowanie.

Ponadto przepisy ustawy rozszerzyły możliwość przesłuchania w formie wideokonferencji w sytuacjach, w których istnieje ryzyko krępującego oddziaływania obecności oskarżonego na świadka.

Art. 4. 1. Ochrona na czas czynności procesowej może zostać udzielona w przypadku zagrożenia dla życia lub zdrowia osoby chronionej.

2. Ochrona na czas czynności procesowej może polegać na obecności funkcjonariuszy Policji w pobliżu osoby chronionej w trakcie czynności procesowej z jej udziałem, w drodze do miejsca przeprowadzenia tej czynności lub w drodze powrotnej.

Art. 5. 1. Ochrona osobista może zostać udzielona w przypadku wysokiego stopnia zagrożenia dla życia lub zdrowia osoby chronionej w związku z postępowaniem karnym lub karnym skarbowym, jeżeli zachodzi konieczność długotrwałej ochrony, w sprawach, których rozpoznanie w pierwszej instancji należy do właściwości sądu okręgowego, oraz w sprawach o przestępstwa określone w art. 197 § 1 i 2 oraz art. 207 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny, a w szczególnie uzasadnionych przypadkach także w innych sprawach.

2. Ochrona osobista może polegać na:

- 1) stałej obecności funkcjonariuszy Policji w pobliżu osoby chronionej;
- 2) czasowej obecności funkcjonariuszy Policji w pobliżu osoby chronionej;
- 3) czasowej obserwacji osoby chronionej i otoczenia, w którym przebywa;
- 4) wskazaniu osobie chronionej bezpiecznych miejsc przebywania oraz czasu i bezpiecznego sposobu przemieszczania się;
- 5) określeniu zakresu, warunków i sposobu kontaktowania się osoby chronionej z innymi osobami.

Art. 6. 1. Pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu może zostać udzielona w przypadku wysokiego stopnia zagrożenia dla życia lub zdrowia osoby chronionej w związku z postępowaniem karnym lub karnym skarbowym, jeżeli zachodzi konieczność długotrwałej ochrony, a inne środki ochrony i pomocy mogą być niewystarczające, w sprawach, których rozpoznanie w pierwszej instancji należy do właściwości sądu okręgowego, a w szczególnie uzasadnionych przypadkach także w innych sprawach.

2. Pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu polega na podejmowaniu czynności organizacyjnych umożliwiających osobie chronionej pobyt w innym miejscu niż dotychczasowe poprzez:

- 1) udostępnienie tymczasowego lokalu mieszkalnego, zapewniającego zaspokojenie podstawowych potrzeb bytowych;
- 2) pomoc w wynajęciu mieszkania;
- 3) pomoc w przeprowadzce lub zagospodarowaniu;
- 4) pomoc w załatwieniu ważnych spraw życiowych związanych ze zmianą miejsca pobytu.

Art. 7. 1. Osobie, której udzielono pomocy w zakresie zmiany miejsca pobytu, która nie posiada źródeł utrzymania ani nie może podjąć pracy z powodu zagrożenia dla życia lub zdrowia, można udzielić pomocy finansowej przeznaczonej na:

- 1) zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych;

- 2) pokrycie całości lub części kosztów tymczasowego udostępnienia lokalu mieszkalnego lub wynajęcia mieszkania;
- 3) pokrycie kosztów uzyskania świadczeń opieki zdrowotnej, określonych w art. 15 ust. 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2008 r. Nr 164, poz. 1027, z późn. zm.), jeżeli osoba ta nie podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu zdrowotnemu.
2. Wysokość pomocy finansowej, o której mowa w ust. 1 pkt 1, określa się, biorąc pod uwagę zakres i charakter udzielanych środków pomocy i ochrony oraz dotychczasowe wynagrodzenie osoby chronionej. Pomoc finansowa nie przekracza miesięcznie 3500 zł, a dla osoby małoletniej 2000 zł.
3. Z pomocy finansowej, o której mowa w ust. 1 pkt 1, potrąca się opłaty i wydatki, o których mowa w art. 2 ust. 1 pkt 8 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz. U. z 2014 r. poz. 150).
4. Z pomocy finansowej, o której mowa w ust. 1 pkt 1 i 2, potrąca się wartość odszkodowania z tytułu wyrządzonych w tym lokalu lub mieszkaniu szkód.
5. Pomoc finansowa, o której mowa w ust. 1 pkt 3, może zostać udzielona do wysokości miesięcznej składki na dobrowolne ubezpieczenie zdrowotne obliczonej od kwoty odpowiadającej przeciętnemu miesięcznemu wynagrodzeniu, o którym mowa w art. 68 ust. 4 pkt 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.
6. W przypadku udzielenia osobie chronionej pomocy, o której mowa w ust. 1 pkt 3, właściwy komendant Policji może wskazać lekarzy i placówki medyczne, mogące jej świadczyć opiekę zdrowotną.
7. Pomoc finansowa może być wypłacana w gotówce za pokwitowaniem, przekazem pocztowym, przelewem lub w inny sposób, uzgodniony z osobą chronioną.

8.2 How do you ensure that victims are provided with realistic and practical information about the progress of the case and whether the perpetrator has been detained or released?

W przypadku ujawnienia ofiary handlu ludźmi przez policję kontakt ofiary odbywa się bezpośrednio z funkcjonariuszami biorącymi udział w czynnościach tj. wyszkolonymi funkcjonariuszami zajmującym się sprawami handlu ludźmi (koordynatorem ds. handlu ludźmi). Na późniejszym etapie, jeżeli ofiara została przekazana pod opiekę KCIK lub w przypadku zgłoszenia się ofiary bezpośrednio do KCIK, taki kontakt z organami ścigania odbywa się już za pośrednictwem organizacji pozarządowej. Taki sposób kontaktu z organami ścigania jest w szczególności praktykowany w stosunku do ofiar będących cudzoziemcami z uwagi na fakt, iż organizacje pozarządowe otaczają je kompleksową opieką zarówno doradczą jak i psychologiczną, a także językową. Możliwy jest również kontakt przez funkcjonariusza SG, najczęściej koordynatora ds. handlu ludźmi, lub funkcjonariusza, który wykonywał czynności z ofiarą.

8.3 How do you ensure respect for the victims' right to safety, privacy and confidentiality during court proceedings?

Funkcjonariusze Policji i SG w postępowaniu z ofiarą handlu ludźmi, korzystają z „**Algorytmu postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia przestępstwa handlu ludźmi**”. Dokument został obecnie uaktualniony w ramach prac grupy roboczej ds. wsparcia ofiar, działającej w ramach Zespołu do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, zgodnie z postanowieniami Krajowego Planu Działań. Dokument określa tryb postępowania organów ścigania. Pierwszym przedsięwzięciem stanowiącym o bezpieczeństwie ofiary jest jej oddzielenie od sprawców i jeżeli to konieczne, udzielenie wsparcia medycznego/ psychologicznego.

Kolejną, naczelną zasadą jest podejmowanie czynności w taki sposób, aby nie następowała wtórna wiktyimizacja ofiary. W praktyce oznacza to dążenie organów ścigania do takiego przeprowadzenia

czynności procesowych z udziałem ofiary handlu ludźmi, aby uniknąć ich powielania w przyszłości. Zaleca się skorzystanie z możliwości przesłuchania ofiary handlu ludźmi przed sądem jeszcze na etapie śledztwa. Stanowi o tym art. 316 § 3 kpk „Jeżeli zachodzi niebezpieczeństwo, że świadka nie będzie można przesłuchać na rozprawie, strona lub prokurator albo inny organ prowadzący postępowanie mogą zwrócić się do sądu z żądaniem przesłuchania go przez sąd”.

W stosunku do dzieci ofiar handlu ludźmi, celem zabezpieczenia bezpieczeństwa, poufności i prywatności stosowana jest specjalna procedura przesłuchań: jednorazowych, w specjalnym „bezpiecznym pokoju”, nagrywanym audio-video i przy udziale psychologa. Stanowią o tym art. 185 a-c kpk.

Jak wspomniano również w punkcie 8.1 Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka stanowi kompleksową regulację określającą zasady, warunki i zakres stosowania środków ochrony i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka oraz osób im najbliższych. W związku z powyższym katalog osób objętych taką pomocą nie jest ograniczony do jednej kategorii przestępstw i dotyczy spraw o szerokim spektrum.

8.4 In how many cases were witness protection measures used for the protection of victims and witnesses of THB, including children? If witness protection measures/programmes are not applied to victims of trafficking, what are the reasons?

W jednej sprawie (prowadzonej przez SG w roku 2018), wobec jednej osoby pokrzywdzonej (oraz jej rodziny) zastosowano środek ochrony świadków w postaci ochrony osobistej. W innych sprawach brak było podstaw faktycznych do zastosowania w/w środków ochrony.

Na dzień 15.09.2020 r. Polska Policja wydała 1256 zarządzeń o udzieleniu środków pomocy i ochrony na podstawie ww. ustawy w latach 2016-2020. Powyższa liczba dotyczy wszystkich zarządzeń wydanych w tym okresie łącznie bez podziału na konkretne rodzaje przestępstw na podstawie których zostały wydane.

8.5 When victim protection is provided by NGOs, how are NGOs resourced and supported to perform this function and how do the police and the prosecution co-operate with NGOs?

Współpraca policji z organizacjami pozarządowymi odbywa się na dwóch płaszczyznach - roboczej oraz doradczej (szkoleniowej). W wymiarze roboczym, funkcjonariusze policji realizujący swoje czynności w przypadku identyfikacji ofiary HL, przedstawiają jej ofertę pomocową organizacji pozarządowych oraz informują organizację pozarządową (najczęściej KCIK), jeżeli osoba chce skorzystać z pomocy takiej organizacji. Współpraca na poziomie doradczym polega zaś na udziale m.in. we wspólnych zespołach, grupach roboczych powołanych do prac w ramach różnych grup międzyresortowych, a także na wspólnych szkoleniach, warsztatach, konferencjach lub kampaniach profilaktycznych.

Na analogicznych zasadach funkcjonuje również współpraca między organizacjami pozarządowymi a SG.

8.6 How do you ensure that child victims of THB are treated in a child-sensitive way and are provided with protection before, during and after judicial proceedings in accordance with the Council of Europe Guidelines on Child Friendly Justice? Are interviews with children conducted in specially designated and adapted spaces by professionals trained to interview children? What measures are taken in order to ensure a limited number of interviews?

Funkcjonariusze Policji oraz SG w postępowaniu z małoletnią ofiarą handlu ludźmi, korzystają z **„Algorytmu postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia małoletniej ofiary przestępstwa handlu ludźmi”** (tzw. „mały Algorytm”, w załączeniu). Dokument, podobnie jak „Algorytm dla dorosłych” został obecnie uaktualniony w ramach prac grupy roboczej ds. wsparcia ofiar, działającej w ramach Zespołu do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, zgodnie z postanowieniami KPD. Dokument określa tryb postępowania organów ścigania wobec dzieci. Jednym z elementów ustalenia czy funkcjonariusz ma do czynienia z ofiarą handlu ludźmi jest rozpytanie małoletniego.

Jeżeli w trakcie rozpytania powstanie domniemanie, że małoletni może być ofiarą wykorzystania w rozumieniu definicji handlu ludźmi, ofiarą przestępstwa seksualnego, innej formy przemocy (np. znęcania) lub popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej, a nie ukończył w chwili czynności 15 lat, należy rozpytanie jak najszybciej zakończyć. Uregulowanie takie dotyczy także małoletniego, który ukończył 15 lat, ale nie ukończył 18 lat, niezależnie od rodzaju wykorzystania dotyczącego handlu ludźmi, jeżeli czynność rozpytania mogłaby wywrzeć negatywny wpływ na jego stan psychiczny. Rozpytanie przerywa się także w sytuacji, gdy małoletni powyżej 15 roku życia mógł być pokrzywdzonym przestępstwem przeciwko wolności seksualnej z art. 197-199 kk.

W takiej sytuacji na funkcjonariuszu Policji/Straży Granicznej spoczywa odpowiedzialność za szczególnie staranne zebranie innych informacji i zabezpieczenie wszelkich dowodów mogących posłużyć do identyfikacji małoletniego jako ofiary handlu ludźmi lub innego przestępstwa wskazanego wyżej.

Funkcjonariusz Policji/Straży Granicznej kontaktuje się niezwłocznie z Prokuratorem, celem uruchomienia procedury przesłuchania małoletniego w trybie art. 185 a kpk (jednorazowe, nagrywane przesłuchanie w bezpiecznym pokoju, przy udziale biegłego).

Należy wskazać, że dotychczas podejmowane były regularne działania w zakresie zapewnienia lepszego dostępu do wymiaru sprawiedliwości oraz wsparcia pokrzywdzonych – ofiar przestępstw, w tym osób będących przedmiotem handlu ludźmi.

W dniu 27 stycznia 2014 roku weszła w życie *ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego* a także rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości *w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania w trybie art. 185a – 185c Kodeksu postępowania karnego oraz warunków, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia przeznaczone do przeprowadzania takich przesłuchań*.

Oba akty prawne odnoszą się m.in. do ochrony jednorazowym przesłuchaniem małoletnich ofiar handlu ludźmi i funkcjonowania przyjaznych pokoi przesłuchań. Obowiązek rejestracji przebiegu przesłuchania wszedł w życie z dniem 27 stycznia 2015 roku, zaś obowiązkowe przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego przestępstwem handlu ludźmi w przyjaznym pokoju przesłuchań mieszczącym się w siedzibie sądu bądź na terenie jego własności, wszedł w życie z dniem 27 lipca 2015 roku.

Zgodnie z powyższym przesłuchania małoletnich pokrzywdzonych lub małoletnich świadków przestępstw w określonych rodzajach spraw odbywają się w specjalnym trybie określonym przepisami art. 185a kpk (pokrzywdzony) i 185b kpk (świadek). Przesłuchanie w przyjaznych pokojach ma zastosowanie wobec konieczności przesłuchania dzieci do 15 roku życia oraz małoletnich pokrzywdzonych do 18 roku życia, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że przesłuchanie w innych warunkach mogłoby wywrzeć negatywny wpływ na ich stan psychiczny. Zasadą jest, iż pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, przesłuchuje się w charakterze świadka tylko wówczas, gdy jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, i tylko raz, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie

wymaga ponownego przesłuchania, lub żąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego. Przesłuchanie przeprowadza sąd na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa. Prokurator, obrońca oraz pełnomocnik pokrzywdzonego bądź też pełnoletnia osoba, wskazana przez pokrzywdzonego mają prawo wziąć udział w przesłuchaniu. Jeżeli oskarżony zawiadomiony o tej czynności nie posiada obrońcy z wyboru, sąd wyznacza mu obrońcę z urzędu. Na rozprawie głównej odtwarza się sporządzony zapis obrazu i dźwięku przesłuchania oraz odczytuje się protokół przesłuchania.

Jednocześnie należy wskazać, że na mocy *ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. poz. 1694), która weszła w życie w dniu 5 października 2019 r., dokonano nowelizacji przepisów dotyczących szczególnego trybu przesłuchiwanie pokrzywdzonych i świadków określonego w art. 185a-185d kpk. Wprowadzono instrukcyjny termin na przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego, o którym mowa w art. 185a kpk, które powinno nastąpić niezwłocznie, nie później niż w terminie 14 dni od dnia wpływu wniosku o przesłuchanie przez sąd. Celem tej propozycji jest maksymalne zredukowanie traumatycznych przeżyć i dyskomfortu psychicznego małoletnich pokrzywdzonych.

Nadto należy wskazać, że w sprawach o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub określone w rozdziałach XXIII (przestępstwa przeciwko wolności), XXV (przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności) i XXVI (przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece) Kodeksu karnego małoletniego świadka, który w chwili przesłuchania ukończył 15 lat, przesłuchuje się w trybie określonym w art. 177 § 1a kpk (w trybie wideokonferencji), gdy zachodzi uzasadniona obawa, że bezpośrednia obecność oskarżonego przy przesłuchaniu mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania świadka lub wywierać negatywny wpływ na jego stan psychiczny. Jednorazowym przesłuchaniem dokonywanym przez sąd w przyjaznym pokoju przesłuchań objęci są również pokrzywdzeni przestępstwem przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (art. 197-199 Kodeksu karnego) w każdym wieku.

Na mocy *ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. poz. 1694), która weszła w życie w dniu 5 października 2019 r., doprecyzowano sposób przesłuchiwanie pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania ukończył 15 lat, w sprawach o przestępstwa określone w art. 197-199 kpk w charakterze świadka, w taki sposób by zrównać jego gwarancje z pokrzywdzonymi, o których mowa w art. 185a kpk.

W zakresie tym art. 185c kpk został uzupełniony o następujące regulacje:

- pokrzywdzonego przesłuchuje się w charakterze świadka tylko wówczas, gdy jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, i tylko raz, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania;
- przesłuchanie przeprowadza się z udziałem biegłego psychologa;
- przesłuchanie przeprowadza się niezwłocznie, nie później niż w terminie 14 dni od dnia wpływu wniosku;
- przy przesłuchaniu ma prawo być obecny również przedstawiciel ustawowy albo osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje lub osoba pełnoletnia wskazana przez pokrzywdzonego, jeżeli nie ogranicza to swobody wypowiedzi przesłuchiwanego.

Należy wskazać, że w 2019 roku na terenie całego kraju istniało w sądach rejonowych i sądach okręgowych 296 miejsc przyjaznych przesłuchiwanemu dziecku. Przyjazne pokoje przesłuchań znajdują się także w budynkach komisariatów Policji, prokuratur, organizacji pozarządowych.

9. Specialised authorities and co-ordinating bodies (Article 29)

9.1 What budget, staff and resources, including technical means, are put at the disposal of law enforcement bodies specialised in combating and investigating THB?

Nie wszystkie organy specjalizujące się w zwalczaniu handlu ludźmi mają wyodrębnione jednostki do tego celu. Prokuratura Krajowa nie dysponuje wyodrębnioną jednostką.

Natomiast w Policji na mocy decyzji Komendanta Głównego Policji z 5 sierpnia 2006 roku powołana została pierwsza jednostka w strukturze Komendy Głównej Policji zajmująca się handlem ludźmi w Polsce. W kolejnych latach miejsce funkcjonowania jak i nazwa jednostki do walki z handlem ludźmi były kilkakrotnie zmieniane, aby ostatecznie w dniu 22 stycznia 2014 r. został powołany pierwszy w Polsce Wydział dw. z Handlem Ludźmi w strukturach Biura Kryminalnego Komendy Głównej Policji. Następnie Zarządzeniem nr 14 Komendanta Głównego Policji z 22.09.2016 r. powołano w Komendach Wojewódzkich Policji i Komendzie Stołecznej Policji Zespoły dw. z Handlem Ludźmi i w Zarządach CBŚP koordynatorów handlu ludźmi. Wydział dw. z Handlem Ludźmi liczy 9 funkcjonariuszy i 1 pracownika cywilnego, Zespoły dw. z Handlem Ludźmi w Komendach Wojewódzkich i Komendzie Stołecznej - 60 funkcjonariuszy Policji, koordynatorzy CBŚP - 18 funkcjonariuszy Policji. Ponadto w każdej Komendzie Miejskiej, Powiatowej i Rejonowej Policji utworzono stanowiska koordynatorów w służbie kryminalnej i służbie prewencji. We wszystkich województwach powołane są również tzw. Wojewódzkie Zespoły ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi.

W Straży Granicznej, w każdym z jej Oddziałów (9 jednostek organizacyjnych) funkcjonują tzw. koordynatorzy ds. zwalczania i zapobiegania handlu ludźmi, ulokowani w pionie operacyjno-śledczym (dedykowanym do zwalczania tzw. "przestępczości transgranicznej"). Funkcjonariusze ci, mają za zadanie koordynację i udzielanie merytorycznej pomocy w sytuacji identyfikacji ofiary przez jednostki terenowe. Na szczeblu centralnym, w Komendzie Głównej SG funkcjonuje w Wydziale I Zarządu Operacyjno-Śledczego Sekcja I, zajmująca się problematyką nielegalnej migracji i handlu ludźmi oraz koordynator ds. handlu ludźmi. W terenie, wspomniani wyżej koordynatorzy posiadają swoich zastępców w ilości uzależnionej od potrzeb danego Oddziału SG. Koordynatorzy oraz ich zastępcy podlegają szkoleniom oraz biorą udział w warsztatach, podnoszących ich kwalifikacje. Ponadto, na zasadzie kaskadowej koordynatorzy prowadzą szkolenia dla funkcjonariuszy jednostek terenowych.

Straż Graniczna posiada ustawowe uprawnienia do zwalczania handlu ludźmi oraz ścigania sprawców tej zbrodni. Powyższe wynika z ustawy o Straży Granicznej z art. 1 ust. 1 pkt 4 ppkt j. W prowadzonych sprawach o handel ludźmi Straż Graniczna może korzystać z metod pracy operacyjnej m.in. w postaci możliwości kontroli operacyjnej (art. 9 e cytowanej wyżej ustawy) oraz zakupu kontrolowanego (art. 9 f cytowanej wyżej ustawy). Z kolei, na podstawie art. 312 kpk Straż Graniczna posiada wszelkie uprawnienia procesowe (tożsame uprawnieniom Policji), w przedmiocie ścigania czynów zgodnie z jej właściwością określoną w ustawie o SG, a więc w szczególności do zwalczania przestępstwa handlu ludźmi.

9.2 If your country has specialised units for financial investigations, financial intelligence units and asset and recovery units, please describe whether and how are they used in investigating and prosecuting THB cases. Which special investigation techniques do these units use? Which public and/or private bodies do these specialised financial investigation units co-operate with in relation to THB cases?

Ponad wymienione w pkt. 9.1 wyspecjalizowane jednostki policji zajmujące się walką z handlem ludźmi, polska Policja ma w swoich strukturach również Wydziały zajmujące się walką z przestępczością gospodarczą oraz korupcją (na poziomie KGP, Wojewódzkim i Komend Miejskich Policji) oraz na poziomie Komendy Głównej Policji Wydział Odzysku Mienia (oraz 2 Wydziały na poziomie Wojewódzkim). W strukturach policji nie ma osobnych jednostek zajmujących się dochodzeniami finansowymi oraz jednostek wywiadu finansowego.

Przepisy dot. wykorzystania specjalnych środków śledczych uregulowane są w Ustawie z dnia 6.04.1990 r. o Policji (Dz. U. 1990 nr 30 poz. 179), a w szczególności w art.:

Art.19.1 Przy wykonywaniu czynności operacyjno-rozpoznawczych, podejmowanych przez Policję w celu zapobieżenia, wykrycia, ustalenia sprawców, a także uzyskania i utrwalenia dowodów ściganych z oskarżenia publicznego, umyślnych przestępstw:

2) określonych w **art. 189a k.k. handel ludźmi**; gdy inne środki okazały się bezskuteczne albo będą nieprzydatne, sąd okręgowy może, w drodze postanowienia, zarządzić kontrolę operacyjną, na pisemny wniosek Komendanta Głównego Policji albo Komendanta CBŚP, złożony po uzyskaniu pisemnej zgody Prokuratora Generalnego, albo na pisemny wniosek komendanta wojewódzkiego Policji, złożony po uzyskaniu pisemnej zgody prokuratora okręgowego właściwego ze względu na siedzibę składającego wniosek organu Policji.

1a. Wniosek, o którym mowa w ust. 1, przedstawia się wraz z materiałami uzasadniającymi potrzebę zastosowania kontroli operacyjnej.

2. Postanowienie, o którym mowa w ust. 1, wydaje sąd okręgowy właściwy miejscowo ze względu na siedzibę składającego wniosek organu Policji.

Art.19a W sprawach o przestępstwa określone w art. 19 zarządzenie kontroli operacyjnej ust. 1 czynności operacyjno-rozpoznawcze zmierzające do sprawdzenia uzyskanych wcześniej wiarygodnych informacji o przestępstwie oraz ustalenia sprawców i uzyskania dowodów przestępstwa mogą polegać na dokonaniu w sposób niejawnym nabycia, zbycia lub przejęcia przedmiotów pochodzących z przestępstwa, ulegających przepadkowi, albo których wytwarzanie, posiadanie, przewożenie lub którymi obrót są zabronione, a także przyjęciu lub wręczeniu korzyści majątkowej.

2. Czynności operacyjno-rozpoznawcze, o których mowa w ust. 1, mogą polegać także na złożeniu propozycji nabycia, zbycia lub przejęcia przedmiotów pochodzących z przestępstwa, ulegających przepadkowi, albo których wytwarzanie, posiadanie, przewożenie lub którymi obrót są zabronione, a także przyjęcia lub wręczenia korzyści majątkowej.

19.b Zarządzenie niejawnego nadzorowania wytwarzania, przemieszczania, przechowywania i obrotu przedmiotami przestępstwa. W celu udokumentowania przestępstw, o których mowa w **art. 19** zarządzenie kontroli operacyjnej ust. 1, albo ustalenia tożsamości osób uczestniczących w tych przestępstwach lub przejęcia przedmiotów przestępstwa Komendant Główny Policji, Komendant CBŚP albo komendant wojewódzki Policji może zarządzić niejawne nadzorowanie wytwarzania, przemieszczania, przechowywania i obrotu przedmiotami przestępstwa, jeżeli nie stworzy to zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzkiego.

2. O zarządzeniu, o którym mowa w ust. 1, zawiadamia się niezwłocznie prokuratora okręgowego, właściwego ze względu na siedzibę zarządzającego dokonanie czynności organu Policji. Prokurator może nakazać zaniechanie czynności w każdym czasie.

Możliwe jest wykorzystanie tych metod w sprawach, które nie dotyczą handlu ludźmi w zbiegu z udziałem w zorganizowanej grupie przestępczej. Art. 258 k.k. penalizujący udział w zorganizowanej grupie przestępczej jest wymieniony w art. 19.1 Ustawy o Policji jako jeden z przestępstw katalogowych, które umożliwiają stosowanie kontroli operacyjnej. Zgodnie z wytycznymi Prokuratury Generalnej, pomimo istniejących uregulowań prawnych, nie ma możliwości do zastosowania zakupu kontrolowanego w sprawach o handel ludźmi. Zgodnie z projektem Krajowego Planu Działań, planuje się zmienić przepisy tak aby w przyszłości można stosować tą metodę pracy.

Art. 22. 1. Pomoc osób trzecich (m.in. informatorów)

Policja przy wykonywaniu swych zadań może korzystać z pomocy osób niebędących policjantami. Zabronione jest ujawnianie danych o osobie udzielającej pomocy Policji, w zakresie czynności operacyjno-rozpoznawczych.

2. Za udzielenie pomocy, o której mowa w ust.1, osobom niebędącym policjantami może być przyznane wynagrodzenie.

Policja w ramach wykonywania swoich czynności m.in. w śledztwach o handel ludźmi współpracuje z wieloma instytucjami sektora finansowego zarówno publicznymi jak i prywatnymi. Wśród instytucji finansowych w sektorze państwowym wymienić należy Generalnego Inspektora Informacji Finansowej, Narodowy Bank Polski czy też Krajową Administrację Skarbową. Wśród jednostek sektora prywatnego są to m.in. banki oraz firmy zajmujące się zagranicznym transferem pieniężnymi takie jak Money Gram i Western Union.

Straż Graniczna nie posiada odrębnych wyspecjalizowanych jednostek do prowadzenia dochodzeń finansowych. Jednak w każdego rodzaju prowadzonej sprawie ustalane są w oparciu o posiadane kompetencje/uprawnienia składniki majątkowe sprawców oraz możliwy przepływ kapitału, celem późniejszego zajęcia majątku na poczet grożących sprawcy kar, nawiązek na rzecz pokrzywdzonych czy też kompensaty.

10. International co-operation (Article 32)

10.1 How does your country co-operate with other countries to enable victims of THB to realise their right to redress and compensation, including recovery and transfer of unpaid wages after they leave the country in which the exploitation occurred?

W sytuacji, gdy ofiara doznała ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia, trwających dłużej niż 7 dni lub poniosła śmierć osoba uprawniona może uzyskać kompensatę państwową (odpowiedź na pytanie 4.2.). Współpracę organów pomocniczych i organów orzekających w Rzeczypospolitej Polskiej z organami pomocniczymi i orzekającymi w innych państwach członkowskich UE reguluje w rozdziale 3 ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych (art. 16 i nast.).

10.2 Has your country co-operated with other countries in the investigation and prosecution of THB cases through financial investigations and/or Joint Investigation Teams? Please provide statistics on such cases and examples from practice.

Wymiana informacji międzynarodowych następuje za pośrednictwem Polskich Oficerów Łącznikowych, Oficerów Łącznikowych akredytowanych w Warszawie oraz za pośrednictwem Interpolu i Europolu. W przypadku wymiany dowodów konieczne jest sporządzenie wniosku o europejski nakaz dochodzeniowy/międzynarodową pomoc prawną lub wymianę informacji w ramach wspólnych zespołów śledczych JIT.

W sprawach o handel ludźmi polska Policja w ostatnich latach zawiązała trzy wspólne zespoły śledcze tzw. JIT-y. Wszystkie te sprawy powstały z inicjatywy strony brytyjskiej i dotyczyły wykorzystania w pracy przymusowej obywateli polskich na terenie Wielkiej Brytanii przez cyganów pochodzenia polskiego czyli tzw. „grupy romskie”. Sprawy te prowadzone były wspólnie z funkcjonariuszami z województw dolnośląskiego, kujawsko-pomorskiego i lubuskiego.

Straż Graniczna prowadziła w latach 2013-2014 Joint Investigation Team (JIT) ze stroną rumuńską, dotyczący wspólnego śledztwa w sprawie o handel ludźmi z obszaru wykorzystania do żebractwa ob. Rumunii pochodzenia romskiego.

Z kolei, obecnie prowadzony jest JIT ze stroną brytyjską oraz cypryjską dotyczący handlu ludźmi z obszaru zmuszania do zawierania fikcyjnych małżeństw oraz organizowania nielegalnej migracji.

10.3 How many mutual legal assistance requests and/or European Investigation Order have you made in THB cases and what was their outcome?

W jednej ze spraw z obszaru wyzysku do pracy przymusowej, wydane zostały 2 europejskie nakazy dochodzeniowe (END), skierowane do strony szwedzkiej. Strona szwedzka zrealizowała czynności, w postaci ustaleń podmiotów gospodarczych (1 END) oraz przesłuchań właścicieli (2 END).

Na chwilę obecną, realizowane są, za pośrednictwem INTERPOL-u poszukiwania „czerwoną notą” - 1 podejrzanego o handel ludźmi.

Ministerstwo Sprawiedliwości nie prowadzi statystyk, które pozwoliłyby na ustalenie, czy wnioski o pomoc prawną kierowane do organów polskiego wymiaru sprawiedliwości z państw obcych związane były z przestępstwami objętymi CETS 197, jak również, czy tego rodzaju wnioski pochodziły od polskich sądów i prokuratur.

10.4 What forms of international co-operation have proven to be particularly helpful in upholding the rights of victims of trafficking, including children, and prosecuting alleged traffickers?

W ramach współpracy międzynarodowej policja prowadzi **współdziałania z EUROPOL-em** w ramach EMPACT THB, którego ekspertem krajowym jest przedstawiciel policji (wspólny ekspert dla SG i Policji), ponadto za pośrednictwem poczty SIENA prowadzona jest wymiana informacji oraz wymiana plików analitycznych w ramach AP Phoenix. Policja uczestniczy również w cyklicznych akcjach zwalczania handlu ludźmi z obszaru wyzysku w prostytucji, pracy przymusowej oraz żebractwie tzw. EMPACT Action Day oraz Large Scale Action Days (EAD, LSJAD) organizowanych przy udziale EUROPOL-u.

Policja **współpracuje także z zagranicznymi oficerami łącznikowymi**, akredytowanymi w Polsce m.in. **Wielkiej Brytanii, Holandii, Rumunii, Niemiec czy Norwegii**.

W ramach współpracy międzynarodowej Straż Graniczna prowadzi bieżącą, roboczą **współpracę z EUROPOLEM**, polegającą na wymianie informacji w ramach plików analitycznych, w tym w szczególności FP THB. Ponadto, Straż Graniczna uczestniczy w cyklicznych akcjach Joint Action Day (np. "Dragon", "Archimedes" "LS JAD" i inne), organizowanych i koordynowanych przez EUROPOL, a polegających na zwalczaniu handlu ludźmi z obszaru wyzysku do prostytucji, pracy przymusowej, handlu dziećmi itd.

Ponadto, realizowana jest robocza **współpraca z oficerami łącznikowymi**, akredytowanymi w Polsce w związku z prowadzeniem konkretnych spraw. Wymierna współpraca była prowadzona z oficerami z **Ukrainy, Litwy, Wielkiej Brytanii, a także we wcześniejszych latach Rumunii, Niemiec i Bułgarii**.

10.5 What international co-operation measures are in place to ensure protection and assistance to victims on return from your country to their countries of origin following their participation in criminal proceedings?

Polska Policja wspólnie z przedstawicielami MSWiA, SG, Prokuratury i organizacji pozarządowych uczestniczy w Panelu doradczym ds. zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi, zorganizowanym przez Ambasadę Brytyjską w Warszawie, w ramach którego m.in. omawiane były procedury związane z transferem ofiar handlu ludźmi z Wielkiej Brytanii do Polski.

Ponadto w ramach prac Grupy roboczej ds. wsparcia ofiar handlu ludźmi, powołanej przez Zespół do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, opracowano specjalną procedurę polegającą na analizie ryzyka powrotu ofiary handlu ludźmi do kraju pochodzenia. Analiza ryzyka jest trzy etapowa, a realizują ją organy ścigania, organizacja pozarządowa realizująca KCIK oraz MSWiA

Polska Policja współpracuje również z IOM (Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji) **w ramach programu pomocy w dobrowolnym powrocie i reintegracji skierowanym do migrantów**, którzy chcieliby powrócić do swojego kraju, a nie są w stanie sami zorganizować podróży powrotnej. Pomoc w dobrowolnym powrocie do kraju pochodzenia może być udzielona również cudzoziemcom przebywającym nielegalnie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a udzielana pomoc obejmuje m.in. pomoc w uzyskaniu dokumentu podróży, badania medyczne czy też sfinansowanie zakupu biletu.

10.6 What international co-operation measures are in place to protect and assist victims of THB for the purpose of sexual exploitation through online streaming where the perpetrator is a national or habitual resident of your country and elements of the crime have occurred in your country's jurisdiction?

Sprawa blokowania kont internetowych uregulowana jest na bazie tzw. rozwiązań „notice and takedown” w Ustawie o świadczeniu usług drogą elektroniczną (Dz.U. 2012 poz. nr 144 poz. 1204 w art. 14.1) -

„Nie ponosi odpowiedzialności za przechowywane dane ten, kto udostępniając zasoby systemu teleinformatycznego w celu przechowywania danych przez usługobiorcę nie wie o bezprawnym charakterze danych lub związanej z nimi działalności, a w razie otrzymania urzędowego zawiadomienia lub uzyskania wiarygodnej wiadomości o bezprawnym charakterze danych lub związanej z nimi działalności niezwłocznie uniemożliwi dostęp do tych danych.”

Policja przesyła informację o bezprawnym charakterze danych do dostawcy usług internetowych np. sieci telefonicznej lub dostawcy usług drogą elektroniczną np. portalu internetowego. Związane jest to głównie ze sprawami dotyczącymi rozpowszechniania pornografii dziecięcej.

11. Cross-cutting questions

11.1 What steps are taken to ensure that victims of THB have equal access to justice and effective remedies, irrespective of their immigration status and the form of exploitation?

Ofiara handlu ludźmi ma dostęp do organów ścigania, w tym Policji oraz Straży Granicznej. Wszystkie wykonywane przez funkcjonariuszy czynności, zarówno w ramach śledztwa o handel ludźmi jak też inne przestępstwa, są prowadzone w oparciu o przepisy kodeksu karnego, kodeksu postępowania karnego oraz szereg innych przepisów wewnętrznych bez względu od statusu imigracyjnego czy formy wykorzystania ofiary handlu ludźmi. W związku z powyższym ofiara handlu ludźmi ma zapewniony w równym stopniu dostęp do wszystkich organów ścigania na takich samych zasadach i warunkach jak ofiary innych przestępstw bez względu na ich status imigracyjny, formę wykorzystania, wiek czy płeć.

11.2 What steps are taken to ensure that criminal, civil, labour and administrative proceedings concerning victims of THB are gender-sensitive?

Tryb postępowania z ofiarą handlu ludźmi został opisany w szczególności w dokumentach wskazanych wyżej w postaci Algorytmów („dla dorosłych i dzieci”). Zasadą jest, aby czynności prowadzone były przez osobę tej samej płci co ofiara handlu ludźmi. Jednak samej ofierze pozostawiono możliwość wyboru z kim chce, aby była realizowana czynność.

11.3 What steps are taken to ensure that procedures for obtaining access to justice and remedies are child-sensitive, readily accessible to children and their representatives, and give weight to the child's views?

Jak wskazano wyżej (pkt. 6.1), dziecko ma ustanowionego kuratora, w osobie przedstawiciela wyspecjalizowanej organizacji pozarządowej. Czynności procesowe są przeprowadzone w specjalnym trybie, także opisanym wyżej (pkt. 8.6). Tryb postępowania funkcjonariuszy organów ścigania został określony w *Algorytmie postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia małoletniej ofiary przestępstwa handlu ludźmi*.

W ramach drugiej perspektywy Norweskiego Mechanizmu Finansowego, realizowany był Program PL16 „Budowanie potencjału instytucjonalnego i współpraca w obszarze wymiaru sprawiedliwości/Poprawa skuteczności wymiaru sprawiedliwości”. Jednym z rezultatów powyżej wskazanego Programu była poprawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości, w tym dla tzw. grup wrażliwych (np. ofiary, nieletni, mniejszości). W ramach projektów predefiniowanych realizowane były szkolenia m.in. dla sędziów, prokuratorów, kuratorów oraz personelu ośrodków udzielających pomocy ofiarom przestępstw, utworzonych zostało 16 ośrodków pomocy dla osób pokrzywdzonych przestępstwem, udzielających bezpłatnych porad prawnych i psychologicznych oraz 16 przyjaznych pokoi do przesłuchań dzieci ofiar/świadków w postępowaniu karnym. Działania te przyczyniły się do poprawy systemu wsparcia pokrzywdzonych i świadków, w szczególności należących do grup wrażliwych, oraz zwiększenia efektywności pracy poszczególnych pracowników sądów.

11.4 What steps are taken to ensure that private entities take steps to prevent and eradicate trafficking from their business or supply chains and to support the rehabilitation and recovery of victims? What options exist for victims of trafficking to access effective remedies from businesses implicated in human trafficking?

W ramach prac Zespołu ds. Zrównoważonego Rozwoju i Społecznej Odpowiedzialności Przedsiębiorstw – organu pomocniczego Minister Funduszy i Polityki Regionalnej powstała publikacja „Praca przymusowa. Poradnik: jak ją rozpoznać i jej przeciwdziałać”. W publikacji zawarte są praktyczne wskazówki, takie jak: narzędzia do wstępnej oceny ryzyka wystąpienia pracy przymusowej, ankiety dla pracowników, ulotki informacyjne, listy pytań kontrolnych czy wskazówki dotyczące prowadzenia audytów. Dzięki temu podręcznik jest przydatny zarówno dla firm jak i instytucji czy organizacji chcących uchronić się przez ryzykiem pracy przymusowej. Ułatwia też wprowadzanie konkretnych procedur z zakresu przeciwdziałania pracy przymusowej, które często są warunkiem współpracy z dużymi zagranicznymi firmami oraz ma za zadanie pomóc w wykryciu ewentualnych przypadków pracy przymusowej i podjęcie właściwych kroków w takiej sytuacji.

11.5 What legal, policy and practical measures are taken in your country to prevent and detect situations where corruption facilitates human trafficking and infringes the right of victims of THB of access to justice and effective remedies? Please provide information on any known or proven cases of corruption or related misconduct of public officials in THB cases and any sanctions issued.

W celu zapobiegania i wykrywania korupcji w policji powołane zostało **Biuro Spraw Wewnętrznych Policji**. BSWP jest jednostką organizacyjną Policji służby spraw wewnętrznych realizującą na obszarze całego kraju zadania w zakresie rozpoznawania, zapobiegania i zwalczania przestępczości popełnianej przez policjantów i pracowników Policji oraz przestępstw przeciwko obrotowi gospodarczemu popełnianych na szkodę Policji, określonych w art. 296-306 Kodeksu karnego, wykrywania i ścigania sprawców tych przestępstw, a także - w zakresie zleconym przez Inspektora Nadzoru Wewnętrznego - funkcjonariuszy i

pracowników Straży Granicznej i Służby Ochrony Państwa lub strażaków i pracowników Państwowej Straży Pożarnej. Komendant BSW podlega bezpośrednio Komendantowi Głównemu Policji.

Ponadto, minister właściwy do spraw wewnętrznych powołał Inspektora Nadzoru Wewnętrznego przy pomocy którego sprawuje nadzór nad Policją, SG, SOP i PSP w szczególności w zakresie rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania popełnianych przez w/w funkcjonariuszy przestępstw, w tym korupcyjnych.

W Straży Granicznej funkcjonuje również samodzielna jednostka: **Biuro Spraw Wewnętrznych Straży Granicznej**, którego Komendant podlega Komendantowi Głównemu Straży Granicznej.

Do rzeczowego zakresu działania Biura Spraw Wewnętrznych Straży Granicznej należy w szczególności:

- 1) rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie:
  - a) przestępstw, w zakresie właściwości Straży Granicznej, popełnionych przez funkcjonariuszy i pracowników Straży Granicznej,
  - b) przestępstw określonych w art. 229 Kodeksu karnego, popełnionych przez osoby niebędące funkcjonariuszami lub pracownikami Straży Granicznej w związku z wykonywaniem czynności służbowych przez funkcjonariuszy lub pracowników Straży Granicznej,
  - c) przestępstw przeciwko obrotowi gospodarczemu popełnianych na szkodę Straży Granicznej, określonych w art. 296-306 Kodeksu karnego
– oraz ściganie ich sprawców;
- 2) realizowanie zadań zleconych przez Inspektora Nadzoru Wewnętrznego, w zakresie wynikającym z art. 11j ust. 1 pkt 1-3 ustawy z dnia 21 czerwca 1996 r. o szczególnych formach sprawowania nadzoru przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (Dz. U. poz. 491, z późn. zm.), w tym rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw oraz ściganie sprawców czynów określonych w art. 1 ust. 2 pkt 4 lit. f-h ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej, w przypadku, gdy czyny te dotyczą funkcjonariuszy i pracowników Policji, Służby Ochrony Państwa lub strażaków i pracowników Państwowej Straży Pożarnej, popełnionych w związku z wykonywaniem przez nich czynności służbowych;
- 3) ujawnianie i rozpoznawanie występowania w Straży Granicznej przypadków i zdarzeń ujemnie wpływających na realizację zadań służbowych;
- 4) realizowanie działań w zakresie profilaktyki korupcyjnej w Straży Granicznej, w szczególności wynikających z rządowych programów przeciwdziałania korupcji.

Part II – Country-specific follow-up questions

12. Please provide information on new developments in your country since GRETA's second evaluation report concerning:

- emerging trends of trafficking in human beings (new forms of exploitation, new recruitment methods, vulnerable groups, gender-specific aspects of trafficking, child trafficking);

Do nowych tendencji odnotowanych w Polsce należy wykorzystanie procedury azylowej do legalizacji pobytu osób przeznaczonych do wykorzystania (po raz pierwszy w 2019 r.).

W Polsce najczęstszymi tendencjami spotykanymi w handlu ludźmi jest werbowanie Polaków wykorzystywanych za granicą oraz wykorzystaniem cudzoziemców na terenie naszego państwa. Ofiary identyfikowane w Polsce najczęściej pochodzą z państw europejskich (Rumunia, Bułgaria, Ukraina, Białoruś), a także z Azji (m.in. z Wietnam, Filipin, Sri Lanki). Są to zarówno kobiety, jak i mężczyźni w sporadycznych przypadkach dzieci. Dominującymi formami wykorzystania są: prostytutka i praca przymusowa.

Sektory wykorzystania w pracy przymusowej to w szczególności: budownictwo, rolnictwo, przetwórstwo, usługi. Wyzysk ma miejsce w Polsce, ale także i poza granicami RP (np. Szwecja). Ofiary pracy przymusowej w Polsce najczęściej są rekrutowane w swoich krajach pochodzenia, nierzadko za pośrednictwem lokalnych agencji pośrednictwa pracy, gdzie są wprowadzane w błąd co do warunków pracy, płacy i zakwaterowania. Ponadto, wykorzystywane jest krytyczne położenie osoby i dlatego każda oferta pracy poza granicami swojego kraju, wydaje się być atrakcyjna. W miejscu świadczenia pracy, występuje manipulowanie wynagrodzeniem lub wypłata tylko jego części. W ten sposób sprawcy tworzą swoisty stan zależności i uzależniają ofiary od siebie, ponieważ ofiary nie opuszczając miejsca wyzysku liczą na wypłatę zaległych wynagrodzeń. Sprawcy niejednokrotnie używają przymusu psychicznego i fizycznego, nakładają na pracowników normy wykonania, które nie mogą być zrealizowane oraz stosują irracjonalne kary.

W przypadku prostytucji i innych usług seksualnych wykorzystywane są głównie kobiety, pochodzące z Bułgarii, Rumunii, Ukrainy, Polski, ale także z Nigerii, a w ostatnim okresie Sierra Leone czy Gwinei. W tym obszarze wykorzystywane kobiety werbowane są w szczególności metodą na „LOVER BOY-a”, polegającej na wytworzeniu silnej więzi emocjonalnej. Niekiedy ofiary są świadome, że w Polsce będą trudniły się prostytucją.

Odnotowano także sporadyczne przypadki niewolnictwa domowego, a ofiary pochodziły z Gwinei, Gambii oraz Syrii. Szczególna była sprawa kobiety pochodzącej z Syrii, która przebywała na terytorium RP wraz z 8 letnim synem, będącym obywatelem Arabii Saudyjskiej. Z poczynionych ustaleń wynikało, że w/w była wykorzystywana jako pomoc domowa, przy jednoczesnym stosowaniu wobec niej przemocy, w tym również seksualnej. Zdarzenia miały miejsce na terenie przedstawicielstwa dyplomatycznego Królestwa Arabii Saudyjskiej, a także poza nim. Pokrzywdzona obywatelka Syrii została przesłuchana przez sąd, w trybie art. 316 § 3 kpk. Wobec sprawcy procederu – obywatela Arabii Saudyjskiej zarządzono międzynarodowe poszukiwania (czerwona nota INTERPOL).

Ponadto, stwierdzono przypadki wyzysku w postaci zmuszania do zawierania fikcyjnych związków małżeńskich. Podczas tego procederu organizowana jest także nielegalna migracja do krajów UE. Proceder ma miejsce na terenie Cypru oraz Wielkiej Brytanii. Werbunek odbywa się w głównie w Polsce. Ofiarami są obywatelki RP, które były stronami związków małżeńskich zawieranych na Cyprze głównie z obywatelami Pakistanu. W przedmiotowej sprawie, jak wskazano wyżej od dnia 24.07.2018 r. prowadzony jest JIT ze stroną brytyjską, rozszerzony obecnie o przedstawicieli Cypru.

- the legislation and regulations relevant to action against THB (e.g. criminalisation of THB, identification and assistance of victims of THB, recovery and reflection period, residence permit, supply chains, public procurement);

W dniu 12 lutego 2018r. weszła w życie ustawa z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018r., poz. 107), która wprowadziła modyfikację przepisów ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach dotyczących cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi poprzez :

- rozszerzenie katalogu okoliczności powodujących, że pobyt cudzoziemca na podstawie zaświadczenia potwierdzającego istnienie domniemania, że jest ofiarą handlu ludźmi w rozumieniu art. 115 § 22 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny przestaje uważać się za legalny, w związku z przekroczeniem lub usiłowaniem przekroczenia granicy wbrew przepisom prawa, oraz związane z tą zmianą uzupełnienie przepisu określającego zawartość rejestru wydanych cudzoziemcom zaświadczeń, o których mowa w art. 170 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (art. 171 ust. 2 w/w ustawy),

- wprowadzenie możliwości udzielenia zezwolenia na pobyt czasowy małoletniemu cudzoziemcowi, który otrzymał status pokrzywdzonego w postępowaniu w sprawie o przestępstwo handlu ludźmi, o którym mowa w art. 189a § 1 Kodeksu karnego, niezależnie, czy podjął on współpracę z organem właściwym do prowadzenia postępowania w sprawie o to przestępstwo (art. 176 pkt 2 w/w ustawy),
- rezygnację z konieczności potwierdzania przez prokuratora prowadzącego postępowanie w sprawie o przestępstwo handlu ludźmi, że cudzoziemiec ma uzasadnione obawy przed powrotem do państwa pochodzenia, jako jednego z warunków udzielania cudzoziemcowi zezwolenia na pobyt stały, na podstawie art. 195 ust. 1 pkt 5 ustawy o cudzoziemcach. Okoliczność ta jest ustalana przez organ administracji właściwy w sprawie udzielenia zezwolenia na pobyt stały.

Przedmiotowa ustawa o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw została uchwalona dnia 24 listopada 2017 r. i opublikowana w Dzienniku Ustaw z 2018 r. pod pozycją 107. Wejście w życie ustawy nastąpiło w dniu 12 lutego 2018r.

- the institutional and policy framework for action against THB (bodies responsible for co-ordinating national action against THB, entities specialised in the fight against THB, national rapporteur or equivalent mechanism, involvement of civil society, public-private partnerships);

Zespół do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, któremu przewodniczy Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji. W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele departamentów w ramach resortu spraw wewnętrznych i administracji oraz innych podmiotów administracji rządowej (tj. ministra właściwego do spraw zdrowia, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, Ministra Sprawiedliwości, ministra właściwego do spraw zagranicznych, ministra właściwego do spraw wewnętrznych i administracji publicznej, ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego, Prokuratora Krajowego, Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców, Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Komendanta Głównego Policji, Komendanta Głównego Straży Granicznej), a także zaproszonych instytucji (Głównego Inspektoratu Pracy, Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury, Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Kancelarii Prezesa Rady Ministrów oraz Prokuratora Krajowego) i organizacji pozarządowych, zajmujących się problematyką handlu ludźmi (La Strady – Fundacji Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu, Stowarzyszenia Po-MOC dla Kobiet i Dzieci im. Marii Niepokalanej, Fundacji ITAKA – Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych, Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć, Armii Zbawienia, Fundacji You Can Free Us Polska oraz Fundacji Light House), a także Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji IOM.

Zespół utworzono na mocy Zarządzenia nr 6 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 lutego 2019 r. Zespół jest organem pomocniczym Ministra SWiA oraz kontynuuje działania funkcjonującego od 2004 r. Międzyresortowego Zespołu do Spraw Zwalczenia i Zapobiegania Handlowi Ludźmi.

Do zadań Zespołu należy przede wszystkim:

- ocena realizacji programów mających na celu zwalczanie i zapobieganie handlowi ludźmi;
- inicjowanie działań zmierzających do zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi;
- przygotowywanie projektów KPD przeciwko handlowi ludźmi, monitorowanie wykonalności zaplanowanych zadań oraz opracowywanie corocznych sprawozdań z wykonania KPD.

Grupa Robocza ds. monitorowania realizacji KPD, w skład której wchodzi eksperci reprezentujący instytucje uczestniczące w pracach Zespołu.

Grupa Robocza ds. wsparcia ofiar handlu ludźmi, w skład której wchodzi eksperci reprezentujący instytucje uczestniczące w pracach Zespołu.

Grupa Robocza ad hoc ds. podręcznika dla organów wymiaru sprawiedliwości oraz organów ścigania, a także innych organów zaangażowanych w zwalczanie handlu ludźmi, w zakresie dotyczącym postępowania w sprawach o handel ludźmi.

Grupa Robocza dla Inspektorów Pracy - w dniu 19 października 2020 r. w czasie posiedzenia Zespołu do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi zainicjowano nabór do grupy roboczej, która będzie zajmowała się opracowaniem algorytmu identyfikacji i postępowania dla inspektorów pracy w przypadku domniemania pracy przymusowej. Obecnie grupa ta liczy 8 osób poza pracownikami Departamentu Analiz i Polityki Migracyjnej MSWiA.

Wojewódzkie Zespoły do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi – w skład Zespołów wojewódzkich wchodzi przedstawiciele różnych instytucji publicznych, organów ścigania i organizacji pozarządowych na szczeblu regionalnym. Udział przedstawicieli poszczególnych instytucji uzależniony jest od decyzji wojewody. W pracach dotychczas powołanych zespołów udział biorą, przede wszystkim, przedstawiciele urzędów wojewódzkich, Policji, Straży Granicznej, prokuratur, inspekcji pracy, urzędów pracy, samorządów, kuratoriów oświaty i placówek oświatowych oraz organizacji pozarządowych.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji nadal odgrywa wiodącą rolę w koordynacji działań przeciwko handlowi ludźmi. W strukturach Departamentu Analiz i Polityki Migracyjnej MSWiA funkcjonował Wydział do Spraw Europejskiej Sieci Migracyjnej i Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, od marca 2020 r. Wydział do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi i Przepępowstwowm z Nienawiści, który odpowiedzialny jest za:

- obsługę prac Zespołu do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi i Grup Roboczych;
- monitorowanie prac związanych z realizacją zadań zapisanych w Krajowym Planie Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi;
- proponowanie zadań w kolejnych edycjach Krajowego Planu;
- monitorowanie realizacji zadań publicznych dotyczących wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi zleczanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji (aktualnie zadanie występuje pod nazwą „Prowadzenie Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla ofiar handlu ludźmi”).

Wydział do Walki z Handlem Ludźmi Biura Służby Kryminalnej (obecnie Biuro Kryminalne) Komendy Głównej Policji – powołany decyzją Komendanta Głównego Policji z dnia 22 stycznia 2014 r. Do zadań Wydziału należy przede wszystkim zwalczanie przestępczości związanej z handlem ludźmi, pedofilią i pornografią dziecięcą. W zakresie swych zadań Wydział do Walki z Handlem Ludźmi współpracuje z organami sprawiedliwości, administracji publicznej i kontroli państwowej, organizacjami pozarządowymi, społecznymi i instytucjami użyteczności publicznej. Ponadto, Wydział realizuje działania o charakterze międzynarodowym poprzez współpracę operacyjną i śledczą z organami ścigania innych państw. Wydział do Walki z Handlem Ludźmi nadzoruje i koordynuje prace Zespołów do Walki z Handlem Ludźmi powołanych na podstawie Zarządzenia KGP nr 14 z 2015 r. w Wydziałach Kryminalnych w Komendach Wojewódzkich Policji oraz koordynatorów w Wydziałach Prewencyjnych. Policyjne Wojewódzkie Zespoły do walki z Handlem Ludźmi mają za zadanie stosowanie rozwiązań przyjętych w Algorytmie postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia przestępstwa handlu ludźmi, prowadzenie rozpoznania, monitorowanie potencjalnych miejsc przestępcstw handlu ludźmi oraz uczestniczenie w międzynarodowych operacjach i szkoleniach związanych ze zwalczaniem procederu.

Sekcja ds. Nielegalnej Migracji i Handlu Ludźmi Zarządu Operacyjno-Śledczego Komendy Głównej SG powołana w 2009 r. Odpowiada m.in.: za koordynację i nadzór nad działaniami podejmowanymi przez Straż Graniczną w zakresie zwalczania handlu ludźmi. W każdym z oddziałów Straży Granicznej w wydziale operacyjno-śledczym powołano nieetatowego koordynatora do spraw zwalczania handlu ludźmi, odpowiedzialnego za koordynację i współpracę pomiędzy właściwymi komórkami organizacyjnymi Straży Granicznej, Policji oraz innymi instytucjami zaangażowanymi w zwalczanie tego procederu.

Departament do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji w Prokuraturze Krajowej - koordynuje działania Prokuratury w zakresie ścigania handlu ludźmi. Wyznaczony jest specjalny prokurator-koordynator ds. handlu ludźmi. Od 2007 r. w byłych Prokuraturach Apelacyjnych a obecnie w każdej z Prokuratur Regionalnych oraz Prokuratur Okręgowych wyznaczeni są prokuratorzy pełniący funkcję konsultantów w zakresie handlu ludźmi. W 2014 roku zostały skierowane do użytku dla prokuratorów prowadzących sprawy dotyczące handlu ludźmi *Wskazówki dotyczące prowadzenia postępowań w sprawach handlu ludźmi*.

Ogólnopolska Sieć Organizacji Pozarządowych Przeciwko Handlowi Ludźmi - powstała w lipcu 2014 roku w ramach realizacji projektu finansowanego ze środków Funduszu Norweskiego. Obecnie Sieć skupia 19 organizacji pozarządowych. Głównym zamierzeniem Sieci jest utworzenie wysokospecjalistycznej sieci organizacji przeciwdziałających handlowi ludźmi w celu poprawy jakości i efektywności ich pracy, profesjonalizacji działań oraz wzmocnienia potencjału, tak by w efekcie mogły być partnerem instytucji publicznych i organów ścigania we wspólnych działaniach, mających na celu zapobieganie handlowi ludźmi oraz wsparcie ofiar tego przestępstwa. W ramach działań Sieci znajduje się m.in. wzmocnienie wojewódzkich zespołów ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi, opracowanie standardów świadczenia usług dla ofiar handlu ludźmi, w szczególności zachowania bezpieczeństwa i prywatności oraz szacunku dla wyborów ofiar, a także zorganizowanie serii warsztatów z tematyki handlu ludźmi dla organizacji pozarządowych. Dzięki działaniom Sieci wybrane organizacje pozarządowe z terenu całej Polski są przygotowywane do pracy z ofiarami handlu ludźmi.

- the current national strategy and/or action plan for combating trafficking in human beings (objectives and main activities, bodies responsible for its implementation, budget, monitoring and evaluation of results);

Krajowy Plan Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2020-2021 jest kolejnym z następujących po sobie dokumentów określających zadania z zakresu przeciwdziałania handlowi ludźmi. Pierwszy tego typu dokument pt. Krajowy Program Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi został przyjęty przez Radę Ministrów we wrześniu 2003 r. Począwszy od 2009 r. nazwa dokumentu uległa zmianie na Krajowy Plan Działań przeciwko Handlowi Ludźmi. W maju 2019 r. Zespół do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi przyjął w formie uchwały projekt KPD na kolejne lata. W okresie czerwiec-grudzień 2019 r. Departament Analiz i Polityki Migracyjnej MSWiA prowadził konsultacje wewnątrzresortowe i międzyresortowe dotyczące treści ww. dokumentu. 10 kwietnia 2020 r. Rada Ministrów przyjęła Krajowy Plan Działań na lata 2020-2021.

Adresatami KPD są poszczególne jednostki administracji centralnej, oraz inne instytucje i organizacje pozarządowe, dobrowolnie zaangażowane w działania przeciwko handlowi ludźmi w Polsce. Zadania przewidziane w KPD finansowane są z budżetu państwa.

Krajowy Plan Działań na lata 2020-2021 (KPD) ma na celu zintensyfikowanie działań prewencyjnych, wzmocnienie roli Wojewódzkich Zespołów do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi oraz wprowadzenie działań naprawczych, aby wszystkie części składające się na system przeciwdziałania handlowi ludźmi były komplementarne.

Dzięki ogromnemu zaangażowaniu Wojewódzkich Zespołów do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi założenia KPD są realizowane ze znaczną skutecznością. Dzięki współpracy oraz wymianie doświadczeń udało się zidentyfikować pewne potrzeby takie jak m. in. potrzeba intensyfikacji i rozszerzenia zakresu szkoleń dla pracowników mających styczność z osobami ubiegającymi się o pozwolenie na pobyt oraz pracę, spotkania informacyjne nt. handlu ludźmi wśród młodzieży w szkołach, potrzeba uregulowania ubezpieczeń zdrowotnych dla osób będących ofiarami handlu ludźmi, które w większości przypadków nie posiadają takiego ubezpieczenia, potrzeba zwiększania świadomości firm w zakresie ryzyka wystąpienia zjawiska pracy przymusowej w prowadzonej działalności wewnątrz i w łańcuchu dostaw oraz upowszechniania wiedzy o sposobach prewencji tego zjawiska w przedsiębiorstwach oraz reagowania na nie.

Celem głównym Planu jest zapewnienie warunków koniecznych dla skutecznego przeciwdziałania handlowi ludźmi w Polsce i wspierania ofiar tego przestępstwa. W tym kontekście cele **szczegółowe** Planu są następujące:

- podnoszenie świadomości nt. zjawiska handlu ludźmi;
- podniesienie standardu wsparcia udzielanego ofiarom handlu ludźmi (w tym małoletnim ofiarom handlu ludźmi);
- poprawa skuteczności działań instytucji odpowiedzialnych za ściganie przestępstwa handlu ludźmi poprzez doskonalenie narzędzi prawnych, struktur oraz wdrażanie najlepszych praktyk;
- podniesienie kwalifikacji przedstawicieli instytucji i organizacji zaangażowanych w przeciwdziałanie handlowi ludźmi i wsparcie ofiar tego przestępstwa;
- pogłębienie wiedzy nt. zjawiska handlu ludźmi i efektywności podejmowanych działań zwłaszcza w kontekście pracy przymusowej;
- wzmocnienie współpracy międzynarodowej.

Na system realizacji i monitorowania działań przewidzianych w Planie składają się następujące elementy:

- **Zespół do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi**, któremu przewodniczy Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji,
- **Grupa Robocza ds. monitorowania realizacji KPD,**
- **Grupa Robocza ds. wsparcia ofiar handlu ludźmi,**
- **Grupa Robocza ad hoc ds. podręcznika dla organów wymiaru sprawiedliwości oraz organów ścigania, a także innych organów zaangażowanych w zwalczanie handlu ludźmi, w zakresie dotyczącym postępowania w sprawach o handel ludźmi,**
- **wojewódzkie Zespoły do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi.**

Narzędziami okresowej ewaluacji realizacji Planu są:

- sprawozdanie z wykonania Krajowego Planu Działań zatwierdzone przez ww. Zespół oraz
- sprawozdanie z prac Zespołu przy Ministrze Spraw Wewnętrznych i Administracji ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi przekazywane Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji do końca lutego każdego roku.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji na realizację zadań przewidzianych w Krajowym Planie Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na rok 2020 zabezpieczyło w budżecie państwa środki finansowe w łącznej wysokości 1 235 000 PLN, w tym 1 100 000 PLN na kontynuację kompleksowego zabezpieczenia potrzeb ofiar i ofiar-świadków handlu ludźmi (pkt III.4 Planu) oraz 135 000 PLN na inne działania bieżące wynikające z Planu. Wysokość środków jest na tym samym poziomie jak w roku 2019. Środki zabezpieczane są w systemie corocznym.

Ponadto, **Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej** zaplanowało w budżecie na 2020 r. środki finansowe w wysokości 80 000 PLN z przeznaczeniem na realizację szkoleń kadry pomocy społecznej w zakresie postępowania z ofiarą/świadkiem handlu ludźmi.

Łącznie w budżetach MSWiA oraz MRPiPS na rok 2020 zabezpieczono środki w wysokości 1 315 000 PLN.

Na rok 2021 w budżecie państwa zabezpieczono środki na zbliżonym poziomie.

Koszty działania Wojewódzkich Zespołów do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi są finansowane przez wojewodów w ramach limitów wydatków określonych na dany rok budżetowy, bez konieczności ubiegania się o dodatkowe środki na ten cel z budżetu państwa.

- recent case law concerning THB for different forms of exploitation.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2017 r. III KK 103/17 OSNKW 2018/2/13, KZS 2018/3/8, Biul.SN 2018/2/13

1. Dopuszczalne jest w procesie wykładni krajowych przepisów karnych odwołanie się do ratyfikowanych przez Polskę umów międzynarodowych, które zostały ogłoszone w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej i których stosowanie nie jest uzależnione od wydania ustawy (art. 91 ust. 1 Konstytucji RP); nie stoi to w sprzeczności z zasadą nullum crimen sine lege.

2. Sformułowania "handel ludźmi" (art. 253 § 1 k.k. w brzmieniu obowiązującym do dnia 7 września 2010 r.) nie można było utożsamiać z czynnościami obrotu cywilnoprawnego, gdyż człowiek nie może być przedmiotem takiego obrotu. Sformułowanie to dotyczyło zjawiska, sprowadzającego się do zachowań mających na celu wykorzystanie człowieka.

13. Please provide information on measures taken in your country in respect to the following recommendations made in GRETA's second evaluation report:

- develop and maintain a comprehensive and coherent statistical system on trafficking in human beings by compiling reliable statistical data on measures to protect and promote the rights of victims as well as on the investigation, prosecution and adjudication of human trafficking cases;

Prowadzone były wstępne analizy przygotowania koncepcji systemu statystycznego.

- pursue a proactive approach to the identification of victims of trafficking for all forms of exploitation, and in particular for the purpose of labour exploitation in sectors considered to be at risk, and improve the identification of victims of trafficking in detention centres;

Zarówno Straż Graniczna, jak i Policja przejawiają aktywną postawę w kwestii identyfikacji ofiar handlu ludźmi, niezależnie od formy wyzysku, kraju pochodzenia, wieku czy płci osoby w ramach podstawowych zadań i czynności wykonywanych w codziennej służbie. Przejawia się to m. in. we wzrastających, rocznych ilościach pozytywnych identyfikacji ofiar handlu ludźmi.

Odnosnie identyfikacji ofiar w ośrodkach detencyjnych Straży Granicznej to stwierdzić należy, że w tym zakresie pion operacyjno-śledczy, prowadzący sprawy karne o handel ludźmi współpracuje z pionem do spraw cudzoziemców, pod który podlegają ośrodki detencyjne. Współpraca ma charakter roboczy, dotyczący konkretnych przypadków, jak i strategiczny, polegający na udziale we wspólnych szkoleniach czy warsztatach. W zakresie postępowania z osobami osadzonymi w ośrodkach detencyjnych funkcjonuje specjalny Algorytm, opracowany przez Zarząd o Spraw Cudzoziemców KG SG. W sytuacji powzięcia informacji, że w ośrodku detencyjnym może przebywać potencjalna ofiara handlu ludźmi powiadamiany jest lokalny koordynator ds. handlu ludźmi (z pionu operacyjno-śledczego), który następnie przeprowadza czynności weryfikujące. W przypadku potwierdzenia domniemania osoba jest zwalniana z ośrodka detencyjnego, o czym wspomniano wyżej. Identyfikacje w ośrodkach detencyjnych mogą przeprowadzić także inne organy np. Policja lub Prokurator, w sytuacji gdy powezmą informację o tym, że tam może przebywać ofiara handlu ludźmi.

- strengthen efforts to discourage demand for the services of trafficked persons, for all forms of exploitation, in partnership with civil society and the private sector;

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji we współpracy z innymi ministerstwami, instytucjami oraz podmiotami pozarządowymi zrealizowało szereg działań skierowanych zarówno do ogółu społeczeństwa, jak i do określonych grup społecznych i zawodowych szczególnie narażonych na zjawisko handlu ludźmi m.in. młodzież i osoby bezrobotne.

Do najważniejszych zrealizowanych zadań należały:

- organizacja konkursów wiedzy nt. handlu ludźmi;
- prezentacja wystawy mobilnej nt. handlu ludźmi;
- dystrybucja ulotek, broszur edukacyjnych, plakatów i innych materiałów informujących o zjawisku handlu ludźmi;
- uruchomienie w województwach specjalnych adresów mailowych dla potencjalnych ofiar bądź osób zainteresowanych problematyką handlu ludźmi;
- organizowanie spotkań z uczniami, studentami, osobami bezrobotnymi nt. handlu ludźmi oraz pracy za granicą i bezpiecznych wyjazdów (ponadto, udzielano porad indywidualnych, telefonicznych i mailowych);
- upowszechnianie bezpiecznego pośrednictwa pracy (promocja legalnych ofert), doradztwo w zakresie korzystania z usług agencji pośrednictwa pracy;
- kampanie informacyjne dotyczące handlu ludźmi, zwłaszcza dotyczące pracy przymusowej, skierowane do obywateli polskich wyjeżdżających do pracy za granicę;
- organizacja specjalistycznych szkoleń dla pracowników pomocy społecznej, przede wszystkim kadry ośrodków interwencji kryzysowej, w zakresie identyfikacji ofiar handlu ludźmi, interwencji kryzysowej oraz zasad współdziałania z innymi instytucjami;
- kontynuowanie i rozwijanie koncepcji kompleksowego zabezpieczenia potrzeb ofiar i ofiar-świadków handlu ludźmi – działania Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla polskich i cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi;
- zorganizowanie szkoleń nt. zjawiska handlu ludźmi dla kandydatów do korpusu konsularnego wyjeżdżających do krajów docelowych polskich ofiar handlu ludźmi identyfikowanych za granicą.

- ensure that all possible foreign victims of trafficking, including EU/EEA nationals, are consistently offered a recovery and reflection period, regardless of where in Poland they are identified;

W dniu 10 grudnia 2020r. Sejm RP uchwalił ustawę o zmianie ustawy o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin oraz niektórych innych ustaw.

Ustawa wprowadza z dniem 1 stycznia 2021r. do ustawy z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin (Dz. U. z 2019 r., poz. 293 z późn. zm.) przepisów analogicznych do regulacji ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, polegających na możliwości wydania obywatelowi Unii Europejskiej/EOG/Szwajcarii oraz członkowi jego rodziny zaświadczenia potwierdzającego, iż istnieje w stosunku do niego domniemanie, że jest ofiarą handlu ludźmi w rozumieniu art. 115 § 22 Kodeksu karnego. Rozwiązanie to umożliwi skorzystanie z prawa do świadczeń z pomocy społecznej w formie interwencji kryzysowej, schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego również przez obywateli UE/EOG/Szwajcarii oraz członków ich rodzin.

Zgodnie z art. 41b ust. 2 zmienianej ustawy pierwsze zaświadczenie będzie mogło być wydane na okres 3 miesięcy, a w przypadku małoletniego obywatela UE lub małoletniego członka rodziny niebędącego obywatelem UE na okres 4 miesięcy od dnia jego wydania. Zgodnie z art. 41b ust. 3 kolejne zaświadczenie będzie mogło być wydane na okres co najmniej 6 miesięcy, nie dłużej jednak niż na okres 3 lat w przypadku gdy spełnione są następujące warunki dotyczące obywatela UE lub członka jego rodziny:

1) przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;

2) podjął współpracę z organem właściwym do prowadzenia postępowania w sprawie o przestępstwo, o którym mowa w art. 189a § 1 Kodeksu karnego, a w przypadku małoletniego cudzoziemca – otrzymał status pokrzywdzonego w postępowaniu w sprawie o przestępstwo, o którym mowa w art. 189a § 1 Kodeksu karnego;

3) zerwał kontakty z osobami podejrzanymi o popełnienie przestępstwa, o którym mowa w art. 189a § 1 Kodeksu karnego.

Przepisy te są wzorowane na odpowiednich przepisach ustawy o cudzoziemcach, tj. art. 170 – 176.

Ustawa ta przewiduje wprowadzenie odpowiednich zmian w również w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2020r. poz. 1876) umożliwiającą skorzystanie z prawa do świadczeń z pomocy społecznej w formie interwencji kryzysowej, schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego również przez obywateli UE/EOG/Szwajcarii oraz członków ich rodzin posiadających zaświadczenie dla ofiar handlu ludźmi wydawane na podstawie ustawy z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin. Przepisy stanowią realizację art. 11 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępującej decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW (Dz. Urz. UE L 101 z 15.04.2011, str. 1, z późn. zm.).

- guarantee effective access to public health care for all victims of trafficking, regardless of residence status;

Zgodnie z obecnie obowiązującym stanem prawnym ofiary handlu ludźmi (będący obywatelami RP, innego państwa członkowskiego UE/EFTA lub państwa trzeciego) mają dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, o ile posiadają status świadczeniobiorcy zgodnie z art. 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2020 r. poz.1398, z późn. zm.).

Świadczeniobiorcami są: osoby objęte powszechnym - obowiązkowym i dobrowolnym ubezpieczeniem zdrowotnym; osoby inne niż ubezpieczone, posiadające miejsce zamieszkania na terytorium RP i które posiadają obywatelstwo polskie lub uzyskały w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, spełniające kryterium dochodowe, o którym mowa w art. 8 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, co do których nie stwierdzono okoliczności, o której mowa w art. 12 tej ustawy; nieubezpieczone osoby, które nie ukończyły 18. roku życia, posiadające obywatelstwo polskie lub które uzyskały w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, pod warunkiem posiadania miejsca zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej; nieubezpieczone kobiety w okresie ciąży, porodu i połogu, posiadające miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, będące obywatelkami RP lub cudzoziemki, które uzyskały w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach.

Katalog osób, które mogą być ubezpieczonymi (obowiązkowo lub dobrowolnie) na terytorium RP określa art. 3 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. Ubezpieczonymi mogą być obywatele państw członkowskich UE/EFTA zamieszkali w państwie członkowskim UE/EFTA oraz obywatele państw trzecich, którzy przebywają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie wizy w celu wykonywania pracy, zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony z wyłączeniem zezwolenia udzielonego na podstawie art. 53a ust. 2 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach, zezwolenia na osiedlenie się, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich, zgody na pobyt tolerowany lub osoby, które uzyskały w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą albo korzystające z ochrony czasowej na jej terytorium, o ile podlegają obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego albo ubezpieczają się dobrowolnie (dobrowolnie mogą ubezpieczyć się osoby posiadające miejsce zamieszkania na terytorium RP, tj. co najmniej zezwolenie na pobyt czasowy).

Zgodnie z art. 15 ust. 1 ww. ustawy, świadczeniobiorcy mają prawo do świadczeń opieki zdrowotnej, których celem jest zachowanie zdrowia, zapobieganie chorobom i urazom, wczesne wykrywanie chorób, leczenie, pielęgnacja oraz zapobieganie niepełnosprawności i jej ograniczanie. Przysługują im świadczenia gwarantowane z zakresu: podstawowej opieki zdrowotnej; ambulatoryjnej opieki specjalistycznej; leczenia szpitalnego; opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień; rehabilitacji leczniczej; świadczeń pielęgnacyjnych i opiekuńczych w ramach opieki długoterminowej; leczenia stomatologicznego; leczenia uzależnień; zaopatrzenia w wyroby medyczne; ratownictwa medycznego; opieki paliatywnej i hospicyjnej; świadczeń wysokospecjalistycznych; programów zdrowotnych; leków, programów lekowych oraz leków stosowanych w chemioterapii.

Wskazać również trzeba na szczególne uprawnienia do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. Zgodnie z art. 12 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, przepisy ustawy nie naruszają przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej udzielanych bezpłatnie bez względu na uprawnienia z tytułu ubezpieczenia zdrowotnego na podstawie: art. 21 ust. 3 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi; art. 26

ust. 5 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii; art. 10 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego; art. 400a ust. 1 i art. 415 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach; przepisów ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi - w przypadku świadczeń zdrowotnych związanych ze zwalczaniem chorób, zakażeń i chorób zakaźnych, w tym związanych z zapobieganiem i leczeniem osób zakażonych wirusem SARS-CoV-2; przepisów ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym; ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. Oznacza to, że nieubezpieczeni obywatele RP, UE/EFTA oraz państw trzecich, przebywający/mieszkający na terytorium RP, mogą korzystać ze świadczeń opieki zdrowotnej określonych w ww. ustawach i finansowanych z budżetu państwa.

Cudzoziemcom o nieuregulowanym statusie pobytu na terytorium RP zapewniana jest pomoc medyczna w przypadkach nagłego zachorowania i zagrożenia zdrowia lub życia (gwarantowane są tym samym prawa humanitarne), co wynika m.in. z przepisów ustawy o działalności leczniczej oraz ustawy o zawodzie lekarza i lekarza dentysty, przy czym podmiot udzielający świadczeń ma prawo wystawić rachunek za udzielone świadczenia bezpośrednio pacjentowi (z wyjątkiem świadczeń związanych z zakażeniem wirusem SARS-CoV-2).

- further strengthen co-operation with civil society and build strategic partnerships with a range of civil society actors, including trade unions and academia.

Institucje państwowe zaangażowane są w liczne kampanie i działania profilaktyczne ukierunkowane na przeciwdziałanie i zapobieganie handlowi ludźmi. Funkcjonariusze Policji oraz Straży Granicznej prowadzą zajęcia profilaktyczne z młodzieżą szkół podstawowych, średnich oraz wyższych, mające na celu wskazanie zagrożeń wynikających m.in. z wyjazdów zagranicznych w celu podjęcia pracy.

Przykładem takich działań może być udział Policji w kampanii prowadzonej przez Ambasadę Wielkiej Brytanii pod nazwą „Big Red Bus” która ma na celu profilaktyczne działania przeciwko werbowaniu do pracy przymusowej w szczególności osób młodych. Kolejnym przykładem takiej kampanii jest wspólna kampania EUCPN, która przeprowadziła ogólnoeuropejską kampanię przeciwko handlowi ludźmi. Działania te realizowane są głównie z myślą o podnoszeniu społecznej świadomości na temat zjawiska handlu ludźmi. Ponadto funkcjonariusze Policji i Straży Granicznej zajmujący się tematyką handlu ludźmi biorą udział w licznych seminariach, konferencjach oraz warsztatach organizowanych zarówno przez organizacje pozarządowe jak i instytucje rządowe (MSWiA, MSZ, MS), w tym także partnerów zagranicznych.

Part III - Statistics on THB

14. Please provide the following statistics, **per year starting with 2017**, where available disaggregated as indicated below:

- Number of presumed victims and identified victims of THB in the sense of having been recognised by a state institution or mandated NGO as bearers of rights to services provided for by the Convention (with breakdown by sex, age, nationality, form of exploitation, internal or transnational trafficking, and body which identified them).

Pokrzywdzeni zidentyfikowani przez Policję (domniemane ofiary)

rok	pokrzywdzeni	płeć	wiek	narodowość	forma wykorzystania
2017	84	Kobiety 20 Mężczyźni 63	Małoletnich 1 dorosłych 83	Polska 81 Ukraina 2	w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania 22 w pracy lub usługach o charakterze przymusowym 46 innych formach wykorzystania 16
2018	97	Kobiety 20 Mężczyźni 63	Małoletnich 9 dorosłych 88	Polska 69 Białoruś 18 Filipiny 8 Ukraina 2	w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania 34 w pracy lub usługach o charakterze przymusowym 53 innych formach wykorzystania 10
2019	98	Kobiety 20 Mężczyźni 63	Małoletnich 1 dorosłych 97	Polska 16 Filipiny 80 Bułgaria 1 Peru 1	w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania 8 w pracy lub usługach o charakterze przymusowym 87

					innych formach wykorzystania 3
--	--	--	--	--	-----------------------------------

Pokrzywdzeni zidentyfikowani przez Straż Graniczną (domniemane ofiary)

rok	pokrzywdzeni	pleć	wiek	narodowość	forma wykorzystania
2017	43	Kobiety 16 Mężczyźni 27	Małoletnich 1 dorosłych 42	Polska 5 Ukraina 30 Wietnam 4 Białoruś 2 Nigeria 1 Syria 1	w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania 4 w pracy lub usługach o charakterze przymusowym 38 innych formach wykorzystania 1
2018	65	Kobiety 16 Mężczyźni 49	Małoletnich 1 dorosłych 64	Polska 22 Ukraina 18 Białoruś 9 Filipiny 8 Bułgaria 3 Wietnam 2 Gambia 1 Gwinea 1	w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania 5 w pracy lub usługach o charakterze przymusowym 49 innych formach wykorzystania 11
2019	98	Kobiety 27 Mężczyźni 71	Małoletnich 0 dorosłych 98	Polska 27 Ukraina 46 Uganda 9 Sierra Leone 5 Białoruś 3 Gwinea 3 Filipiny 2 Wietnam 1 Nepal 1 Indie 1	w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania 8 w pracy lub usługach o charakterze przymusowym 80 innych formach wykorzystania 10

Pokrzywdzeni zidentyfikowani przez Prokuratury

rok	pokrzywdzeni	płeć	wiek	narodowość	forma wykorzystania
2017	453	Brak danych	Małoletnich 30 dorosłych 423	Polska 212 Korea Północna 107 Ukraina 59 Wietnam 19 Rumunia 15 Niemcy 15 Białoruś 12 Bułgaria 8 Mongolia 1 Kongo 1 Nigeria 1 Syria 1 Filipiny 1 Brak obywatelstwa 1	w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania 46 w pracy lub usługach o charakterze przymusowym 34 innych formach wykorzystania 49
2018	222	Brak danych	Małoletnich 25 dorosłych 197	Polska 118 Ukraina 48 Filipiny 10 Białoruś 4 Bułgaria 2 Niemcy 2 Wietnam 1 Rumunia 1 Syria 1	w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania 86 w pracy lub usługach o charakterze przymusowym 142 innych formach wykorzystania 19
2019	208	Brak danych	Małoletnich 21 dorosłych 187	Polska 88 Filipiny 54 Ukraina 10 Uganda 9 Peru 6 Sierra Leone 5 Białoruś 4 Gwinea 3 Wietnam 2	w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania 62 w pracy lub usługach o charakterze przymusowym 101 innych formach wykorzystania 45

				Bułgaria 1 Kolumbia 1	
--	--	--	--	--------------------------	--

- Number of victims of THB identified as part of the asylum procedure (disaggregated by sex, age, nationality, form of exploitation).

W ramach tzw. wstępnej identyfikacji, możliwej do przeprowadzenia w procedurze o udzielenie ochrony międzynarodowej, do Straży Granicznej dokonującej oficjalnej identyfikacji przesłano następujące informacje:

- 2017: 2 osoby (Kamerun, kobieta, 29 lat w momencie złożenia wniosku o ochronę międzynarodową, prawdopodobna forma wykorzystania – seksualne; Mongolia, kobieta, 41 lat w momencie złożenia wniosku, prawdopodobna forma wykorzystania – seksualne),
- 2018: 1 osoba (Wietnam, mężczyzna, 24 lata w momencie złożenia wniosku o ochronę międzynarodową, prawdopodobna forma wykorzystania – praca przymusowa),
- 2019: 0 przypadków wstępnej identyfikacji w ramach procedury azylowej, jednak aż 9 osób, które otrzymały zaświadczenie o byciu ofiarą HL złożyło w 2019 r. wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej; identyfikacji dokonała SG jeszcze przed złożeniem wniosku.
- 2020: 2 (mężczyzna, 37 lat w momencie złożenia wniosku o ochronę międzynarodową w 2020 r., Mołdawia, żebractwo; kobieta, 42 lata w momencie złożenia wniosku o ochronę międzynarodową, Ukraina, prostytutka).

- Number of victims of THB who received assistance (disaggregated by sex, age, nationality, form of exploitation, internal or transnational trafficking).

Osoby, które otrzymały pomoc w ramach Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego

rok	Obywatele Polski	cudzoziemcy	Suma	wiek	narodowość	forma wykorzystania
2017	87	100	187	Małoletnich 10 dorosłych 177	Polska 87 Ukraina 48 Tadżykistan 8 Wietnam 6 Filipiny 6 Białoruś 5 Bułgaria 5 Rumunia 2 Maroko 2 Gruzja 2 Sri Lanka 2 Szwecja 1	Praca przymusowa 74 Wykorzystanie seksualne 50 Żebractwo 4 Traktowanie poniżające godność człowieka 4 Osoby zaginione 5 Osoby niewykorzystane 13

					Rosja 1 Mołdawia 1 Nigeria 1 Kenia 1 Kongo 1 Kamerun 1 Gwinea 1 Gambia 1 Syria 1 Nepal 1 Mongolia 1 Armenia 1 Arabia Saudyjska 1	
2018	83	98	181	Małoletnich 13 dorosłych 167	Polska 83 Ukraina 48 Filipiny 18 Rumunia 6 Wietnam 4 Białoruś 3 Bułgaria 3 Kamerun 3 Mołdawia 2 Tanzania 2 Kongo 1 Gwinea 1 Gambia 1 Sri Lanka 1 Mongolia 1 Indonezja 1 Birma 1	Praca przymusowa 108 Wykorzystanie seksualne 40 Żebractwo 4 Traktowanie ponizające godność człowieka 1 Osoby zaginione 2 Osoby niewykorzystane 10
2019	58	168	226	Małoletnich 15 dorosłych 211	Polska 58 Filipiny 79 Ukraina 24 Wietnam 15 Uganda 9 Sierra Leone 6	Praca przymusowa 132 Wykorzystanie seksualne 28 Żebractwo 0 Traktowanie ponizające godność człowieka 1

					Gwinea 4 Gruzja 4 Indie 3 Kamerun 3 Bułgaria 3 Białoruś 2 Wybrzeże Kości Słoniowej 2 Grecja 1 Rosja 1 Erytrea 1 Tanzania 1 Gambia 1 Syria 1 Nepal 1 Mongolia 1 Indonezja 1 Birma 1	Osoby zaginione 1 Osoby niewykorzystane 11
--	--	--	--	--	--	--

- Number of child victims of THB who were appointed legal guardians.

Nie dysponujemy pełnymi danymi

- Number of victims of THB granted a recovery and reflection period (disaggregated by sex, age, nationality, form of exploitation).

Rok	Liczba ofiar	Płeć	Narodowość
2017	15	Kobiety 10 Mężczyźni 5	Ukraina 11 Białoruś 1 Nigeria 1
2018	4	Kobiety 0 Mężczyźni 4	Wietnam 3 Białoruś 1
2019	120	Kobiety 42 Mężczyźni 78	Filipiny 95 Uganda 8 Sierra Leone 5

			Gruzja 4 Gwinea 3 Ukraina 2 Wietnam 1 Indie 1 Kolumbia 1
--	--	--	---

- Number of victims of THB granted a residence permit, with an indication of the type of the permit and its duration (disaggregated by sex, age, nationality, form of exploitation).

Rok	Liczba zezwoleń	Płeć	Narodowość
2017	25	Kobiety 14 Mężczyźni 11	Ukraina 19 Białoruś 4 Korea Południowa 1 Maroko 1
2018	3	Kobiety 1 Mężczyźni 2	Ukraina 2 Białoruś 1
2019	9	Kobiety 4 Mężczyźni 5	Filipiny 7 Gruzja 1

- Number of persons given refugee status or subsidiary/complementary protection on the grounds of being victims of THB (disaggregated by sex, age, nationality, form of exploitation).

2020 (wnioski złożone zostały w 2019 r.): 8 osób (kobiety, narodowość: Gwinea – 3, Sierra Leone – 5, prawdopodobna forma wykorzystania – wykorzystanie seksualne lub niewolnictwo (cudzoziemki zakończyły swoją podróż w Polsce; wcześniej, według ich zeznań nie doszło do wykorzystania w ramach handlu ludźmi), w tej grupie aż 6 osób stanowiły małoletnie cudzoziemki bez opieki.

W latach poprzednich nie wydano decyzji pozytywnych w stosunku do wnioskodawców.

- Number of victims of THB who claimed compensation, who were granted compensation and who effectively received compensation (disaggregated by sex, age, nationality, form of exploitation, with an indication of whether the compensation was provided by the perpetrator or the State, and the amount awarded).

Nie dysponujemy takimi danymi

- Number of victims of THB who received another form of financial support from the State, with the indication of the amount received.

Nie dysponujemy takimi danymi

- Number of victims of THB who received free legal aid.

Bezpłatna pomoc prawną zapewniana jest w ramach Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego – uzyskały ją wszystkie osoby, które otrzymały pomoc w ramach KCIK (szczegółowe statystyki powyżej)

- Number of victims of THB who were returned or repatriated to/from your country (disaggregated by sex, age, country of destination, form of exploitation).

W latach 2017- 2019 nie było ofiar handlu ludźmi repatriowanych do/z RP.

- Number of investigations into THB cases (disaggregated by type of exploitation, with an indication of the number of victims concerned).

Liczba wszczętych postępowań z art. 189a k.k. przez Prokuratury

Rok	Liczba wszczętych postępowań
2017	136
2018	79
2019	67

Liczba wszczętych postępowań z art. 189a k.k. przez Policję

Rok	Liczba wszczętych postępowań
2017	27
2018	33
2019	16

Liczba wszczętych postępowań z art. 189a k.k. przez Straż Graniczną

Rok	Liczba wszczętych postępowań
2017	14
2018	5
2019	6

- Number of prosecutions in THB cases (disaggregated by type of exploitation, with an indication of the number of victims and defendants concerned).

Rok	Liczba aktów oskarżenia	Liczba oskarżonych osób
2017	17	47
2018	23	47
2019	17	51

- Number of convicted perpetrators of THB (disaggregated by sex, age, nationality, form of exploitation).

Rok	Liczba skazanych prawomocnym wyrokiem	Płeć	Cudzoziemcy	Wiek
2017	24	Kobiety 2 Mężczyźni 22	Bułgaria: 1 (mężczyzna)	Poniżej 18 roku życia: 1 Pełnoletni: 23
2018	10	Kobiety 2 Mężczyźni 8	Niemcy: 1 (mężczyzna) Bułgaria: 1 (mężczyzna)	Poniżej 18 roku życia: 0 Pełnoletni: 10

Wykonując obowiązki dotyczące organizowania, koordynowania, nadzorowania i realizowania zadań z zakresu statystyki publicznej Ministerstwo Sprawiedliwości gromadzi dane statystyczne na temat funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości za pośrednictwem różnych systemów i narzędzi, w oparciu o ustawę z dnia 29 czerwca 1995 roku o statystyce publicznej. Wyselekcjonowane informacje w postaci tablic statystycznych pozyskiwanych w cyklach rocznych z elektronicznej bazy danych systemu teleinformatycznego Krajowego Rejestru Karnego dostarczają danych na temat prawomocnie skazanych osób dorosłych za przestępstwa stypizowane w Kodeksie karnym i ustawach szczególnych. Informacje z KRK pozwalają na wyodrębnienie danych z bardzo szerokiego zakresu m.in. rodzaju przestępstw, szczegółowego wymiaru kary, płci, wieku, obywatelstwa osób prawomocnie skazanych, miejsca popełnienia przestępstwa (województwo, miasto, wieś).

Drugim głównym źródłem danych są sprawozdania statystyczne wypełniane przez pracowników sądów powszechnych w cyklach półrocznych i rocznych w sposób narastający, kumulatywnie poprzez system informatyczny dedykowany dla potrzeb sprawozdawczości statystycznej. W ten sposób pozyskiwane są informacje na temat osób osądzonych i skazanych w pierwszej instancji przed sądami powszechnymi (są to informacje gromadzone za pośrednictwem wzoru formularza MS-S6 w sprawie osób osądzonych i skazanych w pierwszej instancji).

Jedną z dodatkowych funkcjonalności systemu informatycznego dedykowanego dla potrzeb sprawozdawczości statystycznej jest możliwość przekazywania drogą elektroniczną kart statystycznych MS-S28 w sprawie karnej z oskarżenia publicznego z orzeczenia prawomocnego za przestępstwa handlu ludźmi, pedofilii, nietolerancji, ksenofobii, przestępstwa z nienawiści. Narzędzie to zostało uruchomione od 1 stycznia 2015 roku i od tego momentu sądy powszechne

mają obowiązek wypełniania kart statystycznych MS-S28 niezwłocznie po uprawomocnieniu się orzeczenia jedynie w formie elektronicznej.

Mając na uwadze powyższe w załączeniu znajdują się zestawienia statystyczne Wydziału Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwa Sprawiedliwości w następującym zakresie:

- Załącznik 1. Liczba osób dorosłych skazanych prawomocnie za wybrane przestępstwa w latach 2017 – 2018, z uwzględnieniem rodzaju i szczegółowego wymiaru orzeczonej kary, płci, wieku, obywatelstwa sprawcy, miejsca popełnienia przestępstwa (informacje pozyskane z tablic KRK);
- Załącznik 2. Liczba osób osądzonych i skazanych na podstawie wybranych przestępstw w pierwszej instancji w sądach okręgowych w I półroczu 2019 roku, z uwzględnieniem wymiaru orzeczonej kary oraz osób pokrzywdzonych (informacje pozyskane na podstawie sprawozdań MS-S6o);
- Załącznik 3. Liczba osób dorosłych skazanych prawomocnie za przestępstwo handlu ludźmi w latach 2017-2019, z uwzględnieniem płci, wieku, formy handlu ludźmi, obywatelstwa oraz osób pokrzywdzonych (są to informacje gromadzone za pośrednictwem karty MS-S28).

Podkreślić należy, że źródła danych Ministerstwa Sprawiedliwości, jakimi są sprawozdania statystyczne (MS-S6) oraz tablice statystyczne na temat osób dorosłych skazanych prawomocnie (KRK) stanowią kompletne zbiory danych, natomiast karty MS-S28 mogą służyć jedynie jako uzupełnienie informacji.

- Number of convictions for THB, with an indication of the form of exploitation, whether the victim was adult or child, the type and duration of the penalties, and whether they were effectively enforced or suspended.

Rok	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności bez zawieszenia	Pozbawienie wolności z zawieszeniem	Grzywna obok pozbawienia wolności
2017	1	2	13	8	8
2018	0	0	7	3	8

Szczegółowe dane znajdują się w załączeniu – jak wskazano powyżej

- Number of judgments in THB cases resulting in the confiscation of assets.

Brak dostępnych danych

- Number of convictions of legal entities for THB.

Brak dostępnych danych